

”Miten tällä eläis?”

kannattavat ansaintalogiikat
kulttuurisessa vanhustyössä
2014–2015

LOPPURAPORTTI

Mervi Leivo

Nykytyöväkän

JOHDANTO	3
TAVOITE	3
TOTEUTUS	3
TAITEEN JA HOIVAN LIITON MAAPERÄ	6
TAIDE VANHUSTYÖSSÄ	9
TALOUS TAITEESSA, TAITEEN ANSAINTALOGIIKKA	12
KULTTUURINEN VANHUSTYÖ JA TALOUS	14
HELSINGIN SENIORISÄÄTIÖ VANHUSTYÖN TOIMIJANA	17
MYRSKYRYHMÄ TANSSIN KENTÄLLÄ	20
DIALOGIA - VANHUSTYÖ JA KULTTUURI	21
HANKKEEN TULOKSET JA TUOTOKSET	25
TAIDETARJOTIN -TAPAHTUMAT	25
TAITEILIJAN OSASTOLLA JA VANHUSTYÖN YKSIKÖSSÄ	27
KULTTUURISEN VANHUSTYÖN KOKEILUT JA TUOTANNOT	29
KULTTUURI- JA TAIDEALAN TOIMINTA HELSINGIN SENIORISÄÄTIÖSSÄ	32
TAITEILIJAN UNELMAT	35
TULEVAISUUS	38
HOIVAN JA TAITEEN YHTEISTYÖSTÄ	38
TALOUDELLISET VAIHTOEHDOT MAHDOLLISUUKSIEN TOTEUTTAMISELLE	40
POHDINTAA	44
LÄHTEET	47
LIITE	48

JOHDANTO

Tämän raportin tarkoitus on paitsi koota hankkeen ”Miten tällä eläis”- kannattavat ansaintalogiikat kulttuurisessa vanhustyössä toteutunutta työtä, myös tarjota keskustelun aiheita ja kehittämisen ituja kulttuuriseen vanhustyöhön. Raportti on hanketta hallinnoineen Taiteen edistämisen yhdistys Myrskynsilmä ry:n tuottajan Mervi Leivon laatima, joka vastaa tehdyistä painotuksista ja valinnoista. Taiteellisena asiantuntijana Elli Isokoski on ansiokkaasti vastannut paitsi hallinnollisista vastuista, myös taiteilijan näkökulman huomioimisesta niin käytännössä kuin raportissakin. Raportti ei tavoittele tutkimuksellista otetta, vaan referoi hankkeen aikana käsitellyä materiaalia, kirjaa käytyä keskustelua ja kuvaa syntyneitä ideoita. Helsingin Seniorisäätiön toiminnanjohtaja Taina Mäensivu ja vapaaehtoistyön suunnittelija Silva Siponkoski ovat kuvanneet ja kirjoittaneet Säätiön toiminnasta ja käytänteistä. Heidän kanssaan on koko hankkeen ajan toimittu tiiviissä yhteistyössä ja heidän asiantuntemustaan on jatkuvasti hyödynnetty hankkeen toteuttamisessa. Lisäksi arvokasta panostaan hankkeelle ovat antaneet säätiön asukastoiminnanohjaajat. Ilman asukkaita, säätiön yhteistyökkyistä henkilöstöä ja yksiköiden johtajia hankkeen toteutus ei olisi ollut mahdollista. Hanketta on rahoittanut Opetus- ja kulttuuriministeriö.

TAVOITE

”Miten tällä eläis?”- kannattavat ansaintalogiikat kulttuurisessa vanhustyössä – hanke sai alkunsa Helsingin Seniorisäätiön ja Myrskyryhmän pitkäaikaisesta yhteistyöstä. Hankkeessa oli tarkoitus tutkia, testata ja mallintaa Taiteen edistämisen yhdistys Myrskynsilmä ry:n (Myrskyryhmä) ja Helsingin Seniorisäätiön (HSS) yhteistyönä kulttuurisen vanhustyön ansaintalogiikkaa. Hankkeessa haluttiin luoda malli säätiömuotoisen vanhustyön yksikön ja taiteilijoiden pitkäkestoisesta yhteistyöstä, yhteistyön taloudellisista reunaehdoista ja edellytyksistä, sekä asiakasollisuuden toteutumisesta hankintaprosessissa.

Tarkoituksena oli pohtia mm. osuuskunta- ja agentuuritoimintaa, yhteiskunnallisen yrittämisen mallia, asukkaiden ja omaisten mahdollisuuksia toimia rahoittajina, mesenointia sekä ystävähdistyksien perustamista varainkeruun muotona, osa-aikatyön mahdollisuuksia ja taiteilijan toimeentulon jakautumista apurahojen ja säännöllisen palkkatyön välillä. Hankkeessa selvitettäväksi asioiksi kirjattiin mm. miten johdetaan kulttuuripainotteista yksikköä, miten yhdistetään taiteilijuus, taiteilijoiden työpanos ja osaaminen sekä kulttuuriset työkalut hoivatyön vaatimuksiin niin asiakkaiden, henkilöstön kuin strategian tasolla.

Hankkeen alussa esitettiin muutamia hypoteeseja ja teemoja, joita hankkeessa tutkitaan ja testataan. Suurin osa niistä liittyi taiteilijan asemaan ja rooliin hoivayhteisössä, osa siihen, miten hoivayhteisö ja vanhustyön yksikkö järjestää ja rahoittaa taide- ja kulttuuritoimintansa. Taiteilijan ja vanhustyön yksikön näkökulmien lisäksi taustalla vaikuttavat laajemmat kokonaisuudet, kuten kulttuurialan yleiset tuotantorakenteet ja toimintalogiikka sekä hoivatyön filosofia ja käytäntö.

Hypoteeseja

- Taiteilijan toimeentulon jatkuvuus ja säännöllisyys
- Taiteilijan työn sisältö (taiteellinen ulottuvuus)
- Taiteilijan työssä jaksaminen
  - o mentorointimallit
  - o kokemustieto
    - residenssit
    - ryhmä/yksilö
- Taloudelliset mallit
- Kulttuurin tuotantorakenteet ja toimintalogiikka
  - o taiteen osto- ja myyntivaihtoehdot
  - o hankintamallit
  - o kustannusvaihtoehdot

TOTEUTUS

Hankkeeseen palkattiin avustuspäätöksellä (kesällä 2014) taiteilija/tanssija- tuottaja- työpari. Tanssija Elli Isokoski toimi hankkeen taiteellisena asiantuntijana, jonka työtehtäviin sisältyvät taiteilijahaastattelut, ansaintamalleihin liittyviin selvityksiin ja tutkimuksiin perehtyminen sekä hoivatyön reunaehto- jen tarkastelu

taiteilijan näkökulmasta. Tuottaja Mervi Leivo vastasi hankkeen hallinnosta, dokumentoinnista, tapahtumien tuottamisesta ja johtoryhmäyhteistyöstä. Molemmat vastasivat asiantuntijoiden haastatteluista, hankkeen viestinnästä ja sidosryhmäyhteistyöstä. Molemmat hankkeeseen palkatut toimivat tiiviissä yhteistyössä Helsingin Seniorisäätiön (HSS) vapaaehtoistyön suunnittelija Silva Siponkosken, toiminnanjohtaja Taina Mäensivun ja yksiköiden hoivahenkilöstön kanssa.

Hanke käynnistyi työsuunnitelman tarkentamisella, alan selvityksiin perehtymällä ja verkostoitumalla. Kesällä 2014 päätettiin järjestää ensimmäinen Taidetarjotin-tapahtuma. Käynnistysvaiheessa tiedotettiin hankkeen käynnistymisestä paitsi tiedottein, myös hankkeen teemaan eli kulttuuriseen vanhustyöhön ja taiteilijan ansaintalogiikkaan sosiaali- ja terveydenhuollossa liittyviin tilaisuuksiin osallistumalla.

TILAISUUDET JA TAPAAMISET	
<ul style="list-style-type: none"> • Troppi-tapaaminen, Helsingin kaupunki, Kulttuurikeskus • Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry – tilaisuus taiteilijoiden ansaintamahdollisuuksista • Maaseudun Sivistysliitto ja GreyGube – tilaisuus paikkasidonnaisesta taiteesta • Unelmien aikataulu/ yhteistyöhön tutustuminen, Kansallisteatteri & Jemina Sillanpää 	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisten oma teatteri- TEOS -hankeseminaari • Lapinlahden lähde-seminaari, Lapinlahden sairaalan vuokraus ja ohjelmatoiminta, yhteistyö • Sininauhaliitto-yhteistyö • Mesenaatti- yhteisörahoitusohjelman esittelytilaisuus • Terveyttä kulttuurista -verkoston tapaamiset

Hankkeen kartoitusvaiheessa ja mallien muodostamisen tueksi haastateltiin taiteilijoita jotka ovat työskennelleet pidempiä aikoja vanhusten yksiköissä. Lisäksi haastateltiin asiantuntijoita, kuten Helsingin kulttuurikeskuksen toimijoita kokemuksista ja käytännöistä taiteilijana hoivayksiköissä työskentelystä muualla kuin HSS:n yksiköissä. Haastatteluilla selvitettiin taiteilijoiden näkemyksiä missä muodossa taiteilijan työ voi toteutua ideaalitasolla vanhustyön yksiköissä työn taiteellisen laadun, työhyvinvoinnin ja eri taiteen alojen työtapojen ja vaatimusten kannalta. Haastattelujen taustoittamiseksi ja peilauspinnaksi perehdyttiin aiheesta julkaistuihin raportteihin, selvityksiin ja tutkimuksiin. Taustoitusta hyödynnetään myös Myrskyryhmän taiteilijoiden oman ammatti-identiteetin kasvussa. Raportissa kuvattu yhteistyömalli ja työkalut toimivat pohjana kulttuurisen vanhustyön kehittämiseksi HSS:ssä. Kehitteillä oleva kriteeristö määrittelee tulevaisuudessa mm. miten vanhustyön yksikkö profiloituu halutessaan kulttuurisena yksikkönä.

HSS:n yksiköiden johtajat ovat olleet hankkeen avainhenkilöitä, heidän kanssaan tutkittiin miten johdetaan kulttuuripainotteista yksikköä, miten yhdistetään taiteilijuus, taiteilijoiden työpanos ja osaaminen sekä kulttuuriset työkalut hoivatyön vaatimuksiin. Hankkeessa hyödynnettiin yksiköiden johtajien talous- ja henkilöstöosaaminen, samalla kun heidät perehdytettiin kulttuurin tuotantorakenteisiin ja toimintalogiikkaan. Helsingin Seniorisäätiön johtoryhmän, joka koostuu yksiköiden johtajista, toiminnanjohtajasta ja talouspäälliköstä lisäksi on konsultoitu runsaasti niin kulttuuri- ja tanssialan kuin vanhustyönkin toimijoita. Ansaintamallien selvittämisen tueksi järjestettiin Taidetarjotin – tapahtuma syksyllä 2014 ja keväällä 2015. Taidetarjotin- tapahtumat olivat paitsi taiteilijoiden, vanhustyön yksiköiden ostopäätöksistä vastaavien henkilöiden ja asukkaiden omaisten osto- ja markkinointitapahtumia, myös verkostotilaisuuksia kulttuurisen vanhustyön parissa toimiville.

KONSULTAATIOT
Jenni Räsänen, kulttuurisuunnittelija, Helsingin kulttuurikeskus
Inga Haapaniemi, Pentti Saira, hoitaja, Helsingin Seniorisäätiö
Johannes Romppanen, valokuvaaja
Pauliina Laukkanen, tanssija, koreografi, Myrskyryhmän perustajajäsen
Taidetarjotin I-II – esiintyjät ja taiteilijat
Hanna-Mari Peltomäki, projektipäällikkö, Tanssin talo ry
Kaari Martin, taiteellinen johtaja, Kaari Martin Company, muut vapaat tanssiryhmät
Heidi Lehmuskumpu, M.Sc. (Fundraising), New York University & Fulbright Alumna
Teija Saarinen, Miina Sillanpään Säätiö
Anna-Maria Väisänen, tanssija
Susanna Eronen, muusikko ja Sami Majamäki, muusikko
Anniina Aunola, läänintaiteilija, Taiteen edistämiskeskus
Toni Keski-Liikala, Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry

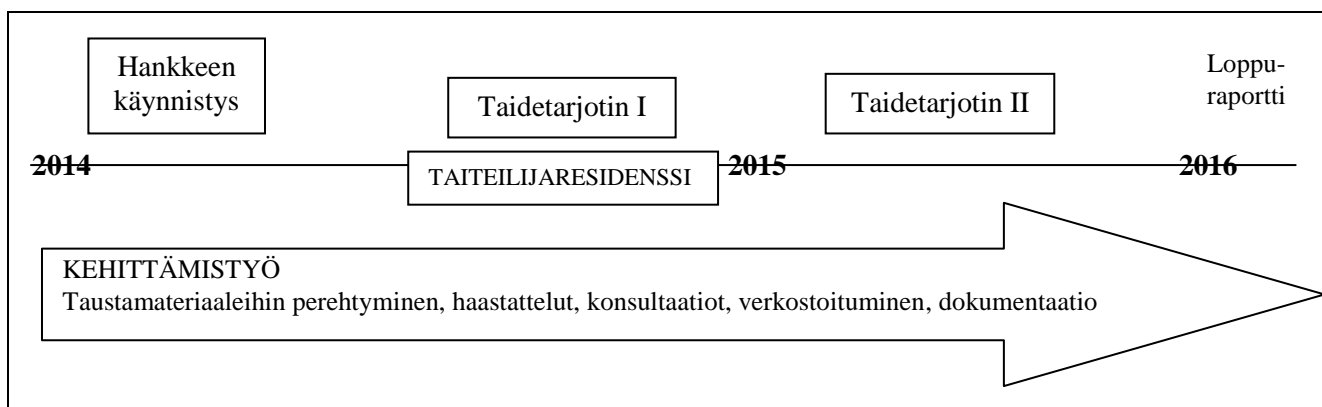
Ensimmäinen Taidetarjotin-tapahtuma lokakuussa 2014 Pakilakodissa tarjosi vanhustyössä hyväksi havaitulle taiteilijoille mahdollisuuden esitellä toimintaansa, osaamistaan ja tuotantoaan. Tapahtumaan kutsuttiin Helsingin Seniorisäätiön hyväksi koettuja toimijoita, mutta myös Myrskyryhmän yhteistyökumppaneita, tuottajan verkostoja hyödyntäen. Ensimmäinen Taidetarjotin toimi myös ”Miten tällä eläis?”- hankkeen virallisena käynnistystilaisuutena, jonka avulla hanke ja hanketoimijat esiteltiin HSS:n henkilöstölle,

asukkaille ja asukkaiden omaisille ja läheisille. Tapahtumassa kerättiin myös tietoa hankkeessa tehtävää kehittämistyötä varten. Tapahtuma arvioitiin ja tieto hyödynnettiin hankkeen etenemisessä sekä hanketoimijoiden (HSS, Myrskyryhmä) toiminnassa. Tarjottimeen osallistuvat taiteilijat saivat palautteen esityksestään ja toiminnastaan. Palaute kerättiin niin asukastoiminnan ohjaajilta, asukkailta kuin muiltakin osallistujilta. Taiteilijoista koottiin esittely HSS:n verkkosivuille. Esittelyllä vahvistettiin taiteilijoiden työmahdollisuuksia vanhusten parissa, HSS:n suositteluin.

Syksyllä 2014 tiivistettiin hanketoimijoiden sisäistä yhteistyötä, samaan aikaan toteutettiin Myrskyryhmän taiteilijaresidenssi HSS:n Pakilakodissa Taiteen edistämiskeskuksen taloudellisella tuella. Residenssityöstä on ladattavissa erillinen raportti. Yhteistyössä tuotettiin kulttuurisen vanhustyön ohjeistusta taiteen tilaajille ja yksikköön tuleville taiteilijoille. Samalla käynnistettiin kriteeristön laatiminen.

Toinen Taidetarjotin-tapahtuma Mariankodissa 25.5.2015 oli keskustelutilaisuus, jossa pureuduttiin vanhustyön tulevaisuuteen. Maksuton tapahtuma oli avoin kaikille, joita kiinnostavat kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet ikäihmisenkin arjessa. Ohjelmassa kuultiin alan asiantuntijoita, verkostoiduttiin ja vaihdettiin mielipiteitä. Tapahtuman päätti Myrskyryhmän Kabaree Amor -esitys.

Keväällä 2015 esiteltiin HSS:n johtoryhmälle hankkeen väliraportti. Väliraportin yhteydessä perehdyttiin soveltavan taiteen tilanteeseen, ostomahdollisuuksiin ja – paikkoihin. Syksy 2015 hankkeessa kului arvioinnin, dokumentoinnin ja juurruttamisen mahdollisuuksien suunnittelussa. Kauteen liittyi myös runsaasti hankkeessa kehitettyjen työmuotojen ja toimintojen jatkumahdollisuuksille rahoituksen hakua ja yhteistyöneuvotteluja.

Kuvio 1. Hankkeen toimintakaari.

Erityisesti hankkeen aikana on tiivistetty tuottaja-tanssija-vapaaehtoistyön suunnittelija – yhteistyötä ja tehty toimintaa ja hanketoimijoita tutuksi eri foorumeilla ja verkostoissa. Toimintavuonna on kohdattu aiempaa enemmän helsinkiläisiä vapaan kentän tanssitoimijoita, luotu yhteyksiä taiteilijan taloudelliseen asemaan liittyviin organisaatioihin ja osallistuttu aktiivisesti taidepoliittiseen keskusteluun. Lisäksi on kontaktoitu henkilöitä organisaatioista, joiden toimintatapaa voidaan mallintaa perustoiminnan jatkuvuudessa ja haettu aktiivisesti uusia yhteistyökumppaneita taiteellisen ja tuotannollisen toiminnan uudistamiseksi ja kehittämiseksi. Mahdollisuuksien mukaan on myös osallistuttu erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin, joissa on käsitelty taiteen ja hyvinvoinnin yhteyttä, taiteilijan ansaintaa ja taiteen rahoitusmahdollisuuksia.

TILAISUUDET JA FOORUMIT	
<ul style="list-style-type: none"> • Pohjanmaan tanssin aluekeskus, perehdytys hoivayksikössä työskentelyyn • Taiteella tuottoa – tilaisuus/ Konserttikeskus • Tuleeko Tanssin talo? / TEAK-Alumniklubi • Prosentti taiteelle – tilaisuus /Prosentti taiteelle -hanke • Sitra- ideakoulutus /SITRA • Kedja-kestävä kehitys tanssitaiteessa /Tanssin tiedotuskeskus • SKR:n tukeman taiteilijan Helena Inkerin perehdytys ja yhteistyöneuvottelu • EU-tuki-info • Hki-mallin yhteistyö (Tanssin talo ry, Apinatarha, Loikka-tanssifestivaali) • Yrittäjyyspäivä /STTK 	<ul style="list-style-type: none"> • TerveSos-messut/ THL • Kulttuurianton toiminnan esittely ja miniseminaari, Jyväskylän kulttuuripalvelu • Kuinka elää taiteesta, Suomen taiteilijaseura-yhteistyö ja –koulutus/STS • Yhteiset tavoitteet – työryhmän tapaamiset (esittävien taiteiden merkitys, talous ja rahoitus)/ Teatterin tiedotuskeskus • SKR-konsultaatio/ Suomen kulttuurirahasto • Kepan yritysrahoituskoulutus/ KEPÄ • Helsingin kaupunki, kulttuurinen vanhustyö, toteutusmalli-työryhmä/KULKE • Taiteilijan ja luovan alan toimijan toimentulomallit – infopäivä/TAIKE, Hämeen ELY-keskus • Terveystta kulttuurista -verkoston tapaamiset • Hyvinvoinnin välitystoimisto /HUMAK

TAITEEN JA HOIVAN LIITON MAAPERÄ

Hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen taiteen tai kulttuurin keinoin puhututtaa ja on noussut entistä ajankohtaisemmaksi hankkeen toteutusaikana. Menetelmällisesti taiteesta haetaan uusia mahdollisuuksia asiakastyöhön ja työyhteisön kehittämiseen, avaimia ratkaisuihin, joita perinteisillä keinoilla ei saavuteta. Toisaalta taiteilijat ovat aktivoituneet uusille aloille, hakeutuneet yhteistyöhön ja tarjonneet omaa osaamistaan uusille areenoille. Taide ja kulttuuri, taidelähtöiset menetelmät, soveltava taide ja taide erilaisissa ympäristöissä, jo käsitteiden ja termien kirjo on laaja. Hankkeessa ei ole otettu terminologisesti kantaa, koska kyseessä ei ole ollut tutkimushanke, vaan kokonaisuutta on lähestytty käytännöllisesti. Arjessa tämä on tarkoittanut, että on käytetty kunkin toimijan kannalta ymmärrettävintä termiä. Toisaalta tietoisesti on yritetty viljellä kulttuurisen vanhustyön käsitettä. Kulttuurinen vanhustyö on sisältänyt niin yksittäisen taiteilijan toiminnan kuin laajemman, ja pitkäkestoisemmän yhteistyön. Yhteinen nimittäjä on, että osallistujina ja ”hyötyjinä” ovat ikäihmiset ja hankkeessa erityisesti hoivayksikössä elävät ikäihmiset. Tässä luvussa luodaan katsausta hankkeen tavoitteiden kannalta keskeisiin raportteihin ja selvityksiin, sekä viitataan hankkeen aikana käytyihin keskusteluihin. Merkittäviä teemoja ovat olleet mm. taiteen ja hoivan rakenteet ja kulttuurisen vanhustyön kehittäminen. Teoreettisemmän viitekehityksen rinnalle on nostettu henkilökohtaisissa tapaamisissa ja yhteistyötilaisuuksissa käydyt keskustelut, jotka osaltaan rakentavat todellisuutta.

Taiteen, kulttuuritoimien sekä kulttuurisen hyvinvointityön merkityksestä ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnille tiedetään nykyisin jo varsin paljon. Tiedetään että ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin on mahdollista kasvaa taidelähtöisten menetelmien avulla. Yksittäinen taiteilija voi työllään vaikuttaa ihmisyyden syvälliseen ymmärtämiseen. Taideteos tuo mahdollisuuden vastata yksittäisen ihmisen tarpeeseen olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa voidakseen itse toteuttaa omaa luovuuttaan, myös sellaista mitä tarvitaan paranemiseen tai terveenä pysymiseen, hyvän elämän reunoilla pysyttelemiseen. Kun ihminen on sairas, hän tarvitsee aina hiukan terveyttä, jotta hän voisi parantua tai säilyttää toimijuutensa ja elämänilonsa. Näkökulmina alan tutkimuksissa ovat olleet niin asiakkaan, henkilöstön kuin taiteilijan kokemukset, vähemmän on tutkittu taiteen vaikutuksia rakenteisiin tai organisaatioihin. Em. on alettu kiinnittää huomiota lähinnä taiteilijan aseman kautta, siitä, miten taidetoimintaa voidaan juurruttaa osaksi esim. hoivayksikön toimintaa. Tarkastelussa ovat mm. toiminnan pitkäjänteisyys ja taiteilijan taloudellinen asema. (Rantala & Johansson 2013, 91–103.)

Haastava ongelma on merkityksellisyyden kääntäminen päättäjien kielelle. Nykyaikaisessa päätöksenteossa kvantitatiivisilla, kausaalisilla asetelmilla ja mittareilla on edelleen vankkumaton ja ainakin Suomessa kyseenalaistamaton asema. Tuhansien kulttuuri- ja terveysaiheisten kehityshankkeidenkin jälkeen päätöksenteossa edellytetään tuloksellisuuden kuvaamista mittaustulosten avulla. Mittaaminen ja tulokset kiinnittyvät valitettavan usein terveydenhuollon suoritteisiin ja diagnooseihin. Yksilö nähdään potilaana, eikä oman elämänsä toimijana. Vaarana on, että Huttusen Mikko Hervannasta muuttuu 86-vuotiaaksi mieheksi, jolla on diabetes, keuhkohtaumatauti, artroosi ja vasemman puolen halvaus aivoinfarktin jälkitilana. Kuinka Mikko voisi pysyä ensisijaisesti Mikkona ja vasta toissijaisesti potilaana/palvelutalon asukkaana? Eläytyminen

edellyttää myötätunnon oppimista – taidelähtöisten menetelmien avulla – samoin kuin toisen tunnustamisen ja hänen luonaan viipymisen. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – työryhmän loppuraportti 2014.)

Vuonna 2015 Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -työryhmä julkaisi loppuraporttinsa, joka kiteyttää viime vuosien alan kehityksen, kokeilut ja tulevaisuuden haasteet ja samalla arvioi Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimenpideohjelman toteutusta (jatkossa toimenpideohjelma/ toimintaohjelma). Raportti sisältää Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannon mukaisesti ehdotukset ohjelman jatkotoimenpiteiksi. Raportissa mainitaan myös useat alaa koskevat tutkimukset ja raportit. Jyväskylän yliopisto on tuottanut osana Kuulto-hanketta useita raportteja kulttuuripalveluiden saatavuuden, saavutettavuuden ja osallisuuden näkökulmista. Kulttuuria kartalla – julkaisu ilmestyi vuonna 2012 OKM:n julkaisusarjassa ja loppuraportti lokakuussa 2015. Jyväskylän yliopisto on lisäksi luonut yhteistyössä OKM:n kanssa pohjan kulttuuritoimen peruspalveluiden arvioinnille. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistä Cuporen selvitystyö kulttuurista osallistumista koskevasta problematiikasta valmistui 2015. Luovien alojen liiketoiminnan kehittämissyhdystys Diges ry teki selvityksen: Johan nyt on markkinat - vai onko? Selvityksessä tutkittiin taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalveluiden markkinoita sosiaali- ja terveysalalla syksyllä 2013. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 39.)

Työryhmän raportti noudattelee jo Liikasen tekemän linjauksen mukaisia periaatteita eli kannustaa edistämään osallisuutta, kulttuurin saavutettavuutta ja yleisöyhteistyötä tulos- ja informaatio-ohjauksen avulla. Raportissa arvioidaan, että niissä kunnissa, joissa on luotu välittäjätaho kulttuuripalvelujen ja sosiaali- ja terveydenhuollon välille, on palvelujen toteuttaminen huomattavasti helpottunut. Palvelujen tarkastelu elämänkaaren mukaan on myös edesauttanut kulttuuripalvelujen integrointia kaikkiin palveluketjuihin.

Raportissa todetaan, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalvelujen projektimaisesta toteuttamisesta on siirrytty kohti vakiintunutta toimintaa, mutta työtä on edelleen tehtävä ennen kuin nämä palvelut ovat osa rakenteita. On syntynyt uusia yhteistyöverkostoja, uusia toimintatapoja ja poikkihallinnollisia työryhmiä, joihin kuuluvat sekä kuntaorganisaation omat että ulkopuolisten tahojen toimijat. Vuosina 2012–2014 eniten taloudellista tukea on kohdistunut Uudellemaalle, Varsinais-Suomeen, Pohjois-Savoon ja Pohjanmaalle. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 12–15).

Toimintaohjelmakauden aikana toteutettujen lukuisen hankkeiden sekä tulevien hankkeiden tietojen säilymiseksi ja niiden hyödyntämisen mahdollistamiseksi perustettiin Innokylän nettisivuille Taiku -foorumi, jonne kootaan keskitetysti taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - teemaan liittyviä tietoja. Terveyttä kulttuurista -verkoston jäsenmäärä kasvoi edelleen toimintaohjelman aikana ja oli vuoden 2014 lopussa noin 300. Verkoston tapaamisissa kuultiin sekä sosiaali- ja terveysalalla että kulttuuri- ja taidealalla toimivien jäsenten oman toiminnan esittelyjä, seurattiin Taikuohjelman edistymistä ja jaettiin tietoa alan hankkeista, toimintamalleista sekä koulutuksista ja muista tapahtumista. Hallitusohjelmassa otettiin myös kantaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen, joka asetettiin yhdeksi uuden hallituksen kärkihankkeista. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 45–46.)

Raportin (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 48) mukaan hankkeissa on tapahtunut uudenlaisia arjen ja taiteen kohtaamisia, joista on syntynyt pieniä ihmeitä niin yksilötasolla kuin työyhteisöissä: voimaantumista ja itsetunnon kohoamista, luopumista mieliala- ja unilääkkeistä, elämänpäivien laajentumista ja elämänilon palautumista. Toimintaohjelmakauden aikana tietoisuus taiteen ja kulttuurin myönteisistä vaikutuksista ihmisen hyvinvointiin on lisääntynyt ja kulttuurilähtöisten menetelmien käyttö yleistynyt. Yleinen asenneilmapiiri on muuttunut positiivisemmaksi ja hallinnollista yhteistyötä on virinnyt eri puolilla Suomea. Taiteen ja kulttuurin menetelmät ovat jalkautumassa pienin askelin varsinaisen toiminnan piiriin, mutta alueelliset erot ovat vielä suuria.

Miten tulisi edetä toimintaohjelman päätyttyä sen saavutusten turvaamiseksi ja edelleen kehittämiseksi? (Vastaajina eri taidealojen edustajia eri puolilla Suomea). Kaivattiin lisää tietoisuutta, yhteistyötä ja tahtoa viedä asioita eteenpäin. Muita syitä rakenteisiin juurtumattomuudelle olivat asenne- ja talousteet sekä se, ettei aiheeseen liittyvä tietopohja ole riittävästi vakiintunut. Kysynnän todettiin lisääntyneen, mutta kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa toisiaan rakenteellisesti. Myös palveluntuottajien riittämätön kyky tuotteistaa tarjolla olevia palveluja tarpeeksi houkutteleviksi tuotiin esiin. Toimijat ovat hajallaan ja sekä kontaktit että innostus ovat henkilökohtaisia. Taiteilijat ovat viime vuosina enenevässä määrin voineet "pikakouluttaa" henkilökuntaa esim. erilaisissa täydennyskoulutuksissa käyttämään taidelähtöisiä menetelmiä, mutta taiteilijoiden itsensä palkkaaminen toiminnan toteuttajiksi toteutuu hyvin harvoin, ja silloinkin heikoilla työehdoilla (lyhyet

työsuhteet, osa-aikaisuus jne.). (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 57).

Edelleen keskeiset ohjelman raportissa (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 8) kirjatut ehdotukset jatkavat ohjelmakauden viitoittamalla tiellä. Ehdotuksiin kuuluu kolmivuotisen yhteistyöryhmän sekä määrärahan asettaminen mm. Taiku-kotipesän toimintaa varten. Tulevissa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteissa tulisi huomioida ennaltaehkäisevä taide- ja kulttuuritoiminta. Ehdotuksia ovat vastuuministeriöiden johdolla perustettava yhteistyöelin, jonka tehtäviin kuuluu toiminnan tunnetuksi tekeminen ja toiminnan seuraaminen eri hallinnonaloilla. Kulttuurin, luovien alojen ja hyvinvointialojen yhteistoimintaa tulisi tukea. Sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä olevan asiakkaan kulttuuritarpeet, yksilölliset toiveet ja toteutus tulisi kirjata asiakkaan/potilaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Yhteisen vuorovaikutteisen tietopankin Taiku-foorumin käyttöä Innokylässä tuetaan. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015, 8,53)

Taiteilijan asemasta yhteistyöhankkeissa, roolin mahdollisesta muutoksesta ja taiteen taloudellisista reunaehdoista on keskusteltu aktiivisesti taiteen kentällä, keskeiseksi kysymykseksi on noussut luonnollisesti taloudellinen resursointi ja julkinen rahoitusosuus. Taiteen kentällä puhutaan yleisesti valtionosuutta (VOS) saavista yhteisöistä ja nk. vapaasta kentästä. Taiteen ja hoivan yhteistoiminnassa tarvittavaa koordinaatiota ja tuotannollista osaamista on myös mietittävä. Kuten Kukkonen (2013, 55) toteaa, osallistavien taideprojektien tuotannon tehtäväjako määrittäyty uudelleen, koska osallistuminen on projektien keskiössä. Taiteilijat tekevät tällöin suuren osan tuotannollisesta työstä eivätkä pysty keskittymään taiteelliseen työhön. Joissain tilanteissa projektia suunniteltaessa ei ehkä myöskään osata riittävästi arvioida tuottajan työn määrää. Kukkonen selvityksen mukaan tekijöillä oli ylimitoitettu määrä tehtäviä ja osallistuvassa tuotantoprosessissa työ määrä moninkertaistuu verrattuna perinteiseen tuotantoon.

Kukkonen saamien tulosten perusteella osallistavissa projekteissa tulee kiinnittää enemmän huomiota osallistujien hankkimiseen ja kommunikointiin, sopimuksiin ja tekijänoikeuksiin, projektin suunnitteluun, yhteistyökumppaneiden etsintään ja lähestymiseen sekä turvallisuuteen. Tuottaja voisi toimia osallistavissa projekteissa monissa eri tehtävissä. Tuottajalle kuuluu rahoituksen haku, osallistujien etsiminen sekä tukeminen, jotta taiteilijat voisivat keskittyä sisältöihin, viestinnässä ja tiedotuksessa tuottaja voisi toimia käsitteiden selkeyttäjä ja popularisoijana eri yhteistyötahoille ja yleisöille. Tuottaja voisi vastata luonnollisesti myös osapuolten välisistä sopimuksista. (Kukkonen 2013, 57.)

Kirjalliseen katsaukseen tuo oman sävynsä Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry:n (STST) järjestämä tilaisuus, jossa pohdittiin uusien toiminta-areenoiden merkityksiä ja vaikutuksia. Oheiset haasteet ja ehdotukset on koottu omista havainnoista ja Toni Keski-Liikalan tilaisuudesta kirjaamista muistioista syksyiltä 2014.

Keskitetyn taiteilija-organisaation myötä voisi syntyä puitteet taide- ja sosiaalialan ammattilaisten kohtaamiselle. Sote-ammattilaiset eivät välttämättä löydä hoivayksiköihin soveltuvia taiteen tekijöitä, kun usein he kontaktoivat esim. tanssikouluja, joissa osaaminen on enimmäkseen toisenlaista. Tämä on osasy, miksi taidekenttä on aktiivisempi hankkeiden synnyttäjäksi. Yhteisen organisaation haittapuoleksi kuitenkin todettiin, että ilman keskitetyn organisaation (tuottajan) lojaalisuutta tekijöiksi helposti valikoituu samoja tekijöitä, jolloin keskeinen kysymys on miten tasapuolisuus toteutuu. Vaihtoehtoisesti todettiin, että sähköinen nettifoorumi ratkaisee samaa kuin keskitetty organisaatiokin. Taiteilijoiden etsimisen pitäisi onnistua myös eettisillä arvoilla. Tietotaito pitää olla hyvin osoitettavissa ja myös erilaiset työn painopisteet helposti haettavissa. Epäonnistuessaan foorumi toisi koko työmuodolle huonoa mainetta.

Hankkeiden osalta niiden lyhytkestoisuus ja erillisyydet ovat haasteita. Alan toimijoita kiinnostavat pitkäkestoiset hankkeet, ja todellisten tulosten saavuttaminen. Tällöin saavutettaisiin myös osoitusta työn todellisesta vaikuttavuudesta. Nykyiset rahoitusmallit ruokkivat lyhytjänteisyyttä ja alan pätkätyöllisyyttä. Taiteilijoiden keskinäistä tukea ja apua voisi vahvistaa. Ajatuksena mm. "vaihtotori", jossa tekijät voisivat vuokrata esimerkiksi rekvisiittaa harjoitustilaa vastaan. Sama periaate voisi soveltua myös palveluihin, kuten työskentelyapua tilaa, rekvisiittaa tai vastavuoroista työapua vastaan. Jatkuvuuden vahvistamiseksi yhtenä keinona koettiin mentorointi, jolloin kokemuksista voisi käydä keskustelua pidemmällä aikavälillä, sekä jakaa kokemuksia. (STST, Keski-Liikala, 2014.)

Mentoroinnilla on suuri merkitys ammatti-identiteetin vahvistamiselle. Mentorointi paikkaisi myös institutionaalisen koulutuksen ja siten myös vakiintuneiden työtapojen puutetta. Läänintaitelija Anniina Aunolan kehittämissä mallissa taiteilijat toimisivat osana omaa toimenkuvaansa toistensa mentoreina.

Työnohjausta voisi toteuttaa paitsi mentoroinnin, myös työparityöskentelyn tai työryhmätoiminnan avulla. Työnkierrolla, eli rooleja vaihtamalla voisi vastaavasti monipuolistaa työnkuva. Taiteilijat voisivat vierailla toistensa ryhmissä ohjaajana ja saada uutta kosketuspintaa erilaiseen työhön tai kohderyhmään. Oppipoikaisäly-mallia ei tule unohtaa. Vaativimmissa tilanteissa tulisi turvautua koulutettuun työnohjaajaan, jottei mentoroinnista tule taakkaa. Työparityöskentelyä tukemaan tarvittaisiin työparipankki ja pankista vastaava taho. Tilaisuudessa todettiin, että Tanssin talon kehittyessä tulisi myös tanssi erilaisissa ympäristöissä pitää huolellisesti yhtenä olemassa olevana suuntauksena. (STST, Keski-Liikala, 2014.)

TAIDE VANHUSTYÖSSÄ

Kulttuuri ja taide vanhustyössä liittyvät osaksi taiteen ja hoivan yhteenliittymää. Taiteen, erityisesti musiikin vaikutuksia on tutkittu jo pitkään, vanhusten kohdalla erityisesti kuntoutuksessa, mutta myös elämänlaatua kohottavana tekijänä. Taide toimii siis hyvinvoinnin elementtinä. Kulttuurisen vanhustyön tavoitteena on vanhusten hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantaminen luovuuden, taidetoiminnan ja taidelähtöisten menetelmien avulla (Huhtinen-Hilden 2013, 13.) Keskustelu taiteen merkityksestä on lisääntynyt viime vuosina ja vanhustyössäkin käsite on laajentunut, kun työtavat ovat kehittyneet ja ymmärrys yksilöllisistä tavoista kokea taidetta hoivatyössä kasvanut. Kulttuurisessa vanhustyössä taide, luovuus ja kulttuuri tuodaan eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä (Rosenlöf 2014, 6.) Kulttuurista vanhustyötä toteutetaan usein moniammatillisesti ja poikkihallinnollisesti, ja kokonaisuutta koottaessa on huomioitava monet tekijät.

Kuvio 2. Kulttuurinen vanhustyö (Huhtinen-Hilden, 2013).

Rosenlöf on koonnut hankeraporttiin ”Rakenteita ratkomassa - kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja” keskeisimpiä suomalaisia malleja. Kunnallisessa palvelussa toimii malleja, joissa kulttuuri toteutuu ohjelmapankin avulla tai poikkihallinnollisin työryhmin. Joissain kunnissa on perustettu erityisiä toimia, joissa tehtävänä on vastata ikäihmisten kulttuuripalveluista. Usein nämä tehtävät ja toimet on perustettu kunnan sosiaali- ja terveys- tai kulttuuritoimeen. Osassa toimet ovat ko. toimialojen yhteisiä. Ikäihmisten kulttuuripalveluja toteutetaan oppilaitosyhteistyöllä, osana taidelaitosten yleisötyötä ja työyhteisön kehittämisen muotona.

Kuvio 3. Ikäihmisten taide- ja kulttuuripalvelujen tuottajat (Rosenlöf 2014, 5).

Toimintamallit ovat juurtuneet parhaiten pitkäjänteisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta. Muutoksia on saatu aikaan vaikuttamalla taide-, kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalan rajapinnoilla toimivien henkilöiden toimenkuviin ja kustannusten jakamiseen. Juurtumiseen on tarvittu usein vähintään viiden vuoden työ. (Rosenlöf 2014, 12–14)

”Ikäihmisen toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistaminen on yksi keskeisistä kulttuurisen seniori- ja vanhustyön tuloksista. Kaikki taiteenalat soveltuvat työskentelyyn ikäihmisten kanssa. Taidetta ei kannata tuotteistaa liikaa, sillä taidetoiminta edellyttää tapauskohtaista räätälöintiä ja improvisaatiokykyä. Myös taiteen ammattilaisten työhyvinvointi ja työnohjaus on otettava huomioon toimittaessa taiteelle uusissa toimintaympäristöissä. Suurin osa kulttuurisen vanhustyön aloitteista on ollut lähtöisin taide-, kulttuuri- ja koulutussektorilta ja suuntautunut laitoksiin. Toiminta pitää ulottaa myös ennaltaehkäisevään seniorityöhön, sillä tulevaisuudessa ikääntyneet hoidetaan ensisijaisesti omassa kodissaan.”

Yksi pisimpään toimineista kulttuurisen vanhustyön kunnallisista toimijoista on Helsingin kaupungin kulttuurisuunnittelija Jenni Räsänen. Helsingin kaupungin mallissa suunnittelija toimii kulttuuri- ja sosiaalisektorin yhteisenä resurssina. Säännöllinen sähköinen Troppi-tiedote, jossa kerrotaan kulttuurisen vanhustyön ajankohtaisista teemoista koti- ja ulkomailta toimitetaan kaikille kiinnostuneille. Troppi-tapaamisia on myös järjestetty säännöllisesti.

Erilaisten mallien vertailemiseksi ja yhteisen tietoisuuden kasvattamiseksi Räsänen kutsui 27.10.2015 koolle tiedossa olevien mallien kehittäjät ja niiden parissa toimivat avainhenkilöt. Paikalla oli 12 henkilöä, joista suurin osa kunnallisia toimijoita (Tampere, Vaasa, Seinäjoki). Lisäksi edustettuina olivat oppilaitoksen edustajat, jotka ovat toimineet pitkään kulttuurisen vanhustyön alalla. Taiteen edistämiskeskuksesta tapaamiseen osallistui läänintaiteilija Kirsti Lajunen. Helsingin Seniorisäätiö ja Myrskyryhmä olivat ainoat paikalle kutsutut kolmannen sektorin ja taidealan toimijat. Tilaisuudessa esiteltiin ja keskusteltiin erilaisista malleista, niiden toimivuudesta ja verkostoitumisen tärkeydestä.

Turun kaupungin edustaja ei päässyt paikalle tilaisuuteen, mutta Turussa toteuttavaan malliin tutustuttiin lähetetyn materiaalin avulla. Malli kiteyttää ja kuvaa hyvin ammattitaiteilijoiden ja hyvinvointipalveluiden yhteistyötä ja toimintatapaa, jäsenyyksen pohjana toimii Laura Huhtinen-Hildenin jaottelu erilaisista taiteen muodoista ja niiden vaikutuksista hyvinvointiin.

KULTTUURIHYVINVOINTIPALVELUIDEN ERI MUOTOJA, TOTEUTTAJINA TAITEEN AMMATTILAISET

ilo, virkistys, elämys		HYVINVOINTI			tavoitteellinen, pitkäaikainen muutos	
	ESITYS	OSALLISTAVA ESITYS	OSALLISTAVA TAIDETOIMINTA	VUOROVAIKUTUKSELLINEN TAITEELLINEN PROSESSI	"LUOVA KUNTOUTUS", vrt. Tampere!	KOULUTUS
Esimerkki	konsertti taidenäyttely tanssiesitys	teatteriesitys, jonka jälkeen keskustelu esityksestä yleisön kanssa	toistuva taidetyöpaja, taideryhmä	yhteisötaiteellinen esitys	muistisairauksien ehkäiseminen tanssin ja musiikin keinoin	vuorovaikutus-koulutus lähihoitajille
Motiivi	elämys, vaihtelu, mielihyvä, kokemukset	ymmärrys itsestä ja maailmasta, kuulluksi tuleminen	kokemus osallisuudesta, kuulumisesta ryhmään/ yhteisöön, merkityksellisyys	vaikuttaminen omaan ja toisten elämään, kulttuurin muuttaminen ja itse luominen, oman toimijuuden vahvistaminen, näkyväksi tekeminen, oikeus itseilmaisuun, jaettu tekijyys taitelijan ja osallistujan/osallistujien välillä	hyvinvointitavoitteet: toimintakyvyn parantuminen, elämänhallinnan tunne ja koettu terveys lisääntyä, taitelijan ammattitaitoa käytetään tukemaan ja saavuttamaan organisaation määrittelemät tavoitteet	asennemuutos, kulttuuri-hyvinvointi-osaamisen tunnistaminen omassa ammatissa, ihmiskäsityksen muutos, tunnistaa taiteen mahdollisuus hoitotyössä
Taide ja kulttuuri perusoikeutena, osana hyvää elämää ja elinikäistä oppimista. Taide kommunikaation mahdollisuutena, osana arkea.					Moniammatillisuus.	

saatavuus ja saavutettavuus **TAIDE JA KULTTUURI** hyvinvoinnin edistämisen väline

Mukaiilu seuraavista: Huhtinen-Hildén (2013): taidetoiminnan ja taiteen soveltavan käytön muotoja vanhustyössä; Pirnes & Tiihonen (2010): erilaisten kokemuksellisuuksien laadut ja perustat, työstetty Kulttuurihyvinvointia Turussa -verkoston tapaamisissa 22.9.2015

Taulukko 1. Kulttuurihyvinvointipalveluiden muotoja (Rosenlöf, 2015).

Helsingin Seniorisäätiön kulttuurisen vanhustyön mallin esitteli vapaaehtoistyön suunnittelija Silva Siponkoski.

"Kulttuurinen vanhustyö on jotain, minkä kaikki alalla työskentelevät tunnistavat. Sen organisoiminen ja tuottaminen vanhainkodissa sisältää kaikkialla samoja elementtejä. Kulttuurinen vanhustyö tuo minulle mieleen jotain tuttua, perinteistä ja niin vahvaa muotoa, ettei se säily pienistä uudistuksista tai uusista tekijöistä. Näistä syistä valitsin joulukuusen paketteineen kuvaamaan kulttuurista vanhustyötä Helsingin Seniorisäätiön neljässä kodissa."

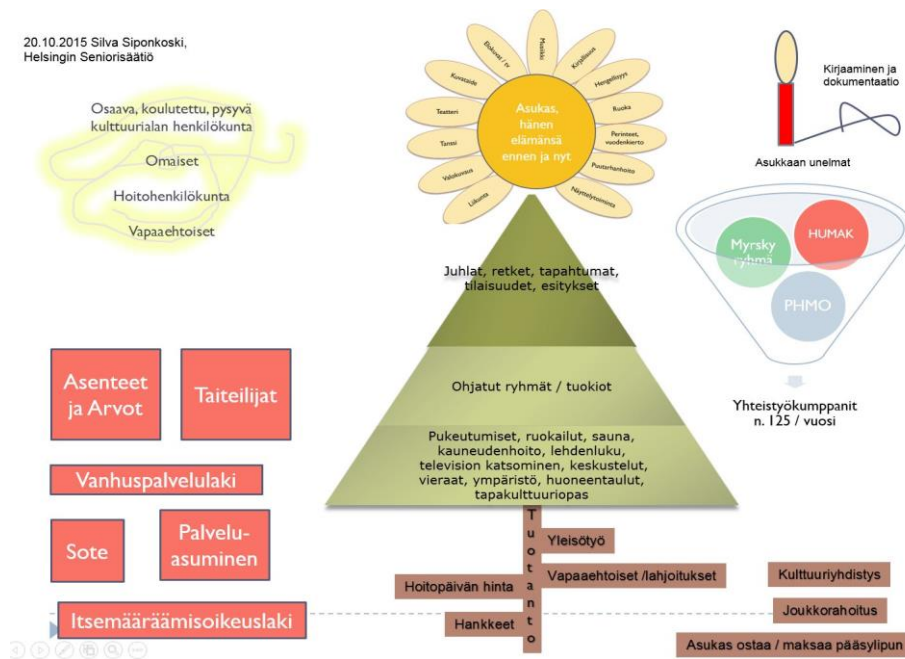
Kuuseen on kuvattu kulttuurisen vanhustyön työmuodot siten, että

- alimpana on niitä asioita joita asukkaan arkeen kuuluu useita päivittäin.
- keskellä olevia ryhmiä on tarjolla päivittäin, niihin osallistuminen riippuu asukkaan voinnista sekä omasta halusta osallistua.
- ylimpänä ovat juhlat ja tapahtumat joita on ohjelmassa joka viikko. Niihin osallistuminen riippuu asukkaan voinnista sekä omasta halusta osallistua.

Tähti kuvaa asukaslähtöisyyttä. Sen keskiössä on asukkaan elämä ennen ja nyt. Tähdessä on kerätty kulttuurisen vanhustyön menetelmiä ja teemoja, joita käytetään kaikissa yksiköissä. Pallot kuvaavat Helsingin Seniorisäätiön yhteistyökumppaneita. He toimivat kaikilla työmuotojen osa-alueilla. Esimerkiksi Helmet-kirjastojen Lahjoita lukuhetki-kampanjan vapaaehtoiset tai Myrskyryhmän ammattilaiset esityksineen. Osa yhteistyökumppaneista toteuttaa yhden intervention vuodessa tai joka toinen vuosi. Osa käy useamman kerran viikossa.

Kynttilä kuvaa asukkaiden unelmia joita kerätään systemaattisesti ja kirjataan asukastietojärjestelmä Hilikkaan. Tarkoituksena on toteuttaa niitä joko yksilöllisesti tai useammalle henkilölle. Sähköjohto kuvaa kirjaamista ja dokumentaatiota. Nauha kuvaa pysyvyyttä ja jatkuvuutta. Kulttuurisen vanhustyön laadukkaan toteutumisen ja asukkaan elämänlaadun ylläpitämisen takaa osaava, koulutettu ja pysyvä kulttuurialan- ja hoitohenkilökunta, asukkaan elämän tarinan tuntevat omaiset, sekä yksikköihin sitoutuneet vapaaehtoiset. Paketit kuvaavat kulttuurista vanhustyötä ja vanhusten hoivaa koskettavia muutoksia. Pakettien sisältöä emme vielä tiedä, mutta antajat ovat selvillä. Tähän yritin nostaa tällä hetkellä keskeisiltä tuntuja teemoja ja tekijöitä.

Kuusenrungossa on näkyvissä eri tuotanto- ja rahoitusmuodot joista kulttuurisen vanhustyön rahoitus tällä hetkellä koostuu Helsingin Seniorisäätiössä. Rungon sivulla olevat juuret ovat sellaisia rahoitusmuotoja jotka tunnistamme, mutta joita ei vielä käytetä.

Kuvio 4. Kulttuurisen vanhustyön malli (Siponkoski 2015).

TALOUS TAITEESSA, TAITEEN ANSAINTALOGIIKKA

Taiteen ja kulttuurin rahoitus on pitkälti monitahoista, produktiokohtaista ja hankemuotoista. Taidetoimintaa katetaan niin taiteen yksityisin ja julkisin apurahoin, yleishyödyllisiin tavoitteisiin suunnatuin avustuksin kuin lahjoitusvaroinkin.

Viime vuosina ns. prosenttiperiaatteen mukainen toiminta on Suomessa lisääntynyt merkittävästi. Prosenttiperiaate tarkoittaa mallia, jossa noin prosentti rakennuskustannuksista käytetään taidehankintoihin. Prosenttiperiaatteen edistäminen oli kirjattuna Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan omana tavoitteenaan. Nykyinen hallitus on sitoutunut jatkamaan prosenttiperiaatetta ja laajentamaan käyttömahdollisuuksia useammille taiteen aloille.

Raha-automaattiyhdistyksen avustuslinjaukset vuosille 2011–2015 mahdollistavat myös taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toiminnan tukemisen. Linjausten mukaan hyvinvoinnin vahvistaminen kulttuurin ja liikunnan keinoin tai luontoa hyödyntäen on RAY-avusteisesti mahdollista silloin, kun toiminnan sisältöjen ja tavoitteiden päähuomio on selkeästi terveyden edistämisessä ja sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa. Tämän linjauksen perusteella on myönnetty joitakin yksittäisiä avustuksia.

Suurimpana yksittäisenä taiteen tukijana on ollut Suomen kulttuurirahasto (SKR). Keskusrahaston vuonna 2015 ensimmäistä kertaa jakaman ”Taidetta hoitolaitoksiin” -apurahan tavoitteena on edistää hoitoa tai erityistä tukea tarvitsevien ihmisten elämänlaatua taiteen tai soveltavan taiteen keinoin. Tukea myönnettiin yhteensä yli 600 000 euroa ja sitä sai 34 hanketta. Aiemmistä tuen kohteista merkittävä on ollut Myrsky-hanke, jossa 12–29 -vuotiaat nuoret pääsevät tekemään taidetta taiteen ammattilaisten ohjaamina. Hanketta koordinoi Suomen lasten ja nuorten säätiö. Myös maakuntarahastot ovat tukeneet erityisesti taiteen tarjonnan lisäämistä ikäihmisille.

Suomen Kulttuurirahasto (SKR) teetti selvityksen suomalaisen taiteen rahoituksesta, joka ilmestyi vuonna 2015. Selvitys esittelee suomalaisen taiteen rahoitusta, mutta ottaa osaltaan myös kantaa taiteen rahoituksen tulevaisuuden vaihtoehtoihin ja mahdollisuuksiin. Selvitys kyseenalaistaa mm. rahoituksen suuntaamisen

uuden käynnistykseen, kun enää ei toimi malli, jossa yksityisellä tuella tuettu kokeilu toimiessaankaan ei päädy julkisen rahoituksen piiriin.

Julkaisussa kuvataan nykyisen rahoitusjärjestelmän rakenne jakamalla tuki-instrumentit suoriin ja välillisiin (Rahan kosketus 2015, 12). Suoraan tukeen lasketaan kaikki taloudellinen tuki, joka kohdistuu taiteen tekijöihin tai taiteen vastaanottajiin. Suoran tuen mahdollistavat niin julkishallinto kuin yksityiset toimijatkin. Suoran tuen muotoja ovat taiteilijalle suunnattu tuki, valtionosuutta nauttivien (vos) laitosten tuki ja yhteisöille jaetut tuet.

Välillistä tukea ovat sosiaali- ja veropoliittisten instrumenttien käyttö taiteen kentällä. Suomalainen ratkaisu on taiteilija-apurahojen verottomuus, muita ratkaisuja ovat mm. lahjoittajan veroetu ja alennettu arvonnisävero. Taidetta tuetaan myös markkinaehtoisesti ja vaihdantaperustein, kuten tekijänoikeuksien kautta. Lisäksi eräille taiteen aloille on luotu erillisiä tukirakenteita, esimerkkeinä näistä julkaisu mainitsee kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahat (Rahan kosketus 2015, 19).

SKR:n rahoitusskenaarioissa on huomioitu taiteen merkitykset ja taiteilijoiden odotukset, rahoituksen tasot ja järjestelmän kannustavuus. Kulttuuripolitiikka on selvityksen mukaan ratkaisu, miten taiteen ja talouden maailmat saadaan kohtaamaan (Rahan kosketus 2015, 34–39). Selvityksessä kannustetaan eriyttävän vaikuttamisen sijasta puolueettomaan ja riippumattomaan edunvalvontaan. Toimijuuteen, jota eivät säätele taiteenalakohtaiset muuttajat tai rahoittajat.

Muutoksia, jotka vaikuttavat taiderahoitukseenkin, ovat julkisen rahoituksen kehitys ja toimintaympäristön muutos. Murroksessa ovat myös käsitykset taiteesta ja taiteen autonomiasta, taiteen arviointi ja suhde asiakkuuteen, kuluttajuuteen, yleisöihin. Markkinatalous ja elinkeinopoliittinen logiikka arvottavat enenevässä määrin myös taidetta. Suomen kaltaisessa, pitkien etäisyyksien ja vähäväkisen väestökeskittymien maassa on taiteen rahoituksessa huomioitava myös alueelliset ratkaisut ja saavutettavuuskysymykset (Rahan kosketus 2015, 45–49).

Vakauden ja epävarmuuden tasapaino on iso osa taidekentän ongelmatiikkaa. Kuten selvityksessä todetaan, yksittäisen taiteilijan asema on usein erittäin haavoittuva (Rahan kosketus 2015, 53). Vakaus, joka usein ilmenee jatkuvuutena mahdollistaa suunnitelmallisuuden ja taloudellisesti kestävät ratkaisut, mahdollistaa keskittymisen taiteen tekemiseen ja luo hyvinvointia. Ratkaisuina vakauden ja epävarmuuden väliseen dynamiikkaan selvityksessä esitetään riittävää liikkuvuutta, yhteistyötä instituutioiden ja vapaan kentän välillä, sekä dynaamista resurssien jakopolitiikkaa. Taiderahoituksen kehittäminen joustavammaksi kansallisesti ja organisaatiotasolla kuvastaa yksittäisen taiteilijan ansaintalogiikkaa. Määräaikainen, mutta vakaa ja säännöllinen ansio apurahan muodossa ja monista lähteistä (opetus, hankkeet, myynti, tekijänoikeudet) sekä työttömyysturvasta koostuva tulonmuodostus sekä em. keskinäinen epäsäännöllinen vaihtelu ovat taiteilijan arkea. (Rahan kosketus 2015, 53–57.)

SKR:n ehdotus rahoituksen uusintamiseksi kannattaa taiteen riittävää perustason rahoitusta, joka mahdollistaa suunnitelmallisuuden ja jatkuvuuden. Määräaikaisuus avustuksissa ja valtionosuuksissa tuottaa liikkuvuutta ja reagointiherkkyyttä. Organisaatiotason ratkaisuja ovat oman varallisuuden kerryttäminen, nk. puskurirahastoin sekä rahastoinnein ja yksityisestä tuotosta palkitseminen. Monikanavainen rahoitus tarkoittaisi tuen ja rahoitusmuotojen monimuotoisuutta, mutta myös kohdentamista tarkoituksen mukaan. Malleja avataan selvityksessä konkreettisesti (Rahan kosketus 2015, 60). Yksittäiselle taiteilijalle em. organisatorisilla muutoksilla olisi vaikutusta lähinnä työmarkkina-asemaan. Taiteilijan kannustus toimimaan yhteisössä, muiden taiteilijoiden kanssa ja ammattituottajien ja – välittäjien vastatessa hallinnosta tarkoittaa työntekijänä työskentelyä, joka selvityksen mukaan saattaisi parantaa taiteilijan asemaa.

Selvityksessä kuvataan yksityisen rahoittajan mahdollisuuksia toimia esitettyjen organisatoristen haasteiden aktiivisina ratkaisijoina. Pilotteja ja kokeiluja rahoittamalla tuetaan marginaalia, mutta samaan aikaan tulisi pyrkiä pitkäjänteisyyteen ja kannustaa toimivien kokeilujen siirtymistä vakiintuneisiin rakenteisiin, liikkuvuutta marginaalista valtavirtaan. Tukeminen konkretisoituu paitsi yhteisöjen ja tapahtumien toiminnan pitkäjänteisellä, useampivuotisella rahoituksella, myös residenssikäsitteen päivittämisellä. Esimerkkinä mainitaan, että taiteilija valitsee oman työn tekemisen kannalta mielekkään paikan ja rahoitus seuraa perässä. Kaivattua joustavuutta ja ketteryttä taiderahoitukseen syntyy lakimuutoksia edellyttävin ratkaisuin. Esimerkkeinä näistä mainitaan mm. verovähennys- ja rahankeräysoikeuden laajentamiset. Säätiöiden toimintamahdollisuudet investointi- ja sijoitusmaailmassa avartavat taiteen välillisiä rahoitusmarkkinoita ja tarjoavat riskinkantokykyä alalle. Samalla selvityksessä kannustetaan taideorganisaatioita varallisuusaseman

kasvattamiseen, yleisö- ja yhteistyösuhteiden kehittämiseen ja hyvien käytäntöjen levittämiseen. (Rahan kosketus 2015, 67–68.)

Kirjalliseen argumentointiin tuo oman ulottuvuutensa teatterialalla käyty keskustelu alan tulevaisuudesta ja vapaan kentän rahoituksesta. Ratkaisuksi mm. tuotannollisiin haasteisiin on esitetty vapaan kentän vos-rahoituksen kasvattamista, vos-laitosten tehtävien muutosta ja vos-rahoituksen määräaikaaisuutta. Vapaan kentän ryhmien haasteena tiukassa rahoitustilanteessa on usein juuri se, että taiteilijat, joilla ei ole varaa palkata tuottajaa vastaavat hallinnollisista tehtävistä ja niihin käytetty aika lohkaisee panostusta taiteellisesta sisällöstä. Jos tuottajan palkkaamiseen onkin varaa, joutuu yleensä yksi henkilö hoitamaan koko ryhmän kaikki hallintoon, tuottamiseen, tiedottamiseen, yleisötyöhön ja markkinointiin liittyvien tehtävien organisoimiseen ja suunnitteluun. Vapaalla kentällä on selkeä tarve palveluverkostolle.

Lyhytjänteisyys ja joustavuus sotketaan usein keskenään. Produktioluontoista toimintaa tarvitaan, mutta vapaalla kentällä on huutava tarve pysyville rakenteille ja pitkäkestoisuudelle. Niiden kehittäminen edellyttää panostusta, työvoimaa ja uutta rahoitusta mallien ja rakenteiden luomiseen. Mahdollisiksi ratkaisuksi Kuukorento ehdottaa taiteilijapalkkoja ja perustuloa sekä ponnahduslautarahoja, joilla voitaisiin kehittää toimintaa. Nyt monet ryhmät elävät jämähtäneessä tilassa, koska eivät pysty kehittämään toimintaansa tarpeeksi pitkälle. Kehittämistukea ei ole tarjolla varsinkaan yhdistysmuotoisille toimijoille. Teatterin tiedotuskeskus TINFOn toiminnanjohtaja Hanna Helavuori ja Teatterikeskuksen toiminnanjohtaja Maaria Kuukorento ovat koonneet toimenpide-ehdotuksien listan vapaan kentän tarpeista:

- *ylirajaisia eri hallinnonaloja ylittäviä taiteen rahoitusmuotoja tulee kehittää.*
- *kehitetään tukijärjestelmää teattereiden liikkuvuuden ja saavutettavuuden lisäämiseksi (vierailut, kiertue toiminta, yhteistuotannot, residenssitoiminta).*
- *tunnustetaan tuotanto- ja projektihallintaosaamista tarjoavien sateenvarjo- organisaatioiden ja yritysten merkitys tärkeinä taiteilijoiden osaamisen kehittäjinä ja sitä kautta taiteilijoiden aseman, työskentelyedellytysten ja arvostuksen turvaajina.*
- *Helsingin teatterikenttää tulee tarkastella omana erillisenä kokonaisuutenaan. Valtionosuuslainsäädännön ulkopuolisen teatterikentälle tarvitaan toimintaa koordinoivia tuotantotaloja, jotka varmistavat toimintaedellytykset erilaisille ryhmille, kollektiiveille ja yksittäisille taiteilijoille.*

KULTTUURINEN VANHUSTYÖ JA TALOUS

Kulttuurinen vanhustyö on yksi taiteen ja hoivan yhteistyön osa-alueista. Kulttuurisen vanhustyön toteutusta ei ole juurikaan 2000-luvulla tutkittu, saati pohdittu rahoitusrakenteita. Merkittäviksi esteiksi kulttuurisen vanhustyön laajamittaiselle ja suunnitelmalliselle toteuttamiselle nousevat kuitenkin tehtyjen selvitysten mukaan taloudelliset reunaehdot.

Kaisa Kukkonen on opinnäytetyössään todennut suurimmaksi haasteeksi osallistavissa taideprojekteissa rahoituksen saamisen vaikeuden tai puutteen. Rahoittajat eivät myöskään aina hahmota onko hankkeessa kyseessä taide- vai sosiaalityö. (2015, 47).

”Taideapurahoja myöntävät tahot eivät näe projektien ns. taiteellista antia niin vahvana, että niitä tulisi rahoittaa ja muut rahoituskanavat heräävät hitaasti. Muille rahoitustahoille pitää osata uudella tapaa artikuloida projektien sisällöt ja tavoitteet.” (Kukkonen 2015, 47.)

Hanna Kosonen selvitti taide- ja kulttuurilähtöisten palveluiden potentiaalisia markkinoita erityisesti vanhustyössä. Palveluita ostavat ne, jotka tuntevat taide- ja kulttuuripalvelut hyvin, ovat saaneet niistä hyviä kokemuksia ja jotka uskovat taiteen ja kulttuurin voimaan. Tulevaisuuden potentiaali ei nouse sosiaali- ja terveysalalta vaan syntyy ulkopuolisella avustuksella. Tulevaisuudessa kysyntä voi kasvaa esimerkiksi suurten ikäluokkien palvelun tarpeesta tai tiedon lisääntyessä esimerkiksi taiteen ja kulttuurin vaikutuksesta henkilöstön ja asiakkaiden hyvinvointiin. (Kosonen 2013, 4.)

Yli puolet Kososen kyselyyn vastaajista kertoi käyttävänsä vuodessa palveluihin rahaa alle tuhat euroa, jolloin ostot ovat todella vähäisiä. Joukkoon kuului tasaisesti kaiken kokoisia organisaatioita, joiden liikevaihto oli alle 10 miljoonaa euroa. Yli kolmasosa eli 101 vastaajaa osti taide- ja kulttuuripalveluita 1000–4999 eurolla vuonna 2012. Alle 8 % vastanneista osti palveluja 5000–9999 eurolla vuodessa. Muutamalla toimijalla taide- ja kulttuuripainotus oli kirjattu toimintastrategiaan ja siten palvelut olivat osana arkipäivää. Näilläkin tahoilla ulkopuoliset ostot eivät olleet välttämättä suuria vaan toiminta oli toteutettu sisäisesti. Yleisestikin

ulkopuoliset ostot koettiin kalliiksi ja oma toteuttaminen halvemmaksi. Ammatillaisen palvelut koettiin olevan laadullisesti omassa luokassaan, mutta rahan puutteen vuoksi kulttuuritoimintaa tuotettiin taidetta ja kulttuuria harrastavan tai taide- ja kulttuurikoulutusta saaneen henkilökunnan avustuksella. Tahot huomioivat myös rekrytoinneissa tulevan työntekijän harrastuneisuuden ja erikoistaidot hoiva-alan ammattipätevyyden lisäksi. Huolimatta siis pienestä ostomäärästä, taide- ja kulttuuri saattavat olla luontainen osa arkea sisäisen toiminnan kautta. (Kosonen 2013, 12–14.)

Useimmiten rahat taide- ja kulttuuripalveluiden ostoihin oli budjetoitu erikseen esimerkiksi viriketoiminnan tai vapaa-aikatoiminnan alle. Samoista rahoista ostettiin laitoksiin mm. sanomalehtiä, kissanhiekkaa ja kirjoja. Osa haastatelluista vaihtoi palveluita keskenään, jolloin raha ei liikkunut ollenkaan. Osalla oli myös toimijatahon rinnakkainen säätiö rahoittamassa juuri taide- ja kulttuuritoimintaa. Joitakin hankkeita oli myös haastattelun teon aikaan käynnissä, joilla pystyttiin rahoittamaan taide- ja kulttuuripalvelut yksikössä. Vastaajat korostivat sitä, että niillä taiteilijoilla ja luovan alan toimijoilla, jotka perustelevat sosiaali- ja terveysalan kielellä, hinnoittelevat oikein ja tuotteistavat palvelunsa eli kertovat mitä, missä, kenelle ja miksi, on paremmat mahdollisuudet myydä palveluitaan. (Kosonen 2013, 16–17.)

Suurin este palveluiden käytölle oli rahan puute. Taide- ja kulttuuritoiminta lasketaan esimerkiksi asumispalveluissa viriketoiminnaksi, jolle on varattu vain pieni osa budjettia. Mitoituksissa viriketoimintaa ei lasketa päivätoiminnaksi vaan se on ylimääräistä toimintaa suhteessa siihen mistä toimijalle maksetaan. On siis yksityisestä toimijasta kiinni, kuinka paljon ylimääräistä rahaa toimintaan halutaan panostaa.

Toiseksi suurimmaksi esteeksi voi tulkita taide- ja kulttuuripalveluiden vähäisen tuntemuksen. Vastaajat kokivat esteenä palveluiden käytölle myös sen, että asiakkaat olivat 90-vuotiaita tai eivät pystyneet itse liikkumaan. Paljon taide- ja kulttuuripalveluita käyttävät tahot eivät poikkeaa edellisistä vastaajista kooltaan tai toimintamuodoltaan, vaan nämä tahot toimivat vain eri tavalla arjessa.

Kolmanneksi esteeksi nousee viranomaisten tulkinta lainsäädännöstä, joka tekee hoiva-alan moniammatilliset tiimit mahdottomiksi. Vanhuspalvelulaki esimerkiksi ei estä moniammatillisia tiimejä, vaikka niin viranomaiset antavat olettaa. Vanhuspalveluissa ei vaadita vähintään lähihoitajan koulutusta työntekijältä, jotta tämä luettaisiin henkilöstömitoitukseen. Täten taide- ja kulttuuritoimintaa olisi mahdollista järjestää sisäisesti tiimeissä, jotka koostuvat niin hoiva-, terveys- ja liikunta-alan kuin taidealan ammattilaisista. (Kosonen 2013, 20–21.)

Taiteilijoiden työ hyvinvointisektorilla perustuu edelleen pitkälti hanke- ja apuraharahoitukselle. Vaikka hankkeissa on käynnistetty moniammatillista yhteistyötä julkisella sektorilla, kuntarakenteista puuttuvat selkeät kulttuurisen vanhustyön rahoitusinstrumentit ja toiminnan järjestämisen rakenteet. Hankkeiden hyvistä tuloksista ja vaikutuksista huolimatta perusrahoitus kulttuurisessa vanhustyössä ei ole lisääntynyt, eikä toiminnan voi sanoa vakiintuneen. Selkeimmin toiminta on juurtunut Helsingissä, Tampereella ja Kuopiossa, joissa on saatu aikaan rakenteellisia ja asenteellisia muutoksia. Muutokset mahdollistavat pitkäjänteisemmän taiteellisen työskentelyn. Vakiintunut yhteistyö taiteilijoiden kanssa vahvistaa taiteen saavutettavuutta, mahdollistaa vaikutuksen ikäihmisen hyvinvointiin ja taiteilijan toimeentuloon. (Rosenlöf 2014, 12–14).

Rosenlöf (2014) kirjaa raportissaan kulttuurisen hyvinvointityön haasteita, joita ovat yksittäiseen henkilöön perustuva aktiivisuus ja verkostot, hankkeiden sijoittuminen samoihin yksiköihin ja kohdistuminen samoihin taiteilijoihin. Toiminnan jatkuvuutta ei seurata eikä vaikutuksia arvioida kokeilujen päätyttyä. Rosenlöfin mukaan alueelliset erot ovat myös huomattavia. Toiminta on keskittynyt suuriin kaupunkeihin ja usein sinne missä toimii aktiivisia taidelaitoksia. Uskallus taidelähtöisiin menetelmiin käynnistyy asenteesta, kulttuurimyönteisyyden syntymisessä keskeinen merkitys on esimiehillä, tarvitaan ymmärrystä ja oivallusta, että muullakin kuin hoidollisella osaamisella on merkitystä. (Rosenlöf, 2014, 12–14.)

Kosonen esittää taiteen ja kulttuurin rahoitusratkaisuksi mm. laatukriteerejä. Tulevaisuuden hankinnoissa viriketoiminta ja muut palvelut voisivat kuulua esimerkiksi palveluasumisen laatukriteereihin. Pekka Lithin mukaan kilpailutuksissa halvin hinta on edelleen ratkaiseva palvelun toimittajan valintatekijä. Uusilla toimintatavoilla, innovatiivisuudella, asiakaslähtöisyydellä tai joustavuudella ei ole suurta merkitystä toimittajan valinnassa. (Lith, 2013, Kososen 2013, 20 mukaan) Taide- ja kulttuurilähtöisten palveluiden kysyntää markkinoilla voisi kasvattaa julkisten hankintakriteereiden tarkastaminen: halutaanko, että halvin vai laadukain voittaa? Monissa kunnissa siirrytään lähitulevaisuudessa yksiportaiseen hoitomalliin. Kotihoidon ja laitoshoidon väliin tulee jäämään monen suuren tai pienen yrityksen kokoinen aukko. Taide- ja kulttuuritoimijoiden kannalta kiintoisa kysymys on se, kuinka oheispalvelut järjestetään näissä yksityisissä

keyven palvelun taloissa. (Kosonen 2013, 23–24.) Tulevaisuuden potentiaali voi löytyä myös uuden maksajakunnan eli loppukäyttäjien kautta. Kosonen on koontanut selvityksensä pohjalta joukon ehdotuksia, joiden avulla palveluita tulisi kehittää.

1. Sosiaali- ja terveysalan RAI- eli hoitoisuusmittareilla pystytään mittaamaan esimerkiksi asiakkaiden osallistumista, hyvinvointia, lääkkeiden käyttöä, unen määrää ja mielialaa. Tulee tehdä tutkimus, jossa ristiinarvioidaan eri tuloksia ennen ja jälkeen taide- ja kulttuuritoiminnan.
2. Vaikuttavuustutkimus henkilökunnan hyvinvoinnista. Henkilökunnan sairauspoissaolot ja vaihtuvuus kertovat työhyvinvoinnista, joka on mahdollisesti muuttunut taidetoiminnan ansiosta.
Sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan toimijat ovat kaukana toisistaan kielellisesti ja asenteellisesti, eivätkä he tunne toisiaan. Tietoa puolin ja toisin tulee lisätä, koska kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa.
3. Sosiaali- ja terveysalan ja kulttuuritoimijoiden väliin tarvitaan välittäjäporras.
4. Taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoajien tulee esittäytyä yhdessä sosiaali- ja terveysalan messuilla. Järjestetään kulttuuri- ja sote-alan matchmaking-tapahtumia.
5. Järjestetään taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalveluiden Road Show -maakuntamarkkinointikiertue.
6. Lainsäädäntöä ja sen tulkintaa tulee tarkastella uudelleen toimijoita kuunnellen. Mahdollistetaan moniammatilliset tiimit.
7. Taiteilijat koulutautuvat hoiva-alan ammattilaisiksi. Tämä on lyhin reitti taiteen tuontiin hoiva-alan arkeen ja varmin tapa työllistyä alalla.
8. Suomi on täynnä hyviä toimivia käytänteitä ja malleja. Hyödynnetään jo kehitettyjä käytänteitä.
Monikansalliset yritykset kasvavat voimakkaasti sosiaali- ja terveysalalla. Samaa aikaan on syntymässä yksiportaisen hoitomallin takia koti- ja laitoshoidon väliin kevyemmän palveluasumisen markkinat.
9. Taide- ja kulttuuritoimijoiden tulee mennä mukaan luomaan palveluita ja tuotteita, jotka sopivat kevyemmän palveluasumisen asukkailla. Palvelun maksavat tällöin poikkeuksellisesti loppukäyttäjät eli asukkaat.
Kaikki eivät ole kulttuuri-ihmisiä. Kaikki eivät halua osallistua kulttuuritilaisuuksiin tai taideinterventioihin. Asiakkaiden rahoituksella ei voida tasa-arvoisen osallistumisen nimissä toteuttaa toimintaa, jos jotkut eivät halua osallistua.
10. Sosiaali- ja terveysalan toimijoiden tulee teemoittaa laitokset ja palvelut niin, että esimerkiksi kulttuurin ja liikunnan harrastajat voivat valita oman palvelunsa. Näin mahdollistuu asiakkaiden taloudellinen osallistuminen paremmin.
Alalle tarvitaan vähintään yksi iso menestystarina - zumba tai vihaiset linnut - joka on esikuvana muille ja vyöryttää palvelut isolla aallolla liikkeelle.
11. Kootaan Suomen taide- ja kulttuuripalveluiden huiput kehittämään sotezumba. Tehdään kehitystyö yhteistyössä jonkin tai joidenkin isojen hoiva-alan yritysten kanssa. (Kosonen 2014, 25–26.)

Ongelmatilaa ja alan haasteita, joita Kosonen on selvityksessään kuvannut, todentaa myös tanssin alan keskustelu kiertuetoiminnan ja erityisesti sen toteuttaminen vanhustyön yksiköissä. Tanssin talo ry koordinoi hankesuunnittelua 2015, jossa tavoiteltiin verkostoitunutta yhteistyötä tanssin ”vapaan” kentän ja yhteisötyön toteuttamiseksi. Kuten tanssin alan ammattilainen neuvotteluissa totesi:

“...vapaat ryhmät voisivat yhdessä esim. Tanssin talo ry:n kanssa muodostaa ringin, joka veisin esittävää taidetta mm. palvelutaloihin säännöllisesti ryhmä kerrallaan. Ongelmana meillä harkinnanvaraista tukea saavilla sekä itse taloilla on se, miten jo olemassa olevien tukien lisäksi voitaisiin hakea rahoitusta. Emme voi hakea kiertueelle säätiöistä, sillä silloin isojen hankkeidemme rahansaanti vaarantuu. Taloista taas sanoivat etteivät heidän voi hakea ilman erillistä projektin leipomista. Tähän toivoisin mukaan Tanssin taloa hakijaorganisaatioksi mutta niin että ryhmät itse aktiivisesti ottavat yhteyden taloihin ja aikatauluttavat esitykset, sillä Tanssin talolla ei ole sellaiseen resursseja. Jennin (Helsingin kaupungin kulttuurisen vanhustyön suunnittelija) kanssa pitäisi nyt pohtia miten käytännössä rahoitus järjestyisi, en ajattele että se olisi mitään isoa, ehkä Temen mukainen A-korvaus per tanssija ja matkakulut, mutta talojen omat budjetit eivät tähän riitä. ..tuntuu että tämä voisi oikeasti olla ihan mahdollista jos kaikilta osapuolilta löytyy halua toteuttaa? Ryhmät laittaisivat tuotannollista panosta, taiteilijat saisivat pienen korvauksen ja kunta/Tanssin talo löytäisivät tavan rahoittaa.”

HELSINGIN SENIORISÄÄTIÖ VANHUSTYÖN TOIMIJANA

Helsingin Seniorisäätiön toiminnanjohtaja Taina Mäensivu ja vapaaehtoistoiminnan koordinaattori Silva Siponkoski kuvaavat Säätiön toimintaa, Mäensivu omasta roolistaan kokonaisuuden johtajana ja Siponkoski kulttuurisen vapaaehtoistyön näkökulmasta. Molempien puheenvuoroissa korostuu taiteen ja kulttuurin arvo asukkaan mielekkään arjen osana, yksilön oikeutena, mutta myös organisaation tietoisena valintana, työn painopisteenä.

HSS vanhustyön toimijana

Helsingin Seniorisäätiö on itsenäinen, voittoa tavoittelematon säätiö, joka ei harjoita liiketoimintaa. Seniorisäätiö täydentää Helsingin kaupungin vanhustalvia ja kuuluu kaupunkikonserniin. Se on perustettu tukemaan vanhusten asemaa Helsingissä. Helsingin Seniorisäätiön vanhainkoteja ovat Antinkoti, Kannelkoti, Mariankoti ja Pakilakoti. Seniorisäätiössä asuu hieman yli 600 vanhusta. Asukkaidemme keski-ikä on 86 - vuotta. Meille tullaan hyvin iäkkäinä ja täällä saa asua elämän loppuun saakka. Suurin osa asukkaistamme on pitkäaikaishoidossa ja sairastaa jonkinasteista muistisairautta, mutta tarjoamme myös lyhytaikaishoitoa. Meille pääsee asukkaaksi Helsingin kaupungin SAS-toiminnan kautta.

Säätiössä on yli 500 työntekijää. Hoito- ja kuntoutushenkilöstön lisäksi merkittävä osa väestämme huolehtii ruuan valmistuksesta, asukkaiden hyvästä ravitsemuksesta ja vaatehuollosta sekä tilojen siisteydestä ja toiminnan sujuvuudesta. Uskomme, että hyvää ja turvallista oloa ei luoda ainoastaan tilojen tai teknologian turvin. Se syntyy arvostamisesta, välittämisestä ja läsnäolosta.

Helsingin väestön ennustetaan kasvavan noin 100 000 asukkaalla vuoteen 2030 mennessä. Ikäryhmän 75–84-vuotiaat määrän jyrkin kasvuvaihe ajoittuu vuosille 2018–2027. Heidän määränsä tulee Helsingissä kasvamaan 2030 mennessä yli 80 % nykyisestä. Helsingin Seniorisäätiö on suurin palveluntuottaja, jolta kaupunki ostaa kaikki hoitopaikat.

Tulevien vuosien vanhukset ovat tottuneita kulttuurin käyttäjiä. He ovat tottuneet saamaan elämäänsä ja arkeensa sisältöä ja merkitystä kulttuurista sen kaikissa muodoissa. Ei ikääntyminen, eikä edes muistisairaus vie tarvetta päästä nauttimaan musiikista, tanssista, kirjallisuudesta, teatterista tai kuvataiteesta.

Helsingin Seniorisäätiössä kulttuurilla, virkistys- ja asukastoiminnalla sekä arjen merkityksellisyydellä on ollut aina iso rooli. Yhteistyössä eri alojen taiteilijoiden, kuorojen ja orkesterien, näyttelijöiden, laulajien, valokuvaajien sekä vapaaehtoisen kulttuuriväen kanssa on tehty isoja ja pieniä unelmien toteutuksia. Seniorisäätiössä arvostetaan asukkaan yksilöllisiä tarpeita selvittämällä hänen mieltymyksiään niin musiikin kuin muunkin kulttuurin suhteen. Vuoteenvieruskonsertit ovat upea esimerkki siitä, että huonokuntoisimmatkin vanhukset pääsevät osallisiksi kulttuurielämyksistä.

Mihin viriketoiminta, asukastoiminta ja kulttuurinen vanhustyö perustuvat Seniorisäätiössä?

- asukkaalla on ainutlaatuinen elämäntarina
- itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan unelmia unohtamatta
- kulttuuritoiminta on kaikkien perusoikeus
- jokaisella on kyky osallistua toimintaan
- osallistuminen on vapaaehtoista
- toiminta ei ole terapiaa, käytettävät menetelmät voivat olla terapeuttisia
- toiminta on moniaistista

Kotona asuvien elämää saattavat leimata yksinäisyys ja arjen yksitoikkoisuus. Jos ei pääse ovestaan ulos itsenäisesti, eikä omaisia ole viemään, jää pakostakin TV:n ja radion varaan. Seniorisäätiön tavoitteena on lisätä palveluja ja osallistumismahdollisuuksia kotona asuville ikääntyville. Tämä vaatii meiltä uudenlaista avautumista ja verkostoitumista alueillamme. Pienissä kokeiluissa olemme huomanneet, että kotona asuvat ja laitoksessa asuvat ikäihmiset eivät kivutta solahda toistensa seuraan. Väliin tarvitaan esimerkiksi taidetta ja kulttuuria joista voimme kaikki nauttia yhdenvertaisina. Yhtenä merkittävänä kotona asuvien ikääntyneiden ryhmänä voidaan pitää asukkaittemme omaisia. Tavoitteenamme on löytää keinoja, joilla pystymme tukemaan perheiden yhteyttä ja kotiin jääneen iäkkään merkityksellistä arkea. Tässäkin työssä kulttuuri- ja taidetoiminnalla voi olla merkittävää vaikutusta.

Seniorisäätiön tavoitteena on olla edelläkävijä vanhustenhoidossa ja näin ollen myös kulttuurisen vanhustyön osaajana. Seniorisäätiössä katsotaan, että asukkaiden arjen sisällön rikastuttamisen lisäksi kulttuuri tuo myös työhyvinvointia työyhteisöön. Strategiset painopisteet ovat Säätiössä; ”Aktiivisuutta asukkaiden arkeen”, ”asiakaspalvelu asenteeksi” ja ”läsnäolo laaduksi hoitotyössä”. Niihin kaikkiin olemme sijoittaneet monipuolisesti myös kulttuuria. Seniorisäätiössä koetaan kulttuurilla saadun lisäarvoa toimintaan, vaikka siitä ei lisäpisteitä palvelun ostajalta saakaan, eikä siihen lisärahoitusta anneta.

– Taina Mäensivu, toiminnanjohtaja

Kulttuurisen vapaaehtoistyön kentältä

Toimin Seniorisäätiön puolesta yhteistyöhenkilönä ja kehittäjänä Myrskynsilmä ry:n hankkeessa. Yhteistä taipaleessamme merkittävimpiä asioita on ollut rohkea ja avoin keskustelu. Eri toimijoiden tapa hahmottaa kulttuurista vanhustyötä on kirkastunut taiteilijan, tuottajan ja vapaaehtoistyön suunnittelijan keskusteluissa. Ymmärrys on siirtynyt teoriasta yksittäisten toimijoiden käytäntöihin hankkeen aikana. Tämän kaltaista oppimista on vaikea dokumentoida. Osa ajatusprosessista on käynnistynyt jo ennen hanketta ja jalostunut sen aikana.

Yhä edelleen seison Helsingin Seniorisäätiön viriketoiminnan määrittelyn takana. Termi vain on muutettavissa asukastoimintaan tai yleisemmin kulttuuriseen vanhustyöhön. Näihin periaatteisiin on hyvä palata ja peilata toiminnan sisältöjä. Se toimii ikään kuin sisäisenä laadun valvontana.

Työtehtäviini kuuluu toimia tapahtumien, tempausten ja teemaviikkojen järjestäjänä. Erittäin merkittävä työkenttä on verkostojen luominen ja ylläpitäminen. Näihin verkostoihin kuuluu myös ammattitaiteilijoita. Yhteinen haasteemme on ollut rahoitus. Tilanne ei ole muuttunut merkittävästi viime vuosina. On raastavaa tietää molempien kenttien köyhyys. Tämä koskee erityisesti taiteilijoiden puolelta vapaata kenttää, jossa toimeentulon kokoaminen on työlästä. Vanhusten hoivan puolella lasketaan tarkkaan jokainen euro ja mihin se sijoitetaan.

On ollut mielenkiintoista seurata miten vanhustyön kenttä on muuttunut (tai ainakin oma mielikuva siitä) lyhyessä ajassa. Hankkeen alussa kirjasimme ylös rahoitusmalleja ja kehittämiskohteita. Niistä osa tuntuu jo nyt vuoden kuluttua vanhentuneilta. Sote- uudistuksen ja hallitusohjelman mahdolliset muutokset sekä niiden tuoma epävarmuus on ajanut mielestäni toimijoita taaksepäin. Muuttuminen laitoshoidosta palveluasumiseksi ja asukkaan oman varallisuuden yhä lisääntyvä käyttö hoivaan on uutta. Osa ansaintalogiikasta olisi perustunut osallistumismaksuihin ja omaisten hankkimisiin taidelahjoihin. Nyt tuntuu siltä, ettei ole ajankohtaista pyytää rahoitusta myös taiteeseen. Vaikka todellisuudessa tilanne ei ole vielä muuttunut, mutta asenneilmasto mielestäni on.

Vanhustyötä koskevissa suunnitelmissa on väläytelty myös hoitajamitoituksen pienentämistä. Työtä pitää organisoida toisella tavalla. Tuleekohan tässä mahdollisuus palkata myös hoitoalalle kouluttamatonta väkeä yksiköihin vai siirtykö työpanos omaisten ja vapaaehtoisten tehtäväksi? Jos tavoitellaan palkkatyötä, niin silloin taiteilijoille voisi aueta ainakin osa-aikaisia toimia. Tämä voisi parhaimmillaan palvella useita osapuolia. Jos tavoitteena on vain hoitaa vanhuksia pienemmillä mitoituksilla, pitää tiedostaa että siirrytään yhä enemmän säilyttävään hoivaan.

Tällä hetkellä vallitseva taloustilanne on tuottanut työttömiä. Heidän rekrytoimintansa vapaaehtoistyöhön ja kulttuurityöhön on väläytetty suurena mahdollisuutena. Haastattelin edellisen laman aikana työskennelleitä koordinaattoria ja diakonissaa. Heidän kokemuksensa mukaan laman aikana ihmiset tulevat yhä vähemmän vapaaehtoistyöhön. Kun oma selviytyminen on tiukilla, ei löydy resursseja jakaa muille. En tiedä, toteutuuko tämä ilmiö myös nyt ja oliko se edes silloin totta laajassa mittakaavassa. Suurin osa meille tulevia vapaaehtoisia on aktiivisia eläkeläisiä ja jo valmiiksi pois työelämästä.

Asukkaamme tulevat meille yhä hauraampina. Monilla on takanaan vivahteikas polku kotihoidosta, omaishoidosta, intervallipaikoista ja jonotuspaikoista. Osa on saattanut elää pidempään olosuhteissa joissa ei ole ollut mahdollisuutta osallistua kulttuuritoimintaan. Muistisairaus tai muu toimintakyvyn heikkeneminen on usein pitkälle edennyt ja luovuus tai kulttuurista nauttiminen tai itse tekeminen eivät ole pitkään aikaan olleet osana arkea. Yhtenä tavoitteenamme on ja oli asukkaiden ja omaisten yhteisten kulttuuri / taideryhmien muodostaminen. Talon omana tuotannon lisäksi haluttiin tarjota ammattilaisten tuottamaa yksilöllistä toimintaa. Olemme pohtineet moniammatillisissa ryhmissä ketkä asukkaat voisivat hyötyä ja iloita toiminnasta. Tämän jälkeen on soitettu asukkaan omaisille.

Heiltä tulee välillä vastaukseksi ”Katsos, kun meidän läheinen on jo ihan muistamaton, ei siitä ole enää mitään hyötyä.”, ”Eipä se ole vuosiin käynyt missään. En usko että nauttii.” Tämä kertoo mielestäni siitä, että muistisairaus ja vanheneminen ylipäättensä ovat muuttaneet ja rajoittaneet toimintakykyä sekä läheisten kuvaa asukkaasta niin, että jäljellä olevia voimavaroja on vaikea tunnistaa. Tässä tilanteessa yhteisen ja vieläpä maksullisen toiminnan toteutuminen on haastavaa. Olemme alalla vielä siinä vaiheessa, että pitäisi ylipäättään laajasti tunnustaa ja tunnistaa, että kulttuuri sekä taide kuuluvat vanhustyöhön olennaisena osana.

Meillä on ollut jokaisessa yksikössä palkattuna kulttuurisesta vanhustyöstä yksikkökohtaisesti vastaava henkilö. Tällä hetkellä heidän ammattinimikkeensä on asukastoiminnanohjaaja. Laitos asumisen vähentäminen on sekä valtakunnallinen, että Helsingin kaupungin tavoite. Hankkeen aikana Seniorisäätiöstäkin vähennettiin merkittävästi asukaspaikkoja. Tämä vaikutti asukastoiminnanohjaajien vakansseihin siten, että hankkeen aikana yhdessä kodissamme ei ollut palkattua ohjaajaa. Kodissa on noussut sekä asukkaiden, että henkilökunnan ja johdon puolelta toive toiminnasta. Oikeastaan kaikkiin tilaisuuksiin, tapahtumiin ja ryhmiin tarvitaan vastuuhenkilö. Tämä tilanne on arkea monessa paikassa ympäri Suomea ja useat kulttuurialan hankkeet ovat korostaneet välittäjähenkilön merkitystä. Kokonaistaloudellinen tilanne ja mitoitetut määrittelevät henkilökunnan rakennetta ja siihen emme pysty vaikuttamaan niin paljon kuin haluaisimme.

Ohjaajat ovat avainasemassa kulttuurisen vanhustyön menetelmien juurtumisessa koteihimme. He voivat myös tarvittaessa toimia taiteilijoiden tukena ja toiminnan mahdollistajina. Hankkeen aikana pystyi havaitsemaan kulttuuri- ja hoivakenttien keskustelukulttuurin ja toimintatapojen erilaisuuden. Vaikka siitä aiheutuikin toimijoiden välillä törmäystä, olisi se voinut nähdäkseni tapahtua missä tahansa laitoksessa ja kenen tahansa taiteilijan sekä hoivan edustajien välillä. Osaltaan se kertoo siitä, että päästiin tarpeeksi lähelle. Samalla tavalla meidän on päästävä jatkossakin asukkaitamme lähelle, ryömiä ihon alle, asettua toisen nahkoihin ja toteuttaa heidän unelmiaan. Nauraa, laulaa, itkeä ja tanssia koko sydämemme pohjasta.

– Silva Siponkoski, vapaaehtoistyön suunnittelija

Kulttuurinen vanhustyö on ollut käytäntöä ja arkea monessakin yhteisössä jo pitkään, niin myös Helsingin Seniorisäätiössä. Helsingin Seniorisäätiön (HSS) Kohtaamisia – hankkeessa vuonna 2013 kartoitettiin asiakkaiden ja henkilöstön toiveita (Aaltonen 2013). Tuloksista näkyy, että toiveet taiteen sisällöistä eivät välttämättä kohtaa, ja se on hyvä huomioda. Asiakkaan tai asukkaan tarpeet ja toiveet on otettava huomioon kulttuurisen vanhustyön sisältöä suunniteltaessa ja linkitettävä ne hoivatyön arkeen. (Aaltonen 2013, 14.) Yhteensovittamista tekevät mitä suurimmassa määrin HSS:n yksiköissä mm. asukastoiminnan ohjaajat, mutta siinä voivat olla avuksi myös yksiköissä työskentelevät taiteilijat, varsinkin pitkäkestoisimmissa yhteistyöjaksoissa ja prosesseissa, joissa on yhteinen tavoitteen asettelu.

Asukkaiden toiveita sisältöihin	Henkilöstön toiveita sisältöihin
<ul style="list-style-type: none"> • mieluisiksi esitysmuodoiksi tanssin, musiikkiesitysten ohella yhteislaulu, käsillä tekeminen, stand up -komiikka ja keskusteluhetket • mieluisiksi tai kiinnostaviksi esityksen aiheiksi asukkaat olivat listanneet lapset, perheen, eläimet, luonnon, kalastuksen, käsityöt, urheilun ja liikunnan sekä juhlapyhät • toive nähdä esitys, jossa kuvattaisiin vanhusten rakastumista. Vanhat ja Karjalaan liittyvät laulut olivat myös monen asukkaan toiveissa. 	<ul style="list-style-type: none"> • taiteellisen sisällön kepeys, klovneriaa, musiikkiesityksiä, runonlausuntaa ja ”aikuisille suunniteltua ohjelmaa” • ohjelman kuljettavan asukkaita nuoruusajan tunnelmiin ja muistoihin • muistisairaat myös usein stimuloituvat kirkkaista väreistä ja kauneudesta vaikka reagointi muutoin olisi vähäisempää • hoitajat toivoneet yhteislaulua, rauhoittavaa musiikkia ja instrumenttimusiikkia • esitykset ja tuokiot voisivat käsitellä myös vaikeita aiheita, kuten sota-aikaa, seksuaalisuutta, avioeroja, kuolemaa ja yksinäisyyttä.

Taulukko 2. Toiveet taiteen sisällöistä (Aaltonen 2013, 13–15).

Yleisiin toivomuksiin taiteen ja kulttuurin käytöstä yksiköissä henkilöstö nimesi seuraavia asioita:

- esiintyjät ymmärtävät tulevansa vanhusten koteihin
- esiintyjät kiinnittävät erityistä huomiota tapaansa luoda kontaktia asukkaisiin ja pystyvät säätelemään omaa ilmaisuaan tilanteen mukaan

- sopivaan aikaan aamupäivästä tai iltapäivästä niin, että ruoka-ajat ja muut rutiinit eivät kärsisi, sopiva kesto puoli tuntia tai korkeintaan 40 minuuttia
- vuodepotilaillakin olisi mahdollisuus osallistua tuokioihin ja esityksiin
- ettei huonokuntoisimpiakaan asukkaita aliarvioitaisi tuokioita suunniteltaessa
- taiteilijoiden tulisi ymmärtää vanhusten pitkä elämäkokemus, jonka kautta he maailmaa tarkastelevat. (Aaltonen 2013, 14.)

Helsingin Seniorisäätiön taide- ja kulttuuritoiminnan tuotantotapoja:

Oma tuotanto

Säätiöllä on vakituksessa työsuhteessa asukastoiminnanohjaajia joista suurimmalla osalla on kulttuurialan koulutus. Työtehtävät sisältävät kulttuuri- ja taidepainotteisten ryhmien ohjausta, sekä vuodenkiertoon ja perinteisiin liittyvien juhlapyhien viettämisen organisoimista sekä alueellista verkostotyötä. Lisäksi kulttuurista vanhustyötä toteuttavat hoitaja, osastonhoitajat ja fysioterapeutit oman työnsä ohessa.

Ostopalvelu

Jokaisella yksiköllä on asukasmääriin perustuva budjetti taide- ja kulttuuritoimintaan, jonka käytöstä päättävät hoitotyönjohtajat ja asukastoiminnanohjaajat. Budjetista maksetaan esiintymispalkkiot, matkakorvaukset, lehdet, kädentaito ja taidetarvikkeet, vuodenaikasomisteet, Teosto-maksut, eläinten ruuat yms.

Vapaaehtoistyö

Merkittävän osan toiminnasta toteuttavat kulttuurialan ammattilaiset ja harrastajat vapaaehtoistyönä. Säätiössä on pyritty luomaan toimintakulttuuria sellaiseksi, että vapaaehtoistyötä on helppo tehdä. Moni taiteilija on kertonut, että antaa mielellään aikaansa ja toivoo, että joku toinen muualla Suomessa antaa hänen omaiselleen aikaansa ja lahjojaan nautittavaksi. Osa ammattitaiteilijoista on asukkaiden omaisia.

Hankerahoitus

Merkittävä osa toteutettavasta ulkopuolisesta taidetoiminnasta eli esityksistä ja työpajoista on hankerahoituksin tuettua. Taiteilija tai ryhmä on saanut rahoitusta ja Säätiön kodit ovat toteuttamispaikkoja. Seniorisäätiö hakee myös aktiivisesti hankerahoitusta, osa yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Kulttuuriyhteisöjen ja taidelaitosten yleistyö

Helsingissä toimii monia valtakunnallisia ja paikallisia taidelaitoksia. Osa toiminnasta on toteutunut osana laitosten yleistyötä, ilman erillisiä rahoitusta.

Oppilaitosyhteistyö

Yhteistyötä tehdään perusopetuksen, toisen asteen ja korkeakoulujen kanssa sekä vapaan sivistystyön ja ammatillisen lisäopetuksen sekä kotouttamista kouluttavien tahojen kanssa. Merkittäviä kumppaneita ovat musiikkiopistot ja lähihoitajia kouluttavat oppilaitokset.

MYRSKYRYHMÄ TANSSIN KENTÄLLÄ

Taiteen edistämisen yhdistys Myrskynsilmä ry on taustaorganisaatio, joka tukee tanssiryhmä Myrskyryhmän työskentelyä. Myrskyryhmä on tanssiryhmä, joka haluaa toiminnallaan lisätä taiteen saavutettavuutta. Työllään Myrskyryhmä haastaa rajan näyttämön ja yleisön välillä. Toiminnalla jaetaan ja välitetään ymmärrystä kehollisesta vuorovaikutuksesta käytännön harjoituksin. Monitaiteellinen ryhmätyö, yhteisöllisyys, inhimillisyys, ammatillisuus ja taiteellinen taso ovat tärkeitä elementtejä Myrskyryhmän toiminnassa. Myrskyryhmällä on vahva kokemus erityisesti vanhustyöstä ja hoivaympäristöstä. Myrskyryhmän ovat perustaneet Pauliina Laukkanen (os. Tyni) ja Elli Isokoski vuonna 2002.

Myrskyryhmä on luonut 12 toimintavuotensa aikana 11 tanssiesitystä ja kaksi lyhytelokuvaa, joita on esitetty yhteensä yli 250 kertaa vanhustyön yksiköissä, hoitolaitoksissa, seminaareissa, tanssiteattereissa ja julkisissa tiloissa eri puolilla Suomea. Esitystoiminnan lisäksi Myrskyryhmän tuotteita ja palveluita ovat taiteilijaresidenssit hoivayksiköissä, työpajat hoitohenkilökunnalle ja ikäihmisille sekä monitaiteellisen työskentelyn koordinointi. Monitaiteellisen ryhmätyöskentelyn avulla luodaan uusia toimintoja ja työtapoja mm. vanhustyön yksiköihin.

Myrskyryhmä kehittää aktiivisesti taide- ja sote- alojen yhteistyötä. Myrskyryhmä tukee muiden taiteilijoiden ammatillista kehittymistä kulttuurisessa vanhustyössä ja uusintaa omaa osaamistaan mentoroinnilla ja

koulutuksella. Myrskyryhmä kehittää taiteellisia työskentelytapojaan ja kokeiluja työpari- ja ryhmätyöskentelyssä tehtyjen havaintojen pohjalta. Kehitystyöhön kuuluvat taiteelliset produktiot, residenssi- ja koulutustoiminta ja yhteistyöhankkeet vanhustyössä. Oman toimintansa ja hankkeidensa (”Miten tanssimme tänään? -tanssitaidetta hoitolaitoksiin” 2011) lisäksi Myrskyryhmä on tuottanut sisältöä henkilökunnalle, asiakkaille ja asukkaille vanhustyön yksiköissä ja mielenterveyskuntoutujien päivätoiminnassa Osaattori-hankkeessa 2011–2013 ja Taika II – hankkeessa 2011–2013. Vaikuttamistyö toteutuu työryhmiin, koulutuksiin ja verkostoihin osallistumalla ja toiminnasta tiedottamalla. Toiminnot rahoitetaan erillisin avustuksin ja apurahoin.

Myrskyryhmä on nykytanssin kentällä pieni toimija, mikäli mittareina ovat perustoiminnan rahoitus ja säännöllisen toimeentulonsa Myrskynsilmä ry:stä saavien henkilöiden määrä. Toimintakaudella 2014–2015 taloudellista tukea on haettu ja saatu vuoden 2014 uuden kantateoksen Kabaree Amor- tuotannon taiteelliseen työhön, teoksen kiertuetoimintaan, taiteilijaresidenssityöskentelyyn Kangasniemellä, Jyväskylässä ja Helsingissä sekä yhdistyksen perustoimintaan. Tuotannollista työtä on rahoitettu produktiosta, residensseistä, kiertue- ja perustoiminnasta.

Vuosien 2014–2015 rahoittajat ja rahoituskohteet:

2015 Taika Taiteen hyvinvointivaikutukset 5000€ Tanssiesityskiertue hoitolaitoksiin
2014/15 Helsingin kaupunki 3000 € Toiminta-avustus
2014 SKR Etelä-Savon rahasto 6000€ Taiteilijaresidenssin järjestäminen Kangasniemen
terveyskeskuksessa/ Jukka Ristolaisen nimellä
2014 Taika7000€ Kabaree-teoksen valmistaminen
(2014 Heidi Masalin Helsingin kaupunki Taideapurahan 3500€ Kabaree-teoksen
valmistamiseen)

Rakenteellisesta pienimuotoisuudestaan huolimatta ryhmän toiminta on laajaa, kantaesitysten määrä on säännöllinen, kiertuetoiminta aktiivista ja vaikuttaminen tanssin ja kulttuurisen vanhustyön alalla vahvaa. Haasteena toiminnassa on lyhytjänteisyys, joka osittain aiheutuu rahoituksen sirpaleisuudesta. Taiteellisen toiminnan rahoitus ei useinkaan kata tuotantokuluja ja kehittämisen- ja vaikuttamistyö toteutuu pääsääntöisesti talkootyönä, muun toiminnan ohella. Monimuotoisen toiminnan taloudellinen kattaminen tarjoaa paljon mahdollisuuksia, mutta teettää myös paljon työtä. Yhden tai muutaman isomman rahoittajan puuttuessa kaikki rahoituskanavat on hyödynnettävä, joka tarkoittaa usein myös suuruudeltaan melko vaatimattomienkin tukisummien hakemista. Kokoluokka vaatii myös produktioiden ja toiminnan jakamista pienempiin, tarkoitusta varten räätälöityihin kokonaisuuksiin. Osin on myös haettu rahoitusta uudenmuotoisen yhteistyön käynnistämiseksi ja työmuotojen kokeiluille.

Hankkeen toimintakaudella Myrskyryhmä on ideoinut useita yhteisöllisiä taideprojekteja, joissa yhdistyvät ryhmän kulttuurisen vanhustyön osaaminen ja kokemus sekä tanssitaide uusiin yhteisöihin ja maantieteellisiin alueisiin. Projektien suunnittelu on ollut myös yhteistyön vahvistamista, uusien työmuotojen kehittämistä ja taiteellisen toiminnan tukemista. Vuoden 2015 aikana on erityisesti panostettu tuen hakemiseen tuotannolliseen toimintaan. Tuotannollinen toiminta mahdollistaa hyvän hallinnon, aktiivisen ja ennakoivan viestinnän ja toiminnan systemaattisen kehittämisen. Tuotannon tehtävä on vapauttaa tanssitaiteilijat taiteelliseen työhön ja edistää siten heidän ammatillista kehittymistään ja työhyvinvointiaan.

DIALOGIA - VANHUSTYÖ JA KULTTUURI

Yhtenä *Miten tällä eläis?* -hankkeen työtavoista on ollut perehtyminen kirjallisuuteen ja raportteihin, jossa käsitellään taidetta ja kulttuuria hoivaympäristössä. Tanssija, tanssitaiteen maisteri Elli Isokoski on reflektoinut materiaalin avulla omaa kokemustaan ja kommentoinut kirjaamalla havaintojaan. Tähän raporttiin on koottu vain keskeisimmät tekstit ja niihin liittyvät havainnot.

Siteeratut tekstit:

Heimonen, Kirsi 2012: Koska olet. Taidetoiminta muistisairaitten hoitokodissa. Helsingin
Diakonissalaitos, Helsinki. (4, 28–32, 51)
Heimonen, Kirsi 2013: Askellus joustavuudesta jatkumoon? Ruumiillisuus tutkimusmenetelmien
keskiössä. Teoksessa: Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. 2013. Päivi
Rantala & Satu-Mari Johansson (toim.) (167, 96–114)

Lukemistani teksteistä Kirsi Heimosen tekstit kutsuivat minua eniten. Ihailen Heimosen tapaa kirjoittaa ja olla omalla tavallaan ehdottomasti läsnä ihmisten kanssa sekä nivoa tekemisensä tapa filosofioihin. Heimosen on sanallistanut jotain itselleni tuttua, kuvannut ja avannut tilanteita, joita kohtaa hoitolaitosympäristössä työskennellessä. Lukeminen herätti myös kehon elämään tekstin mukana. Osa lainauksista kuvaa niin osuvasti tilanteita ja ilmiöitä, että halusin ottaa ne mukaan, osa on herättänyt eriäviä ajatuksia ja osa saanut miettimään asiaa Myrskyryhmän toiminnan kannalta tai saanut miettimään omia motiivejani. Kirsi Heimosen tekstien lainaukset on kursivoilla, omat mietteeni lainausten jälkeen.

Teen tätä työtä itsekkäistä lähtökohdista. Tykkään tanssia. Vanhainkocodeista olen löytänyt merkitystä tanssilleni eli tanssimisestani on iloa jollekin muullekin kuin minulle itselleni. Kohtaamisen taikahetket koukuttavat. Vanhainkotiympäristö sopii myös luonteenlaadulleni, kun olen vähän hidas, herkkä, kuuntelija ja tykkään tehdä töitä ryhmissä.

– tanssija Elli Isokoski

Taiteen juurruttaminen hoivaympäristöön

Aloitan tarkasteluni Heimosen taiteen sijoittumisen pohdinnasta.

”Voiko vaihtelu juurtua? Onko taideperustaisten menetelmien voima siinä, että ne yllättävät, pölyttävät tapoja ja katoavat muualle? Voivatko ne jättää idun katsella todellisuutta: työtä, kollegoita, asukkaita, esimiestä, rakenteita ja ihmisyyttä uudella tavalla? Ero hoitoon kirkastuu, ja kumpikin ala säilyttää sen mitä kannattaa vaalia. Kenties taideperustaisten menetelmien ja taiteilijoiden ilmaantuminen ja katoaminen tekoineen on asian ydin? Näin teot ja yhteinen toiminta jää ihmeteltäväksi, mutta sitä ei oteta haltuun, kontrolloida sen tavoitteita ja suuntaa.”

Onko se projektiluontoisuus, joka tavallaan pitää toiminnan tuoreena. Pitkään olen toivonut pysyvyyttä, vahvaa yhteistoimintaa tietyn yhteistyötahon kanssa, yhtä vanhustyön yksikköä, jossa työskennellä projektiluontoisuuden sijaan. Vaikka tavallaan toivoo jatkumoa, mutta mikä sen hinta olisi?

”Herättely, ikkunoiden avaaminen toisenlaisiin maisemiin on riittävä ”tulos”, koska se säilyttää taiteen luonteen alati määrittelyihin sopimattomana tai niiden rajoja laajentavana.”

Miten taide voi ”ratkaista” asioita, miten paljon taidetoimintaa voi juurruttaa? Myrskyryhmän taiteilijoiden residenssit ryhmäkodeissa ja työpajat henkilökunnalle ja asukkaille ovat melko lyhytkestoista toimintaa ajoittuen kuukauden tai parin ajalle. Usein harmittelen, kun emme pysty järjestämään jatkuvampaa toimintaa, mutta ehkä työmme toimiikin herättelijänä ja toimii parhaiten sellaisenaan, tuulahduksena. Ehkä olosuhteista johtuva projektien lyhytkestoisuus on tavallaan ollut myös voima. Miten yhdistää jatkuvuus ja projektiluontoisuuden tuoreus?

Taide ja tavoitteet

Teksteissä ja taiteen kentän keskusteluissa on huolestuttu siitä miten taide välineellistetään ja tiukat tavoitteet eivät jätä tilaa taiteelle elää. Me Myrskyryhmässä emme ole huomanneet hoivatyössä meitä kahlitsevia tavoitteita. Yritämme kannustaa vanhustyön yksiköitä ottamaan kaiken mahdollisen hyödyn projekteistamme, mutta varsinkin alkuaikoina ja edelleenkin tuntuu, että enemmänkin he voisivat halutessaan saada itselleen ja hyödyntää meidän toimintaamme. Olen iloinen erityisesti siitä, että olemme voineet pitää residenssitoiminnassamme kokeilevan, hetkessä elävän ja muuttuvan tavan toimia. Projekteissa olemme olleet käynnistäjiä ja koska olemme olleet merkittävä tekijä rahoituksen hankinnassa, meillä on ollut myös vapaus suunnitella toiminta taiteelle tilaa antavaksi. Välillä harmittelen sitä kaikkea vaivaa, mikä projektien alusta asti suunnittelussa ja rahoituksen hankkimisessa on ja toivon, että joskus meitäkin pyydetäisiin vaan töihin valmiisiin puitteisiin. Omaehtoisuus ja aloitteellisuus ovat toisaalta mahdollistaneet itselle mielekkäiden työskentelytapojen kehittämisen. Toivon, että taidetoimintaa, hankkeita ja projekteja suunniteltaessa toimintaa toteuttavat taiteilijat otettaisiin mukaan jo suunnittelun alkuvaiheessa, jotta työskentely voitaisiin suunnitella taidetoiminnan parhaalla mahdollisella tavalla mahdollistavaksi.

”Mutta kuuluvatko taide ja taideperustaiset menetelmät kuntouttavaan hoitotyöhön? Jos taiteen ottaa lähtökohdaksi kuntoutukseen, on kyse jostain muusta kun taiteesta. Sana kuntoutus viittaa, että pyritään ensisijaisesti edistämään ihmisen vointia paremmaksi. Asukas otetaan haltuun kuntoutuksessa. Luiskahdetaan helposti valmiisiin malleihin, ”hyviin käytäntöihin”, ja silloin voi unohtua dialogisuus, toisen kuuleminen hetkessä, kussakin ainutlaatuisessa tilanteessa. Taiteessa elää ennakoimattomuus, nyt-hetki. Vaikka taidetoiminnassa voi ilmetä kuntoutuksen kaltaista, taidetoiminta ei ole tähdännyt siihen, vaan kaikki mahdollisuudet ovat avoinna joka hetki: jotain voi tapahtua tai mitään kummallista ei tapahdu.”

”Joskus taide halutaan oksentaa ulos hoitoyhteisöstä, minua on nimitetty häiriköksi ja osoitettu käytöksellä, että en kuulu sinne. Toisaalta innostuksen kukkuloilla taide halutaan välineellistää tiukasti omiin päämääriin. Ensimmäisessä taiteen toiseus ja voima jää, koska se syljetään pois, mutta toisessa tavassa, omaksi tekemisessä, katoaa taiteen toiseus, sen outous. Taide katoaa, jäljellä jää jotain muuta. Taiteen voima on sen outoudessa. – Voisiko siis taide olla arjessa vieraus, jota ei tiedetä, mutta jonka sallitaan olla, ja jota voidaan ihmetellä eri yhteisöissä? Voidaanko taidetoiminnassa eri aloilla välttää haltuunotto: ihmisen ja taiteen?”

Voiko myös toisenlainen tapa lähestyä ja tuoda taidetta, toimia. Tarjotaan matalan kynnyksen toimintaa, sovellettua, valmiiksi pureskeltua, vinkkejä, helposti lähestyttävää ensin ja sitten kun vähän toteutettu niin seuraa kunnan taidepläjäyksiä. Taidetta taiteen vuoksi. Kestääkö taiteen integriteetti sen? Pysykö tekijöillä mielessä taiteen arvo taiteena vaikka välillä sitä muotoilee täkyiksi ja helpoksi, alistaa välineeksi? Yhdessä tekemisestä ja kohtaamisesta jää muistijälki.

”Taidetoiminta ei ole tavoitteetonta, vaan toiminnassa suunta kirkastuu, maalatessa maalaus näyttää mitä värejä seuraavaksi tarvitaan, tanssiessa parin kanssa kommunikaatio avaa suunnan. Mutta jos kokemus ja/tai luottamus toimintaan puuttuu tai toivotaan oitis niksejä työhön, voi olla vaikea heittäytyä, elää toimintaa ilman ennakko-odotuksia ja ylenmääräisiä toiveita työn tuottavuudesta ja hyvinvoinnista.”

”Taidetoiminta on paljastanut sosiaali- ja terveysalan toiminnan tapoja. Aistisuus, oma ruumiillisuuden kohtaaminen asukkaan tai asiakkaan rinnalla uudella tavalla voi avata käytäntöjä, reväyttää asenteiden kirjon yksiköissä. Vieraan toiminnan, taidetyöpajojen tuominen yhteisöön ravisutti itsen ja toisen tietämistä, sekä kollegan että asukkaan, ja työn ammattilaisuuden rajoja on kysytty uudelleen.”

Tanssijan kehollisuus, liikkumistapa, ryhti, olemus ja suhde omaan kehoon näkyvät joillekin ihmisille herättelevästi. Kun houkuttelin asukasta mukaan tanssiin, hän oli kiinnittänyt huomiota olemukseeni ja hoitaja kertoi, että hän kommentoi sitä jotenkin. Kommentointi liittyi vahvasti tanssijan näkemiseen virkistävästi. Tai kuinka eräs henkilö kommentoi ”Katsokaa nyt kuinka kauniisti Elli nosti kätensä halatakseen”. En ole ajatellut tapaan olla ja liikkua arkielämässä poikkeuksellisenä, mutta ilmeisesti se voi nousta esille poikkeuksellisenä. Voisiko se parhaimmillaan olla tietoinen tapa muistuttaa meidän kaikkien kehollisuudesta ja kannustaa hyväksymään oma kehonsa. Vai herättääkö se päinvastaisia ajatuksia, eli muistuttaa omasta rajallisuudesta, vajavuudesta, mahdollisista toimintakyvyn rajoitteista?

”Sosiaali- ja terveysalalla johdon määrittämä työn hyvä tai paras ei välttämättä kohtaa työntekijän omaa näkemystä ihmisten parissa työskentelyssä, ja työntekijän kohdistama hyvä suhteessa asiakkaaseen ei välttämättä tarkoita asiakkaan parasta. Voisiko kysymys työn mielekkyydestä juurtua työhön tavalla, joka pitäisi ihmisen valppaana? Näin taide ja taidetoiminta puskisivat ihmisiä toisenlaisiin tapoihin työssä, silloin kun entiset mallit estävät hengittämisen, näkemisen lähelle ja kauas.”

Työntekijän, omaisen, asukkaan ja johdon mahdollisesti erilaiset näkemykset siitä mikä on hyvin tehty työ.

”On helpompaa vaihtaa laastaria kuin olla aidosti läsnä, vuorovaikutuksessa. Hoitamisessa on kova kiire, se tapahtuu paineen alla. Kiire voi olla todellista, mutta myös usein näennäistä. Hoitajat kokevat olevansa tärkeitä ja hyödyksi ainoastaan silloin, kun he suorittavat hoitotoimenpiteitä.”

Miten tuoda hyväksytyksi ja tärkeäksi läsnäolon arvo? Hoitajien työpajoihin voisi lisätä oman taiteellisuuden/taiteesta nauttimisien korostamista, oli taide sitten mikä tahansa. Siihen voisi lisätä vielä läsnäolon ja luonnon kokemisen ja merkitykselliset hetket. Vaikka päiväkirjan kirjoittaminen niistä aiheista koko kurssijan? Kirsi Heimosen tavasta tehdä:

”osa-aikainen tanssitaiteilijan toimi hoivayksikössä on suonut mahdollisuuden toimia asukkaiden kanssa pitkäjänteisesti, ja asukkaiden erityisyys, niin kutsuttu marginaalisuus sairauksien suhteen piilottaa heidät katukuvasta.”

...kuinka hetken aikaa ihmisten kanssa oltua silmien pilkkeestä paljastuu nuori tai iätön ihminen. . .ihmettelen miksi asukas pyytää apua tonttulakin päähän laittamiseen. Olin unohtanut että hänen toinen kätensä oli halvaantunut. Ihmisyyden kohtaaminen tulee luonnostaan ja sairaudet unohtuvat tutustumisen ja yhdessä tekemisen myötä.

Taiteen todellisuudesta

”Taiteen läsnäolo, keskustelutaiteen tapainen, kuulla ja puhua asukkaiden kanssa on ydin. Keskustelutaidetta on kuvattu taiteellisen työskentelyn menetelmänä, jossa keskustelua käydään sanojen lisäksi esteettisten ilmaisukeinojen kanssa. Pyrkimyksenä on tasa-arvoinen tila, jossa erilaiset argumentit kuullaan...Keskustelutaiteen muoto asukkaiden kanssa, jota kutsun tarkemmin keskustelukävelyksi, on kirjaimellisesti vierellä kävelyä, ihmettelyä, sanoja ja nonsensekieltä. Tila välissämme luo mahdollisuuden kuulla toisen ruumiillisuutta. Asukas tulee kuulluksi ihossa”

Myrskyryhmän työtavoissa poiketaan tästä eri vaiheissa, mutta tavallaan se on läsnä. Jossain vaiheessa joskus kohtaamisen herättämät mielikuvat, liikkeet idut otetaan taiteilijoiden keskinäiseen käsittelyyn ja luodaan tuotos siten. Joskus kohtaaminen jää kohtaamiseksi ja sen suuri arvo on juuri siinä. Otamme kyllä välillä myös taiteellista vapautta ja muokataan juttuja oman mielen mukaan kohtaamisesta heränneistä mielikuvista lähtien. Horisontaalisuus tärkeää - Myrskyryhmän tavoitteena on että toiminnan koko spektri on tarjolla, esitysvierailuista residensseihin ja rakenteelliseen työskentelyyn. Olen oivaltanut, että tärkeintä on kuulla ihmistä. Puhumatontakin. Eikä ole olennaista mitä tekee, vaan miten on ihmisten kanssa.

”Kun he itse altistuvat, raottavat tuntematonta itsessä, voi kunnioitus toiseen ja hänen valintojaan kohtaan herätä. Ja toisen tietämisen leima saattaa hälvetä. Taiteilija on yleensä yksin vieraassa ympäristössä ja hänen jaksamiseensa on hyvä kiinnittää huomiota, koska muukalainen, joka näkee tuoreesti käytäntöjä, saattaa joutua ahtaalle toimiessaan yksin. Toivottavaa on, että ainakin alussa taiteilija saa työparin, joko toisen taiteilijan tai organisaatioissa toimivan eri alan ammattilaisen, jota vasten toiminta myös näyttäytyy.”

Puoltaisi sitä että residensseissä kannattaisi yrittää järjestää ensin henkilökunnalle työpajasarja, jossa itse pääsevät kokemaan liikkeellistä/taiteellista tekemistä ja sen jälkeen järjestää työpakso asukkaiden kanssa osastolla. Ehkä sitten henkilökunta tarkkailisi ja osallistuisi taidetoimintaan helpommin arjen lomassa.

”Taiteellisessa toiminnassani asukkaiden parissa kyse ei ole ”taiteilijan ammattitaidon kehittämisestä”, ”taiteen kuntouttavasta tai terveysvaikutuksesta” tai ”taiteen soveltamisesta.”

Myrskyryhmän työskentelyssä kaikki kerrokset voivat olla läsnä samaan aikaan. Eri projekteissa painottuvat eri tavoilla. Toimintamme on välineellisempää, ei niin ehdotonta olemisessa kuin Kirsin. Ja kasvaahan se ammattitaito kaikilla tehdessä, mutta kyse on ehkä siitä onko se tekemisen keskiössä.

”Joissain tapauksessa taiteilija käyttää osallistujia materiaalina, kun osalliset toteuttavat teoksen taiteilijan ohjeiden mukaan.”

Tätä mietin joskus leffaprojekteja tehdessä. Kuinka avoimia olemme asukkaista herääville jutuille ja kuinka paljon on ennalta määriteltyä, käytännön toteuttamismahdollisuuksista ja tekijöiden omista ambitioista johtuen. Ja sama toisinaan residenssityöskentelyn koreografioissa. Henkilökohtaisesti asenteeni taiteeseen on rento. Sitä voi välillä välineellistää ja käyttää eri tarkoituksiin. Se ei kiellä taiteen moninaisuutta ja merkitystä ja arvoa taiteena. Vaatimuksen työstä kirjoittamisesta ja rahoituksen saamisesta ajaa näihin perusteluihin eri näkökulmista. Mutta ihmisten välineellistäminen?

”Taiteilijoiden ja vanhustyön pitkäjänteinen yhteistyö on mahdollista toteuttaa pienemmässä mittakaavassa ilman välikäsiä. Hyvä yhteistyö syntyy siitä, että osapuolet pystyvät kertomaan työnsä luonteesta ja toimintatavoista toisilleen. Avoimen keskustelun ja toiseen tutustumisen kautta voidaan saavuttaa yhteistyö, josta kaikki hyötyvät.”

”Katseen kohdistaminen toiseen todistaa jo hänen olemassaolonsa.”

HANKKEEN TULOKSET JA TUOTOKSET

Helsingin Seniorisäätiö (HSS) on toiminut hankkeen toimintaympäristönä ja kehittämistyön testiympäristönä. Erityisesti toimintaa on toteutettu säätiön Pakilakodissa Pakilassa ja Mariankodissa Pohjois-Haagassa. Hankkeen aikana on jatkettu jo aiemmin käynnistyneitä toimintoja kulttuurisessa vanhustyössä. Käytännön jatkuvien toimenpiteiden lisäksi käytänteitä on pyritty kirjaamaan systemaattisesti ja samalla kuvaamaan myös kulttuurisen vanhustyön toteutumisen reunaehdoja.

Seuraavissa tehtävissä ja temaattisissa kokonaisuuksissa hanke on ollut aktiivisena osana, käynnistäjänä tai prosessin vauhdittajana:

Taidetarjotin – tapahtumat

- *Taidetarjotin -tapahtumat osto- ja markkinointitapahtumina sekä verkostoitumistilaisuuksina*

Taiteilija osastolla ja vanhustyön yksikössä

- *taiteilijan tulo osastolle: mitä edellyttää, roolien kirkastus ja odotusten jakaminen*
- *työkalu kulttuuriselle vanhustyölle*

Kulttuurisen vanhustyön kokeilut ja tuotannot

- *erilaisia tapoja tuottaa ja toteuttaa kulttuurista vanhustyötä. CASE -kuvaukset*

Kulttuuri- ja taidealan toiminta Helsingin Seniorisäätiössä

- *käytänteet eri toimijoiden kohdalla*
- *yksikön kulttuuripainotteisuus*

Taiteilijan unelmat

- *taiteilijoiden odotukset yhteistyölle*
-

TAIDETARJOTIN -TAPAHTUMAT

Taidetarjotin- tapahtumat olivat paitsi taiteilijoiden, vanhustyön yksiköiden ostopäätöksistä vastaavien henkilöiden ja asukkaiden omaisten osto- ja markkinointitapahtumia, myös verkostotilaisuuksia.

Ensimmäinen Taidetarjotin – tapahtuma järjestettiin syksyllä 2014 Helsingin Seniorisäätiön (HSS)

Pakilakodissa ja tapahtumaan osallistuneiden taiteilijoiden palautemahdollisuus. Keväällä 2015 järjestettiin toinen Taidetarjotin-tapahtuma HSS:n Mariankodissa.

Ensimmäinen Taidetarjotin-tapahtuma tarjosi vanhustyön laitoksissa toteutettavassa muistisairaiden vanhusten parissa toteutettavassa kulttuurisessa vanhustyössä hyviksi havaitulle taiteilijoille mahdollisuuden esitellä toimintaansa, osaamistaan ja tuotantoaan. Tapahtumaan kutsuttiin Helsingin Seniorisäätiön (HSS) ja Myrskyryhmän yhteistyökumppaneita. Tilaisuudessa oli yhteensä kahdeksan työpajaa ja/tai esitystä taiteen eri alueilta. Ensimmäinen Taidetarjotin toimi myös ”Miten tällä eläis?”- hankkeen käynnistystilaisuutena, jonka avulla hanke ja hanketoimijat esiteltiin HSS:n henkilöstölle, asukkaille ja asukkaiden omaisille ja läheisille. Tapahtumassa kerättiin myös tietoa hankkeesta tehtävää selvitystä varten.

Ensimmäisen tapahtuman kohderyhmät ja tavoitteet:

HSS:n Pakilakodin asukkaat ja omaiset, läheiset

- virkistys, elämykset ja kokemukset
- tietoa ja kokemuksia kulttuurisen vanhustyön toimijoista
- omaehtoiseen rahoitukseen, mesenointiin innostaminen
- kohtaaminen, kuulluksi tuleminen

Vanhustyötä tekevät taiteilijat ja toimijat

- esittelytilaisuus
- tutustuminen HSS:n toimintaan
- hankkeeseen tutustuminen, kehittämistyöhön osallistuminen
- palautteen saaminen esityksestä (asukkailta ja omaisilta)
- yhteistyön syventäminen, verkostoituminen

HSS:n henkilöstö, erityisesti Pakilakodin henkilöstö ja HSS:n johtavissa asemissa toimivat

- innostaa kulttuuriseen vanhustyöhön osana hoitotyötä ja arkea
- taiteilijoihin tutustuminen, yhteistyön syventäminen
- kulttuurisen vanhustyön rahoitusmallien pohtiminen ja ideointi

Hanketoimijat (HSS, Myrskyryhmä)

- tiedon kerääminen kulttuurisen vanhustyön toimijoista, asukkaiden ja omaisten näkemysten kokoaminen korkeatasoisesta taidetarjonnasta
- kartoittaa omaehtoisen rahoituksen mahdollisuudet

- HSS:n toimintaan perehtyminen ja yhteistyön käynnistäminen

Tapahtumasta kerättiin osallistujapalautetta, niin asukkailta, heidän läheisiltään, kuin henkilökunnaltakin. Palautetta saatiin yhteensä 188 henkilöltä, joista asukkaita oli 141, läheisiä 9, henkilökuntaa 21 ja muita 17 henkilöä. Taideosuudet saivat 90 % kiittävää palautetta. Asukastoiminnan ohjaajat arvioivat pyynnöstä erikseen tilaisuutta muutaman osa-alueen avulla.

Omaisten tavoittaminen

- omaiset arastelevat lähteä uuteen taloon ja paikkaan yksin. Bussikytyi joka talolta? Tai pieniä tapahtumia joka talossa?
- tapahtumaa voisi markkinoida yksinkertaisemmin tai eri tavalla esim. keskittää kutsu vaan yhteen tapahtumaan (esitys/työpaja) jotta vastaanottaja hahmottaa asian paremmin.

Tapahtumasta saatu hyöty omalle työlle, mitä opit

- konkreettisia ideoita asukkaiden kanssa toteutettavaksi
- syvästi muistisairaana kanssa voi syntyä kontakti kun käytetään yksilöllistä ja kiireetöntä työtapaa
- asukkaiden palautteet olivat yllätyksellisiä ja syvällisiä
- asukkaita ei pidä aliarvioida eikä jännittää etukäteen onko ko. kulttuuri sopivaa vanhuksille
- ilta-aika sopi hyvin esityksille ja yleisöä oli paljon
- kuvataidetyöskentelyssä tuli monia yllätyksiä ja asukkaat ylittivät odotuksemme ja ehkä omansakin
- opittiin mitä pitää huomioida kun kohdataan erityyppisiä esiintyjä, mikä tila on hyvä, millainen ja kuinka iso ryhmä jne.

Kommentit, kehittämissuhteet

- vähemmän esityksiä ja enemmän keskustelua
- useamman päivän ajan lyhyempiä tapahtumia (kulttuuriviikko?)
- mietittävä miten omaiset tavoitetaan ja saadaan mukaan

Mitä seuraavaksi?

- Taidetarjotin vanhustenviikon yhteydessä
- seuraavalla kerralla kokeillaan seminaarityyppistä lähestymistapaa josko se olisi omaisille helpommin lähestyttävä esim. tapahtuma missä esiintyjät voivat lyhyesti esitellä omaa tarjontaansa.

Toinen Taidetarjotin -tapahtuma 25.5.2015 otsikolla ”Estetiikka ja taide osana ihmisyyttä” oli keskustelutilaisuus, jossa pureuduttiin vanhustyön tulevaisuuteen. Maksuton tapahtuma oli avoin kaikille, joita kiinnostavat kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet ikäihmisenkin arjessa. Ohjelmassa kuultiin alan asiantuntijoita, verkostoiduttiin ja vaihdettiin mielipiteitä. Keskusteluun viritti johtava asiantuntija Mika Pyykkö, (vaikuttavuusinvestoiminen, SITRA). Paneelissa keskustelivat Aura Linnapuomi hankejohtaja, Kulttuuripassin pilotointi- ja jatkohanke, Kulttuuria kaikille – palvelu, Ata Hautamäki kirjailija, Taina Mäensivu toiminnanjohtaja, Helsingin Seniorisäätiö, Helena Soini erityissuunnittelija, Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskus, Stadin Ikäohjelma, Olli Vallinheimo suunnittelija, vt. museonjohtaja, Suomen Kulttuurirahasto ja Veikko Kunnas päällikkö, Helsingin kulttuurikeskuksen kulttuuripolitiikan osasto. Keskustelua johdatteli Outi Alanko-Kahiluoto, kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu. Tapahtuman päätti Myrskyryhmän Kabaree Amor -esitys. Tilaisuus taltioitiin. Osallistujia oli n. 60 henkilöä.

Toisen tapahtuman kohderyhmät ja tavoitteet:

HSS (organisaatio, henkilöstö, vanhustyön toimijat, omaiset ja läheiset)

- innostaa kulttuuriseen vanhustyöhön osana hoitotyötä ja arkea
- taiteilijoihin tutustuminen, yhteistyön syventäminen
- kulttuurisen vanhustyön markkinointi (rahoitusmallien ja ansaintalogiikoiden esittely)
- Nettisivuilla ”HSS suosittelee” – toimijat, ostomahdollisuuden lanseeraus

Myrskyryhmä/ OKM-hanke

- esitellä hankkeen tuloksia ja ajankohtaista vanhustyöstä/ kulttuurisesta vanhustyöstä
- Kabaree Amor – esitys
- tietoisuus, näkyvyys, markkinointi

Tapahtumasta kerättiin osallistujapalautetta. Palautetta saatiin yhteensä n. 45 henkilöltä.

Tapahtuman hyöty omalle toiminnalle, mitä henkilökohtaisesti opit?

- taiteilijalta vaadittavasta osaamisesta hoivayhteisöissä
- kuinka osallistaa hoivayhteisöjen henkilökuntaa ja omaisia yhä paremmin mukaan projekteihin, kannustaa heitä innostumaan ja innostamaan
- aika usein samat keskustelut käydään taiteilijuudesta ja sen törmäyksistä, määrärahoista

- tärkeätä saada esille ikäihmisten arvo ja elämäkokemus luomalla kohtaamismahdollisuuksia
- prosentti-periaatteen soveltamisen muillekin sektoreille

Kommentit, kehittämissuhteet? Terveiset panelisteille?

- enemmän keskustelua siitä, kuinka arjessa toteutuisi kulttuurillinen toiminta ja miten henkilökunta voi toimia sujuvasti ja mielekkäästi ko. asioiden parissa.
- kohderyhmän edustajan kokemuksia? Miten asiakas/asukas haluaisi kulttuuria harrastaa.
- koulutuksen kautta avaudutaan uudenlaiseen ammatillisuuteen sekä taide- että hyvinvointialalla. Mitkä ovat esteet?
- apurahojen hakemisesta ja taiteilijoiden halukkuudesta työskentelyyn olisi hyvä saada lisää tietoa.
- vuorovaikutusta osallistujien kesken?

Lisää - kerran vuodessa tällaista - kuullaan ja tullaan kuulluksi. On hyvä nähdä tekijät ja rahoittajat yhdessä, siellä missä on se varsinainen työ.

Mitä seuraavaksi?

Lisää keskustelua 17.6 %

Lisää tutkimusta 9 %

Jo riittää keskustelu ja kartoitus, nyt toimimaan! 47.1 %

Muu 29.4 %

Lisäksi Seniorisäätiön asukastoiminnan ohjaajat kokosivat molemmista tapahtumista saatua oppia:

- useassa pisteessä toteutettavan tilaisuuden käytännön järjestelyitä
- miten ilmoittautuminen tilaisuuteen kannattaa tehdä
- jokainen esiintyvä taiteilija / ohjaaja tulisi tavata etukäteen ja keskustella tilaisuuden tavoitteista, sekä mahdollisista varasuunnitelmista.
- omaisia ei tullut niin paljoa kuin olisi toivottu. Päivä tulisi ehkä järjestää viikonloppuna.
- tilat olivat toimivat, tilaisuuden järjestämiseen oli tarpeeksi henkilökuntaa.
- uusien palautekysymysten muotoilu. Palaute kerättiin asukkailta keskustelemalla.
- Kysymyksiksi valikoitui kaksi kysymystä. Niiden muoto oli avoin ja kunnioittava. Parhaat vastaukset saatiin kun kysymykset esitettiin heti taideintervention jälkeen. (Mitä taide ja kulttuuri sinulle merkitsevät?)
- paneelikeskustelijoiden määrä kannattaa rajata pienempään määrään.
- Säätiön kannalta tulisi vastaavia tilaisuuksia tulevaisuudessa järjestettäessä vielä enemmän painottaa kulttuurista vanhustyötä keskivaikeaa ja vaikeaa muistisairautta sairastavien vanhusten parissa. Vanhuus sisältää monia vaiheita ja Säätiössä on erikoistuttu muistisairaisiin ja paljon apua tarvitseviin.

Kahden Taidetarjotin – tapahtuman kokemuksien ja palautteen pohjalta syntyi idea Taidetarjotin 3.0 – tapahtumasta, joka on kuvattu tarkemmin raportin Ideat ja mallit -luvussa. Olennaista on tarjota kohtaamispaikka taiteen ja kulttuurin kentälle, jossa on läsnä talouden näkökulma, ja joka yhdistää konkreettisella tavalla taiteen ja hoivan toimijat. Tapahtuman tärkeä elementti on aito asiakaspalaute.

TAITEILIJAN OSASTOLLA JA VANHUSTYÖN YKSIKÖSSÄ

Hankkeen aikana on kirjattu toimintaohjeita yhteistyölle, erityisesti huomiota on kiinnitetty eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön, moniammatillisuuteen eli mitä hyvä yhteistyö edellyttää. Lisäksi on luotu luonnosta kulttuurisen vanhustyön työkalulle mm. arvioinnin välineeksi.

Ohje läheiselle

Ennen kuin otat yhteyttä taiteilijaan tai taiteelliseen työryhmään, mieti vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- asukkaan nimi, vanhainkoti, osasto ja pienkoti
- ajankohta
- mitkä tilat, halutaanko esitys pienkotiin / osastolle vai saliin
- ketkä voivat osallistua, vain asukas / asukas ja omaiset / osaston asukkaat / koko talon asukkaat
- tilaajan ja maksajan yhteystiedot sekä laskutusosoite
- mikäli esiintyjä ei pääse kyseisenä ajankohtana voiko esiintyjän vaihtaa, sijaiskäytäntö
- erityiset toiveet
  - toivottu aihepiiri, taidemuoto, musiikkikappale, runo

Sopimus- ja laskutus käytännöt ovat ostajan ja esiintyjän väliset. Sovittua esitystä ei voi yleensä perua asukkaan sairauten vuoksi. Siinä tapauksessa esitys toteutetaan muille osaston asukkaille ja tilaaja toimii taiteen lahjoittajana.

Ohje henkilökunnalle

Henkilökunnan toivotaan olevan läsnä ja luovan mahdollisimman häiriötön ympäristö esimerkiksi sammuttamalla kodinkoneet. Työntekijät toivottavat esiintyjät tervetulleiksi ja järjestävät tilan. He saattavat asukkaat sopiville paikoille ja huolehtivat siitä, että kaikki asukkaat, myös vuodepotilaat, pääsevät mukaan. He havainnoivat asukkaita ja reagoivat tarvittaessa esimerkiksi auttamalla heitä mukavampaan asentoon, saattamalla vessaan tai vain silittämällä rauhoittavasti. He antavat myös tietoa tarvittaessa asukkaiden voinnista tai erityisosaamisesta. Osa esityksistä herättää asukkaissa vaikeita tunteita. Asukkaat käsittelevät asioita sairauden vaiheesta riippuen hyvin eri tavoin. Jotkut ovat saattaneet menettää puhekykynsä, eivätkä pysty sanallistamaan aiheiden herättämiä tunteita tai muistoja. He saattavat jäädä tuntikausiksi ahdistavan olon valtaan pystymättä kertomaan tai hahmottamaan, mistä ahdistus johtuu. Toiset puolestaan saattavat kokea tarpeelliseksi keskustella vaikeasta aiheesta tuokion aikana tai sen jälkeen hoitajien kanssa. Taide voi katsojan vastaanottokyvystä riippuen joko sopivalla tavalla etäännyttää vaikeat aiheet helpommin käsiteltäviksi tai laukaista vaikeita muistoja, jotka lisäävät ahdistusta. Tämän vuoksi hoitajien läsnäolo esitystilanteissa on ensisijaisen tärkeää. Tällöin he voivat tukea asukkaita ja jatkaa keskustelua aiheesta myöhemmin. (Aaltonen, 2013, 23–24.)

Ohje taiteilijalle

Kohtaamisia loppuraportti (Aaltonen, 2013) toimii taiteilijan perehdyttämisen välineenä ja muistilistana vanhustyössä toimimiseen. Vieras ja usein hämmäntäväkin laitosympäristö saattaa olla haasteellinen esiintymispaikka myös kokeneelle taiteilijalle. Työskenneltäessä muistisairaiden kanssa on erityisen tärkeää, että taiteilijat arvostavat iäkkäämpiä katsojia ja uskaltavat antaa tilaa läheiselle vuorovaikutukselle esityksen aikana. On välttämätöntä tuntee kohderyhmä ja taidetilanteisiin osallistuvat erityisesti silloin, kun työskennellään soveltavan taiteen menetelmin. Ryhmäkodit ovat varsin intiimejä toimintatiloja ja kirjaimellisesti vanhusten koteja, jotka ovat esim. julkisten esitystilojen vastakohtia. Työtilana toimi ryhmäkotien olohuone tai muu oleskelutila, jossa samanaikaisesti tapahtuu monia asioita. Kohtaamiset tapahtuvat siis varsin epämuodollisessa ympäristössä ja taiteilijoiden näkökulmasta katsottuna vailla perinteisen esitys- ja työtilan etäisyyden tuomaa suojaa. (Aaltonen, 2013, 22.)

Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry (STST) on tanssi- ja sirkusalojen etujärjestönä koonnut ohjeistusta taiteen tekemisen uusiin muotoihin. Ohjeistuksissa on hyödynnetty alan ammattilaisten ja erityisesti STST:n jäsenistön monipuolista asiantuntemusta. Ohjeistuksen syntymistä ja sen sisältöä on ollut puoltamassa Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto ry (Teme). Ohjeistus oli luonnosasteella syksyllä 2015, jolloin asiasta keskusteltiin STST:n edustajan, Toni Keski-Liikalan kanssa.

”Taiteen tekemiseen liittyvät olennaisesti erilaiset arvo- ja kulttuuriympäristöt, sekä niiden yhdistelmät. Lisäksi kohderyhmä voi perustua erilaisten ihmisen ominaisuuksiin, joista osa voi olla arkaluontoisia tai kipeitä asioita. Tällaisissa kohtaamisissa taiteilijan tulisi kohdata kohderyhmä avoimesti, ennakkoluulottomasti ja empaattisesti. Erityispiirteeksi voidaan nähdä esimerkiksi ikä, elämäntilanne, monikulttuurisuus, sosiaaliset lähtökohdat, terveys, tai yleiset toiminta- ja elinympäristöt. Toiminnan tulee rakentua siten, ettei se leimaa osallistujia loukkaavasti, alentavasti tai eriarvoisesti. Lisäksi tulee kunnioittaa yksilöiden omia eettisiä arvoja. Myös osallistujien yksityisyyden suojaa on tarvittaessa varjeltava, esimerkiksi videoiden ja valokuvien julkaisemiseen tulee pyytää kuvattavien tai heidän huoltajiensa suostumus. Samasta syystä esiintymisiin ei voida pakottaa. Lisäksi tulee ottaa huomioon ryhmien omat tarpeet. Epäkohtiin tulee tarvittaessa puuttua.

Taiteilijan ammattitaitoon eivät kuulu esimerkiksi diagnoosit tai hoidollinen vastuu. Taiteilija tekee työtään oman alansa ammattilaisena, eikä voi ylittää osaamisaluettaan omavaltaisesti. Taiteilijan tulee pyytää hoitoalan ammattilaiselta apua kaikissa ammattitaidon ylittävissä tilanteissa. Se on välttämätöntä mahdollisten riskien varalta. Pelkästään työskentelyn edellytyksenä saattaa olla kiinteä yhteistyö hoitohenkilökunnan kanssa.”

Työkalu kulttuuriseen vanhustyöhön

Helsingin Seniorisäätiössä on syntynyt tarve luoda yksiköihin tuleville taiteilijoille tai taiteellisille työryhmille kriteerejä, joilla tunnustetaan taiteellisen toiminnan laatua ja arvioidaan yksiköltä vaadittavaa panostusta. Syntynyt työkalu, osaamistason arviointi on kehittämissä vaiheissa, ja tukee nykyisessä muodossaan taiteen parissa toimivien osaamisen tunnustamista ja soveltuvuutta hoivaympäristöön. Tulevaisuudessa työkalusta on mahdollista kehittää edellytyksiä säätiön suosituksille ja kehittämisarvioille, sekä taiteen ja kulttuurin hyödyntämiseksi laajemminkin. Työkalu on liitteenä 1.

Kehitettävään työkaluun on koottu asioita, jotka nousevat usein esiin kulttuurisen vanhustyön interventoiden jälkeen tai niiden aikana henkilökunnan keskusteluissa. Helsingin Seniorisäätiön asukastoiminnanohjaaja Johanna Ala-Soini kommentoi osaamiskartoitusta suunnitteluvaiheessa seuraavasti:

”Taiteilijan arvioiminen on kyllä aika monimutkaista välillä – joskus on käynyt ns. ”diivoja”, jotka tosiaan eivät ymmärrä kohderyhmää tai talon tapoja ollenkaan, mutta esitys sinänsä on fantastisen korkeatasoinen ja asukkaat nauttivat siitä ihan yhtä paljon kuin taiteilijan ”normiyleisökin”. Olen itse sillä kannalla että puhdasta esittävää taidetta voi esittää usein ihan sellaisenaan myös muistisairaille – tauti kun ei vaikuta emotionaaliseen kokemiseen ja estetiikan tajuun juurikaan, vaikka kognitiivinen suorituskyky ja muistaminen heikkenee. Sitten taas työpaja/taideterapeuttisessa toiminnassa, jossa asukkaalla on osallistuva rooli/ ei vain kuunnella/katsella, pitää osata ottaa huomioon kohderyhmän erityislaatu ja valita sopivat menetelmät toimintaan.”

Kehitettävän välineen avulla voidaan tulevaisuudessa käydä kehityskeskusteluja kulttuurisen vanhustyön sisällöntuottajan kanssa. Kartoitus voisi toimia myös henkilökunnan apuvälineenä, kun arvioidaan ostetaanko jotain esitystä tai soveltavan taiteen kokonaisuutta uudelleen. Kehitettävän osaamiskartoituksen vahvuutena on että kaikkien osa-alueiden ei tarvitse olla ylimmällä tasolla.

Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry (STST, 2015) on ohjeistusluonnoksessaan taiteen tekemisen uusissa muodoissa määritellyt taiteilijan ammattitaitoa. ”Ammattitaito voidaan määritellä yksinkertaisesti tanssi- tai sirkusalan koulutuksella. Suomessa ei tarjota erikoistunutta ammatillista koulutusta soveltavan tanssin tai sirkuksen tekemiseen. Osaaminen voidaan määritellä ammatillisten taiteellisten painopisteiden, työkokemuksen, tai täydentävien kurssien perusteella. Ammattitaiteilijoilla saattaa olla työskentelyä tukeva toinen ammattitutkinto tai pätevyys, esimerkiksi sosiaalialan koulutus, joka saattaa antaa laajempaa perspektiiviä taiteen kohderyhmien huomioimisessa. Lähtökohtana kuitenkin on, että esimerkiksi yhteisöllisen tanssin tai sirkuksen tekeminen ei edellytä toisten alan tutkintoa, vaan taiteellinen työ perustuu ihmisten kohtaamiseen ja heistä innoittumiseen, sekä toisaalta erilaisten kohderyhmien aktivoimiseen taiteen avulla. Taiteilijan on hyvä huomioida, että työssä toteutuvat taiteen tekemisen perustehtävät.”

Hankkeen aikana on voitu havaita, että keskustelu taiteesta hyvinvointityössä on lisääntynyt, mutta myös osaaminen on kasvanut. Kehittymisestä huolimatta edelleen tarvitaan panostusta paitsi taiteilijoiden osaamisen kehittämiseen hyvinvointialalla, myös tietoa ja taitoa hyvinvointiyksiköihin. Alalle tarvitaan hankinta-ammattitaitoa, ymmärrystä taiteen tilaamisesta ja taiteen mahdollisuuksista merkityksellisen arjen luomiseen.

KULTTUURISEN VANHUSTYÖN KOKEILUT JA TUOTANNOT

Hankkeen suunnitteluvaiheessa sovittiin, että hankeaikana kokeillaan ja testataan erilaisia tapoja tuottaa kulttuurista vanhustyötä Helsingin Seniorisäätiön (HSS) yksiköissä. Hankkeen ja kokeilujen taustalla toimi HSS:n vakiintunut kulttuurinen vanhustyö. Säätiön kodeissa on vakituksessa työsuhteessa asukastoiminnanohjaajia joista suurimmalla osalla on kulttuurialan koulutus. Työtehtävät sisältävät kulttuuri- ja taidepainotteista ryhmiä, vuodenkiertoon ja perinteisiin liittyvien juhlapyhien viettämisen organisoimista ja alueellista verkostotyötä.

Kulttuurista vanhustyötä määrittelevät periaatteet:

- *kulttuuritoiminta on kaikkien perusoikeus*
- *jokaisella on kyky osallistua toimintaan*
- *osallistuminen on vapaaehtoista*
- *toiminta ei ole terapiaa, käytettävät menetelmät ovat terapeuttisia*

Kokeiluihin ja tapauskuvauksiin on kirjattu myös ennen hanketta toteutettuja ”kulttuuritekoja”, jotta ne tulisivat dokumentoiduksi. Tapaukset on koettu merkityksellisiksi taloudellisten näkökulmien vuoksi.

CASE-KUVAUKSET KOKEILUISTA

Taiteilijaresidenssit (2010–2014)

Toiminta alkoi Myrskyryhmän aloitteesta ja halusta kehittää osallistavia tanssin työtapoja asukkaiden kanssa.

Toimija: Myrskyryhmä. Myrskyryhmän taiteilijat työskentelivät Pakilakodin asukkaiden kanssa taiteilijaresidenssissä. Residenssijaksoissa oli 8-15 työskentelypäivää, jolloin taiteilijat työskentelivät yksikössä noin 6 tuntia kunakin päivänä. Residenssit toteutettiin noin kuukauden aikana. 2010 residenssissä työskentelivät tanssija Pauliina Laukkanen, tanssija Elli Isokoski ja

koreografi-ohjaaja Kati Kallio. Residenssin aikana kehitettiin osallistavaa tanssielokuvatyöskentelyä asukkaiden kanssa. 2011 residenssissä jatkettiin osallistavan tanssielokuvatyöskentelyn kehittämistä. Edellisvuoden työryhmän lisäksi mukana oli kuva- ja tekstiilitaiteilija Venla Martikainen sekä Pakilakodin ulkopuolisissa tehtävissä elokuvaaja Mika Ailasmäki ja assistentti Antti Purhonen. 2013 residenssissä työskentelivät tanssija Pauliina Laukkanen, tanssija Elli Isokoski ja valokuvaaja Johannes Romppanen, osallistaen ryhmäkodin väkeä tanssiin ja kuvallisiin kokeiluihin. 2014 residenssissä työskentelivät tanssija Elli Isokoski, valokuvaaja Johannes Romppanen ja tuottaja Mervi Leivo. Tämän residenssin aikana tutustuttiin asukkaiden ja hoitajien arkeen ja etsittiin keinoja juurruttaa tanssin, liikkeen ja kuvan käytäntöjä ryhmäkodin arkeen.

Osallistajat: Taiteilijat työskentelivät kahdessa ensimmäisessä residenssissä yksittäisten asukkaiden kanssa, jotka oli valittu mukaan asukastoiminnan ohjaajien ja muun henkilökunnan suositusten perusteella. Kaksi jälkimmäistä residenssiä toteutettiin Pakilakodin ryhmäkodissa 2B, jolloin toimintaan osallistui lähes kaikki ryhmäkodin asukkaat ja henkilökunta. Kaikissa residensseissä järjestettiin myös koko talon välle avoimia esityksiä sekä viimeisessä residenssissä myös työpajoja henkilökunnalle.

Rahoitus:

Myrskyryhmä kustansi kaksi ensimmäistä residenssiä (apurahat Suomen Kulttuurirahastolta ja Taiteen edistämiskeskukselta). Kahteen jälkimmäiseen residenssiin HSS sai rahoitusta Taiteen edistämiskeskukselta (taiteen hyvinvointivaikutukset) ja Päivikki ja Sakari Sohlbergin säätiöltä.

Kuvataidelahjoitus (2011)

Helsingin seniorisäätiön Mariankodin osasto 3:lla on isokokoinen seinämaalaukset, joka on lahjoitus. Rea Nurmi on Helsingissä syntynyt taiteilija. Muutettuaan USA:n hän on työskennellyt teollisen muotoilun parissa, mutta 1986 siirtyi kokonaan taiteiden pariin. Nurmi työskentelee pastellivärein, mutta käyttää myös akryylivärejä. Nurmi maalaa liikettä ja muutosta. *“My intention is to bring color to the world and take art where it is needed most. I have worked in hospitals by painting large murals of healing gardens. I believe art brings freedom for the mind if one cannot literally have it otherwise. With my work I like to share joy and adventure.”* - Rea Nurmi

Mariankodin osasto 3:n seinämaalaukset syntyivät vuonna 2011 ja on kiitos omaisen hoidosta. Omaisen sisarukset ovat lahjoittajia. Maalaus luotiin seinälle kahdessa päivässä ja prosessissa huomioitiin osaston arjen toiminta. Maalaus on asukkaiden ruokailutilassa, joten he pystyivät seuraamaan maalauksen valmistumista. Maalaamisessa käytettiin myrkyttöä maalia, hajutonta ja nopeasti kuivuvaa. Nurmi halusi luoda maalauksen, joka on ikkunan oloinen, virkistävä ja värikäs. Nurmen kanssa teosta oli toteuttamassa Ilkka Laitinen. Tavoitteena oli tuoda jotain mitä katsella, mutta myös kokemusta ulkoilmasta sisätiloihin niille, jotka eivät pääse siitä jatkuvasti nauttimaan. Kuten taiteilija oli sanonut; ”...teen helliviä seiniä”. Suurikokoisena maalaus on helposti havaittava ja herättää huomiota.

Nurmi on tehnyt seinämaalauksia paitsi nykyisessä kotimaassaan USA:ssa, myös Suomessa, esim. Seinäjoen keskussairaalaan, Kirurgiseen sairaalaan Helsingissä ja useihin hoitoyksiköihin. Nurmen seinämaalauksia löytyy myös Bratislavasta, Firenzestä ja Wienistä. Osastolle jäi lämmin kokemus niin maalausprosessista kuin yhteistyöstä taiteilijan kanssa, seinämaalauksen itsessään ilahduttaa seinällä edelleen niin henkilökuntaa kuin asukkaita. Lisätietoa taiteilijasta osoitteessa: www.reanurmi.com, josta tiedot taiteilijasta ja hänen urastaan on lainattu tähän tekstiin. Maalauksen synnystä ja polusta osastolle kertoi Arja Ahokas, osastonhoitaja Mariankodissa. Teksti: Mervi Leivo, 10.5.2015.

Musiikkiryhmät (2011–2015)

Toimija: Pakilan musiikkiopisto

Yhteistyö alkoi alueen vanhusten ja alueen perheiden yhteisistä musiikkileikkikouluista. Tavoitteena oli saada uusi toimipaikka alueen perheille. Halusimme pilotoida vanhusten ja lasten yhteistä musiikkipedagogiikkaa.

Osallistajat: Musiikkiryhmiä pidettiin kaksi 45 min. tuntia peräkkäin vaihtuvilla ryhmillä. Ryhmän koko vaihteli 4 – 16 henkilön välillä. Asukkaat valittiin heidän kiinnostuksensa ja kuntoutumista ylläpitävän toiminnan kriteereihin perustuen. Esim. sosiaalisten suhteiden

ylläpito, motoriikan ylläpito yms. Lisäksi jokaiseen ryhmään osallistui asukastoiminnanohjaaja, jonka rooli oli tukea ryhmän toimintaa.

Rahoituskuvio: Pakilan musiikkiopisto kustansi opettajan. Vuonna 2011 toiminnassa oli mukana alueen perheitä. Heiltä ei otettu osallistumismaksua, vaan toiminta oli heille lisäpalvelua jos osallistuivat muualla muskareihin. Viime vuodet ryhmissä on ollut vain säätiön asukkaita. Ohjaajina toimi 2011 Tytti Metsä ja 2012 - 2015 Terhi Pihlajamaa.

Tulivuori – livekuvaelma

Toimija: Näkövammaisten kulttuuripalvelun REPE-ryhmä, joka tuotti ja esitti yhden illan esityksenä Reino Helismaan live-kuvaelman. Ohjaaja Anne Huttunen ja kulttuurisihteeri Tanja Rantalainen.

Rahoitus ja työnjako:

Esitys tuotettiin Näkövammaisten kulttuuripalvelussa joka laskutti esityksen Säätiöltä. Esiintyjät toimivat vapaaehtois- ja harrastepohjalta. Seniorisäätiön esityksessä testattiin myös pääsylippumyyntiä rahoituspohjan laajentamiseksi. Lippuja esitykseen markkinoitiin ulkopuolisten ostajien lisäksi henkilökuntakerholle. Esitystä tarjottiin myös Seniorisäätiön vapaaehtoistyöntekijöille palkkiona kuluneesta vuodesta. Mainonnan eli mainosten taittamisen ja ilmoitukset NYT-liitteeseen ja Helsingin uutisiin sekä Säätiön sisäisiin kanaviin ja sosiaaliseen mediaan sekä kotisivuille teki Säätiön vapaaehtoistyön suunnittelija. Illan henkilökuntana toimivat Säätiön asukastoiminnan ohjaajat. Ohjaajat hoitivat lavan sekä katsomon rakentamisen ja pimentämisen, äänentoiston ja miksausken, rahastuksen sekä tarjoilut. Kaikki tuotot sekä kulut ohjattiin Säätiön ravintopuolelle, tuotot kattoivat tarjoilun. Tulevaisuudessa esiintyjän/ esityksen tuottajan tulisi olla se joka myy mahdolliset pääsyliput tilaisuuksiin ja vastaa taloudellisesta riskistä, eli mahdollisesta voitosta tai tappiosta.

Osallistujat: Tilaisuutta ei tarjottu asukkaille vaan kohderyhmänä tällä kertaa olivat vapaaehtoiset, omaiset, henkilökunta ja ulkopuoliset kaupunkilaiset. Esitys pidettiin täysin pimeässä ja mietimme miten muistisairaat reagoivat pimeyteen. Tilaisuuteen tavoiteltiin alueella asuvia iäkkäitä katsojiksi. Muutamia tulikin naapurustosta, mutta suurin osa katsojista tuli ympäri Helsinkiä.

Taideterapiaryhmä ”Kuvat ja muistot – muistojen kuvat”

Asukas/omaisen- ryhmät kokoontuivat Mariankodissa. Ensimmäinen ryhmä kokoontui 10 kertaa syksyllä 2014. Siihen osallistui neljä asukasta ja kaksi omaista. Ryhmälle toivottiin jatkoa ja keväällä 2015 toteutettiin kaksi kuuden viikon jaksoa. Osa asukkaista oli uusia ja osa jatkoi työskentelyä. Omaisia osallistui jokaiseen ryhmään. Osalla asukkaista oli yksi omainen koko jakson ja yhdellä ”taiderinkiin” kuului kolme omaista. Ensimmäiseen jaksoon osallistui Mariankodin asukastoiminnanohjaaja. Tämä mahdollisti toimintakuvion hiomisen. Ohjaajat kirjoittivat jokaisesta kerrasta tekstin jonka osat vietiin asukastietojärjestelmä Hilkkään. Taidetoimintaa haluttiin sitoa osaksi hoivaa. Osallistuminen ei edellyttänyt aiempaa kokemusta taidetyöskentelystä. Toiminta muodostui taidemateriaaleihin tutustumisesta ja taidemateriaalien kokeiluista sekä kevyistä kehollisista harjoitteista. Ryhmässä tehtiin kuvallisia ja kirjallisia muistiinpanoja kohtaamisista Ohjaajina toimivat ryhmätaideterapeutit Tiina Butter ja Marjatta Hiltunen. Ryhmät ovat saaneet hyvää palautetta ja ne jatkuvat edelleen.

Rahoitus:

Säätiö osti ryhmän taidemateriaalit ja tarjosi kakkukahvit. Omainen ja asukas- pari maksoi ohjauspalkkion suoraan ohjaajille. Ohjaajat tekivät laskut jotka lähetettiin tai annettiin osallistujille. Osallistumismaksu: 28 €/kerta/pari – yhteensä 168 eur/6 kertaa. Rahat eivät kulkeneet Säätiön tilien kautta vaan toiminta ostetaan ulkopuoliselta palveluntarjoajalta. Onnistumisen edellytyksenä oli yhteinen suunnittelu- ja testausvaihe sekä ryhmien markkinointi henkilökohtaisesti jokaiselle osallistujalle ja omaiselle.

Luova piha

Kulttuurituottaja -opiskelijan Marika Turtiaisen (Humanistinen ammattikorkeakoulu) ja Helsingin Seniorisäätiön koordinoimassa Luova piha yhteistyöhankkeessa kohtasivat luova puutarhasuunnittelu, työpajatoiminta ja erilaiset taidetapahtumat. Luova piha levitti Green care- ajatusta ja liittyi osaltaan ympäri kaupunkia käynnistyneisiin kaupunki- ja asuin ympäristön muokkaamishankkeisiin. Halusimme edistää viherprojektien ja kulttuuritapahtumien leviämistä myös keskustan ulkopuolelle hoitolaitoksiin ja lähiöihin. Luova piha tavoitteli jatkuvuutta ja pyrki osaksi jokapäiväistä toimintaa Seniorisäätiön Mariankodin

asukkaille, palvelukeskuksen käyttäjille sekä projektiin osallistuville vapaaehtoisille. Luova piha toteutettiin keväällä 2015.

Rahoitus: Hankkeeseen etsittiin aktiivisesti yhteistyökumppaneita ja rahoittajia, mukaan saatiin Amos Andersonin taidemuseo, Kaupunkiviljely-yhdistys Dodo Ry/Kääntöpöytä, Gardenia, Metsäpirtti/Hsy, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Multasormi/Agrimarket Hyvinkää, Pohjois-Haagan palvelukeskus, Vihreä Veräjä – hanke ja Stara/kaupunkitekniikan rakentaminen. Lisäksi hankkeesta tiedotettiin Hyötykasvivyhdistyksen ja Pohjois-Haaga seuran kautta. Vapaaehtoisia tuli näitten tiedotuskanavien lisäksi Säätiön kotisivujen ja facebook-ryhmien kautta sekä toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten kautta. Kasveja saatiin lahjoituksena omaisilta ja vapaaehtoisilta. Säätiö kustansi kasvilavat sekä kesäkukkia.

Ystävänpäivä-juhlat

Asukkaan omaiset järjestivät Pakilakodin ystävänpäiväjuhlat kaikille talon asukkaille. Erillisen yhden ohjelmanumeron sijaan he toivat mukanaan kaiken rekvisiitan ja organisoivat juhlat esityksineen ja tarjoiluineen kokonaan itse. Asukastoiminnan ohjaaja Päivi Laiho vastasi juhlien toteuttamisesta 2015.

Helsingin Seniorisäätiön tapakulttuuriopas

Oppaan tavoitteena on juhlapyhien ja merkkipäivien perinteiden siirtäminen nuorille, aloittaville, maahanmuuttajataustaisille hoitajille, opiskelijoille ja vapaaehtoisille, asukkaille merkittävien perinteiden esiin tuominen huomioiden kaupungissa ja maaseudulla asuneiden tapojen eroja ja yhtäläisyyksiä. Mahdollistaa jokaiselle asukkaalle juhlapyhien ja merkkipäivien vieton, ilon ja yhteisen tekemisen lisääntyminen.

Oppaan tieto-osuus on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman lyhyeksi. Teksteissä on käytetty selkeää kieltä ja helppoja lauserakenteita. Oppaan teksti näkyy myös hoitotyön kalenterissa ja siinä olevat tehtävät jaetaan sinä päivänä vuorossa olevien kesken. Näin ”ei-hoidolliset tehtävät” ovat yhtä merkityksellisiä kuin esimerkiksi säännöllinen verenpaineen mittaaminen. Oheismateriaalina käytetään jo olemassa olevaa ja internetistä löytyvää valmista materiaalia. Hoitohenkilökuntaa on koulutettu kulttuuristen välineiden käyttöön ja materiaalin tarkoitus on tukea tätä työtapaa. Opas liitetään osaksi asiakashallintajärjestelmää ja se tulee näkyviin säännöllisesti kaikille asukastyöhön osallistuville. Oppaan tekstejä käytetään lisäksi perehdyttämisessä ja yhteisen toiminnan ideoimisessa.

Rahoitus ja toteutus: Puhtaaksi kirjoittamisen ja työryhmän ajatusten sekä toiveiden yhteen kokoamisen teki Alli Paasikivi- säätiön tuella kulttuurituottaja Katariina Aro 2015.

KULTTUURI- JA TAIDEALAN TOIMINTA HELSINGIN SENIORISÄÄTIÖSSÄ

Hankkeen aikana on laadittu ja kirjattu toimintatapoja perustuen nykyisiin tuotantotapoihin. Käytänteet pohjautuvat säätiön pitkäaikaiseen toimintakulttuuriin ja tehtyyn yhteistyöhön kulttuurialan toimijoiden ja taiteilijoiden kanssa. Niihin on kirjattu arjen taidekäytäntöjä hoivayksikössä, samalla ne perehdyttävät uudet taiteilijat ja säätiön työntekijät. Toimijat on jaoteltu ja asemoitu taloudellisin perustein, ja täydennetty odotetuin osaamisen tasoin.

Kulttuurialan toimijat ja käytänteet Helsingin Seniorisäätiössä

Opinnäytetyöntekijä / harjoittelija

- sopimukset oppilaitoksen ja Seniorisäätiön välillä
- mahdollinen tutkimuslupa
- pääsääntöisesti oppilaitos vastaa ohjaamisesta
- opiskelija kirjoittaa artikkelin harjoittelujaksostaan / opinnäytetyöstään
- arvio opiskelijalle laaditaan aina

Vapaaehtoinen

- vastaanottajana ja perehdyttäjänä useimmiten vapaaehtoistyön suunnittelija tai asukastoiminnanohjaaja
- voi olla ammattitaidoltaan ammattilainen, mutta myös aloittelija tai harrastaja
- ei vaadita tuotannollista osaamista

- ei vaadita osaamista muistisairaiden kohtaamisesta
- usein pysyvää, vuoden kiertoon liittyvää toimintaa esim. kevätkonsertti, joulumatinea
- säätiö voi osallistua matkakustannuksiin
- pääsääntöisesti ohjaaja ja/tai hoitaja mukana
- osallistumistodistus / arvio / suositus kirjoitetaan pyynnöstä
- tarjotaan mahdollisesti kahvit / ruoka

Tilaustyö (palkkio- ja palkanmaksuperuste)

- hankinta- ja ostopäätöksen tekee hoitotyönjohtaja tai asukastoiminnanohjaaja
- verokortti ja palkkion maksumääräys
- lasku
- hyvä tuotannollinen osaaminen
- hyvä osaaminen muistisairaahan kohtaamisessa
- hyvä asukaspalaute johtaa uusiin ostoihin
- arvio / suositus kirjoitetaan pyynnöstä, tässä käytettävä erityistä harkintaa

Hanke- ja projektitoiminta

- a) taiteilija / taiteellinen työryhmä hallinnoijana
  - b) taiteilija / taiteellinen työryhmä hallinnoijana ja Seniorisäätiö yhteistyökumppanina
  - c) Seniorisäätiö hallinnoijana ja taiteilija / taiteellinen työryhmä yhteistyökumppanina
- ammattitaitotaso on ammattilainen
  - hyvä tuotannollinen osaaminen
    - tiedottaminen selkeää, mainokset ja ilmoitukset valmiina, rahaliikenteeseen liittyvät asiat selkeitä, verokortit, sopimukset ajoissa, aikataulut ja ajanhallinta realistista.
  - taitotaso muistisairaahan kohtaamisessa voi vaihdella hankkeen tavoitteista riippuen
  - toiminta ajallisesti rajattua, ei toistuvaa
  - päätöksen jälkeen toiminnan toteutus yleensä nopeassa tahdissa
  - rahaliikenne ja raportointi – vastuu vaihtelee hallinnoijan mukaan
  - asukas- ja henkilökuntapalautteen kerääminen sekä kokemuksen jakaminen
  - arvio / suositus kirjoitetaan aina
  - taiteilijalta / taiteelliselta työryhmältä julkaisu kotisivuille ja mahdollisesti artikkelin kirjoitus

Kulttuuripainotteisuus tarkoittaa taide- ja kulttuuritoiminnan läpäisevyyttä koko organisaatiossa.

Läpäisevyys näyttyy mm. laatuajattelun ja mittariston. Mittaristo oikeuttaisi vanhusten asumispalveluyksiköitä käyttämään kulttuuripainotteisuuden määritelmää omasta toiminnastaan. Taide- ja kulttuuritoimintaa tarkastellaan kaikkien toimijoiden kautta. Keskeiset toimijat ovat asukkaiden, omaisten ja henkilökunnan lisäksi vapaaehtoiset, opiskelijat ja oppilaitokset, taiteilijat ja taideorganisaatiot sekä muut sidosryhmät. Hankkeen aikana luotiin Seniorisäätiölle idealistia ko. alueen kehittämistyölle, mitä tulee huomioida ja mitä keinoja on käytettävissä. Tavoitteena on ollut vahvistaa Helsingin Seniorisäätiön toimintaa kulttuuripainotteiseksi.

Asukkaat

- rikas ja merkityksellinen arki
- mahdollisuus toimia sekä osallistujana että kokijana
- kulttuuristen vahvuuksien ja toiveiden kuuleminen ja huomioiminen
- varallisuuden ja tulojen kohdentaminen/ investointi taiteeseen

Keinot:

- hoitosuunnitelma, päivittäinen kirjaaminen, huoneentaulut, elämäankaari
- monipuolinen kulttuuritarjonta
- säännöllinen kulttuuritoiminta
- ympäristön ja arkkitehtuurin vaikuttavuuden arviointi
- residenssitoiminta – päivärytmin mallintaminen
- kodin viikko-ohjelman rakentaminen

Henkilökunta

- kapasiteetin hyödyntäminen, kulttuurisen ja taiteellisen osaamisen käyttö hoitotyössä
- ilon ja motivaation lisääminen

Keinot:

- rekrytointiprosessi
- esimiestyö
- henkilökunnan kulttuurisen osaamisen tunnistaminen ja vahvistaminen
  - taidevapaa
- koulutus - henkilökunnan koulutus, ammatillinen lisäkoulutus
- tyhy-toiminta
  - kulttuuritapahtumiin osallistumisesta korvaus, kulttuuriset harrastuspiirit

Vapaaehtoiset

- mahdollisuus tehdä hyvää
- mahdollisuus lahjoittaa omaa osaamistaan

Keinot:

- monikanavainen tiedottaminen
- valmiit osallistumismahdollisuudet
- toimiva aloitusprosessi
- koulutus

Omaiset/ läheiset

- rikas ja merkityksellinen arki
- mahdollisuus toimia sekä osallistujana että kokijana
- asukkaiden elämäntarinoiden ja haaveiden välittäjinä ja mahdollistajina
- kulttuuritoimintojen toteuttajana
- rahoittajana, investointi taiteeseen

Keinot:

- monikanavainen tiedottaminen
- tietojen kerääminen asukkaiden mieltymyksistä ja toiveista
- omaisten ryhmät
- mahdollisuus perustaa yhdistys tai kerätä osallistumismaksuja. Syntymäpäivälahjoitukset, verotusnäkökulmat.

Opiskelijat ja oppilaitokset

- mahdollisuus kohdata muistisairas kulttuurin keinoin
- oman ammatti-identiteetin kasvaminen kulttuurin käyttöön
- oman ammatin mahdollisuudet tulevaisuudessa muistisairaiden parissa, innovaatiot, tulevaisuuden työpaikat

Keinot:

- koulutuspaketit Säätiöstä
  - kulttuurisen vanhustyön osaamista oppilaitoksiin
  - muistisairaahan kohtaamisen osaamista oppilaitoksiin
- kulttuurialan osaamista oppilaitoksista Säätiön toimintaan
- kuntouttavan hoitotyön jaksot osana Säätiön toimintaa

Taiteilijat, kulttuuriorganisaatiot

- onnistuneet kohtaamiset asukkaiden kanssa
- mahdollisuus työllistyä, edellyttää palkkausta tai ostoja tilaajalta/hoivayksiköltä
- merkityksellisyyden kokeminen, välitön yleisösuhte
- valmiit yleisöt, yleisöpohjan laajuus, yhteismarkkinointi
- taidetta haastava ja välitöntä läsnäoloa vaativa työympäristö/ kehittyminen taiteilijana

Keinot:

- toimiva tilavaraus, aikataulut ja tiedotus, keskitetty hankinta ja koordinoitu yhteistyö
- koulutusta toimintaympäristöstä
- tuotteistamisen avustaminen, myynnin edistäminen, markkinointitilaisuudet
- residenssitoiminta
- ympäristö/ arkkitehtuuri
- henkilökuntarakenteen pohtiminen, muidenkin kuin hoiva- ja sosiaalialan ammattilaisten työllistyminen vanhusten asumispalveluihin
- rahoitusmallien tutkiminen, agentuuritoiminta
- hankeyhteistyö

Muut sidosryhmät

- kansainvälinen ja valtakunnallinen yhteistyö

Keinot:

- kulttuurinen vaihto asukkaiden kesken
- kulttuurin ja toimintamuotojen vaihto henkilökunnan kesken
- videoneuvottelut, videovälitteiset esitykset

TAITEILIJAN UNELMAT

Hankkeessa hoivayhteisön todellisuuden rinnalla kulki taiteilijan arki. Myrskyryhmän perustajajäsenet, tanssitaiteilijat Elli Isokoski ja Pauliina Laukkanen pohtivat viidentoista vuoden kulttuurisen vanhustyön kokemuksellaan unelmaa, ideaalia, jossa parhaiten toteutuvat paitsi taiteilijan tavoitteet, yhdistyvät myös asukkaan merkityksellisen elämän elementit ja hoivayhteisön arjen vaateet.

Myrskyryhmän unelmaa kulttuurisessa vanhustyössä

TAVOITE Jatkuvuuden tuoman kehittämismahdollisuuksien ja taloudellisen turvan yhdistäminen projektiluontoisuuden tuoreuteen ja monipuolisuuden mahdollisuuksiin.	
MAHDOLLISTAVIA ELEMENTTEJÄ	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Syklinen työskentely</i><ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Pitkä kaari jaettu projekteiksi, niin että tekeminen ruokkii itseään</i> ○ <i>Valmistelu-työskentely-purku-lepovaiheet</i> • <i>Uuden oppiminen, virikkeet</i> • <i>Syvyyttä, ei laajuutta</i> • <i>Tanssijuuden kannattelu, instrumentin eli kehon ylläpito osana työtä</i> • <i>Työskentely useammassa yksikössä, työparina ja työryhmissä</i><ul style="list-style-type: none"> ○ <i>muiden taiteilijoiden osallistuminen projektiluontoisesti, tarpeiden mukaan</i>	
TALOUS <ul style="list-style-type: none"> • <i>kaksi työsuhteista tanssitaiteilijaa</i> • <i>budjetti toistuviin taideprojekteihin</i>	TYÖTAPA <ul style="list-style-type: none"> • <i>työskentely yksin ja yhdessä, keskenään ja yksikössä</i> • <i>keskinäinen tuki ideointiin, toteutukseen ja työssä jaksamiseen</i> • <i>ammattitaidon kehittäminen</i> • <i>toimiminen tehtyjen havaintojen ja heränneiden ideoiden pohjalta ja reagointi yksikön toiveisiin ja tarpeisiin</i> • <i>viestiminen taiteen keinoin yksikössä tehdyistä asioista ja kulttuurisesta vanhustyöstä</i>

Taulukko 3. Myrskyryhmän unelmaa.

Myrskyryhmän unelmassa kulkevat rinnakkain taiteilijuus, intohimo tanssimiseen ja halu syventää oman tekemisen merkitystä, toimia henkilökohtaisten arvojen pohjalta itselle mielekkäässä ympäristössä. Unelmaa peilatakseen Elli Isokoski haastatteli Anna-Maria Väisästä keväällä 2015.

Anna-Maria Väisänen on kuopiolainen tanssija ja yhteisötaiteilija. Tällä hetkellä hän työskentelee Pohjois-Savon alueella erityistä tukea tarvitsevien ryhmien parissa. Väisänen käyttää työssään osallistavia ja soveltavia menetelmiä; lähtökohtana aina ryhmän tarpeet ja toiveet, tanssin ja liikeilmaisun keinoin pyrkimys nostaa yksilö uudessa valossa huomatuksi. Häntä kiinnostavat keholliset ja koreografiset menetelmät, ihmisten tarinat, jotka muovautuvat matkan aikana tanssiksi. Kosketuksen merkitys tanssijana ja yhteisötaiteilijana keskiössä; se on portti omaan kehollisuuteen, keino hyväksyä oma itsensä ja luoda turvallinen ilmapiiri jakamiselle. Väisänen työ tähtää poikkeuksetta aina taiteelliseen ulostuloon, jossa ryhmä saa äänensä kuuluviin ja tulee nähdyksi haluamassaan kontekstissa, erityisenä esiintyjänä.

Yhteisötanssitaiteilija järjestää tanssillista työpajatoimintaa palvelukodin asukkaille, osapäiväryhmäläisille ja henkilöstölle heidän toiveet ja tarpeet huomioiden. Yhteisötaiteilija tukee tanssin soveltavien ja osallistavien menetelmien avulla ikäihmisten vuorovaikutusta ja itseilmaisua, toimintakykyä ja kuntoutusta. Hankkeessa tehdään oppilasyhteistyötä Savon koulutuskuntayhtymän ja Savonia -ammattikorkeakoulun kanssa. Anna-Maria Väisänen on työskennellyt Kuopion kaupungin ja Tanssin itäisen aluekeskuksen

palkkaamana tanssitaiteilijana noin vuoden ajan. Keväällä 2014 oli tutustumis- ja suunnittelujakso ja syksyllä 2014 noin kolme päivää viikossa ja kevätkaudella 2015 2pv/joka toinen viikko vanhusten yksiköissä. Karttulassa yksikössä on 4 pienkotia/pihaa, sekä kotona-asuvien päivätoimintaryhmä. Tammikuussa 2015 nähtiin Anna-Maria Väisäsen Morsiamet-teos, jonka hän oli työstänyt yhdessä Karttulan osapäiväryhmäläisten kanssa.

Ennen hankkeen alkua Anna-Maria haaveili jatkuvasta pitkäkestoisesta tanssijan työstä hoitolaitoksessa. Kokemuksen myötä näkemys on muuttunut. Tanssitaiteilijan taloudellisesta näkökulmasta pitkä prosessi on hyvä, mutta työssä jaksamisen kannalta haastava. Hän on työskennellyt pääasiassa yksin. Satunnaisesti mukana on ollut vierailijoita, opiskelijoita ja esitysprojektissa muita tanssijoita. Palkkaus oli 30€ tunti, jos sovellettiin tanssinopettajan palkkaa. Palveluhakuun laadittiin tarjous (150€ / 4h) työpajoista sairaalaan. Tarjous hyväksyttiin.

Ideaalitilanteesta

- pari- tai ryhmätyöskentely
- lyhytkestoiset työskentelyjaksot (esim. 1-6 kk)
- keskittyminen yhteen pienkotiin kerrallaan tai työskentely valikoidumman asukasryhmän kanssa
- henkilökunta myötämielinen taiteilijan toiminnalle ja osallistuminen sopivissa ja sovituisissa kohdin

Karttula on noin 50km päässä Kuopiosta, jossa Anna-Maria asuu. Hän haaveili myös kokonaisvaltaisemmasta residenssitoiminnasta, jolloin voisi elää tietyn jakson Karttulassa ja toimia myös muissa paikallisissa yhteisöissä ja yhdistää taidetoimintaa eri yhteisöissä. Nyt aivan vanhustyön yksikön vieressä on kehitysvammaisten yksikkö. Kehitysvammaisten kutsuminen tanssituokioihin voisi olla helppoa, mutta yksikön henkilökunta kokee sen kovin hankalaksi ja sitä ei ole kokeiltu.

Mikä hankaloittaa

Taidetoimintaa on hankaloittanut joidenkin pienkotien henkilökunnan suhtautuminen. Anna-Maria on kokenut vastustusta henkilökunnan osalta. Hän epäilee sen johtuvan siitä, että henkilökunnalle ei ole selvää miksi hän on siellä. He eivät ymmärrä mitä taiteilija tekee, pelkäävät ehkä että heidän pitäisi osallistua ja tehdä jotain sellaista mitä näkevät tanssijan tekevän. Karttulan pienuudesta ja ihmisten tiiviistä paikallisuudesta johtuen Anna-Maria epäilee että osan työntekijöiden yleinen käsitys kulttuurista ja omat kulttuurikokemukset ovat hyvin vähäisiä.

Anna-Maria kokee työn raskaammaksi kuin muun työn. Työn raskauteen Anna-Maria ajattelee vaikuttavan sen että osallistujat ovat hyvin erilaisia ja monella toimintakyky on jo niin vähäinen, että pelkkä hereillä olo tuokion ajan tuottaa hankaluuksia. Vanhusryhmän kanssa työskentely vaatii valppautta joka suuntaan ja samaan aikaan varsinkin yksin työskennellessä huomion jakamista osallistujista nousevien ideoiden muistamiseen jatkoa varten ja suunnitteluun samaan aikaan. Anna-Maria ajattelee, että työpari voisi auttaa.

”Jos mä olin vaikka kaks tuntia yhdessä pihassa. Pidin semmosen tunnin tuokion ja muuten oli sellasta rupattelua, niin mä olin ihan silleen loppupäivän, että mä en pystynyt ottamaan vastaan mitään, enkä antamaan ittestäni yhtään mitään. Ja tää sama ilmiö toistuu vieläkin lähes kaikissa... näissä kolmessa dementia, sit siel on sellainen kuin Villen piha ja Kotipiha. Ne kolme paikkaa on sellaiset missä on toimintakyvyltään heikoimmassa kunnossa olevat ihmiset... Niissä kolmessa paikassa sellainen 45 minuutin tai tunnin tuokio vie musta kaiken. Siis se vie musta kaikki voimat.” ”Ettei tarvis yksin kannatella koko tilannetta”.

Taiteilijuus hoitolaitoksessa

”Mä ehkä joskus kuvittelin, että taiteilijana haluaisin ainoastaan olla hoitolaitoksissa. En enää. Ei se on se on. Tällä hetkellä mietin sitä tosi paljon, kun mulla on melkein vuoden ajalta ihan hirvee määrä tarinoita... Eli kyllä olen ehdottomasti sitä mieltä, että on se hoitolaitostyö, mutta on siinä rinnalla on tosi kova tarve tehdä sitä omaa taiteellista työtä, mutta niin että se työ... Se pohja siihen omaan työhön tulee niistä oikeista ihmisistä, oikeista tarinoista, oikeista muistoista, oikeista kehoista. Kun se että mä mietin, että mä kiinnostuisin jostain nikamista ja sitten mä olisin yksinäni jossain tuolla salissa viikko, kuukausikaupalla ja tutkisin niitä nikamia ja sitten veisin, tekisin siitä teoksen. Semmonen ei kiinnosta mua niinkun lainkaan”

Anna-Maria kokee jollain tavalla omaa taiteellista toimintaa rajoittavana että kun työskentelyn perusta on osallistavuus, tulee keskityttyä toisten kehoihin ja laiminlyötyä omaa kehoa. Anna-Marian tapana on lähestyä asukkaita lattialta käsin tai samasta tasosta kuin istuvat osallistujat välttääkseen valta-asetelmaa, joka tulee siitä että seisossa asettaa itsensä ylempään tasoon osallistujiin nähden. Tämä rajoittaa häntä paljon.

”Nyt en voi nousta tältä ollenkaan ylös ja on välillä kauhean kipeä selkä...Tosi hankalaa on välillä löytää se kultainen keskitie ja onko sellainen olemassakaan...Monesti autolla kotiin ajaessa tai bussissa mietin. On joutunut kyseenalaistamaan sitä omaa tanssijuutta että missä se minä olen? ...Anniina (Aunola) on sanonut että tanssija on hoitolaitoksissa niin kuin sellainen tanssiva kotieläin”

Mikä on hienointa

”Kun mä voin vaikuttaa omalla kehollani ja lähestymistavallani ja kohtaamisella ihan konkreettisesti sen ihmisen hyvinvointiin ja jaksamiseen”

Hän kertoi kuinka oli syksyn aikana saanut hyvin passiivisen ja omaan huoneeseensa linnoittautuneen asiakkaan innostumaan yhteisestä työskentelystä ja houkutelua mukaan yhteisiin tiloihin tanssihetkiin. Hän toteaa kyllä, että asioihin vaikuttavat monet asiat samaan aikaan eikä voi tietää mikä on vaikuttanut lopulta asukkaan käytöksen muutokseen.

”Tämä ei voi olla sama ihminen!...Ja sellainen kun saavuttaa yhteyden ihmisen kanssa joka ei enää puhu.”

Haastattelut ja keskustelut ruokkivat osaltaan Myrskyryhmän perustajajäsenten, Elli Isokosken ja Pauliina Laukkasen luonnostelua Myrskyryhmän työstä ja tekemisen tavasta. Käytäntöjen ja realiteettien lisäksi haluttiin herätellä unelmaa, tarkastella yhteistyötä hyvinvointisektorin kanssa aidosti taiteen näkökulmasta.

”Herätti ajattelemaan entistä enemmän sitä, että miten Myrskyryhmän työssä pitäisi ottaa huomioon tanssijuuden ja taiteilijuuden ylläpitäminen. Voisiko sitä sisällyttää paremmin residenssipäiviinkin. Että ei ole siellä vaan toisia varten. Ja tietysti miten sitä sisällyttää paremmin omiin päiviinsä.”

”Miten olisi jonkun hoitolaitoksen oma tanssi/taiteilijaryhmä. Jotain jatkuvuutta, mutta niin että se taide voisi pysyä elossa ja taiteilijat jaksaisi. Mitä muuta kuin harjoitustila on sellaista mitä tanssiryhmä voisi saada hoitolaitokselta?”

”Miten mahdollistaa innostuksen, intohimon ja heittäytymisen läsnäolo?”

TULEVAISUUS

Helsingin Seniorisäätiö (HSS) on toiminut hankkeen kehittämistyön testiympäristönä. Erityisesti toimintaa on toteutettu säätiön Pakilakodissa Pakilassa ja Mariankodissa Pohjois-Haagassa. Hankkeen aikana on jatkettu jo aiemmin käynnistyneitä toimintoja kulttuurisessa vanhustyössä. Käytännön jatkuvien toimenpiteiden ja hankkeessa tehtyjen kokeilujen pohjalta on ideoitu ja kehitelty ehdotuksia, joita tulevaisuudessa olisi syytä kokeilla tai toteuttaa.

Hoivan ja taiteen yhteistyöstä

Yhteistyön mahdollisuudet

- residenssityöskentely osastoilla
- koulutus ja työhyvinvointia tukeva toiminta
- esitystoiminta, tilojen jakaminen
- työtapojen kehittäminen ja kokeilu, ammatillinen kehittyminen
- viestintä ja vaikuttaminen, vanhustyön arvo- ja asennemuutos
- työllisyys

Taidetarjotin 3.0

Taloudelliset vaihtoehdot mahdollisuuksien toteuttamiselle

- sisäinen rahoitus, vuosittainen budjettiosuus, Case-kuvaus
- yhteistyö ja ulkopuolinen rahoitus, Case-kuvaus

HOIVAN JA TAITEEN YHTEISTYÖSTÄ

Yhteistyön mahdollisuudet

Taiteen edistämisen yhdistys Myrskynsilmä ry ja Helsingin Seniorisäätiö ovat tehneet yhteistyötä vuosia ja se mahdollisti paitsi aidon kehittämistyön hankkeessa, myös arvioivan työtteen. Vuosien aikana vuorovaikutuksessa ovat kehittyneet niin mukana olleet toimijat yksilöinä kuin organisaatiotkin. Kriittinen ja avoin keskustelu ei ole aina ollut ongelmatonta, mutta oheinen taulukko havainnollistaa, mitä etuja tanssiryhmän ja vanhustyön yhteistyöstä on ollut molemmille organisaatioille. Yhteistyön edut lienevät yleistettävissä, vaikka kyseessä onkin yksittäinen yhteistyöesimerkki.

Edut Myrskyryhmälle	Edut Helsingin Seniorisäätiölle
rahoitusmahdollisuudet, taloussynergia yhteistuotanto, tuottaja yhteiskäytössä jaetut henkilöstöresurssit tiedon jakaminen (taideala, vanhustyö, rahoituslähteet) sparraus, kannustus ja ideointi	
-harjoitustilamahdollisuudet -suosittelija -konkreettinen ideoiden ja käytäntöjen testaus, kokeiluareena -säännölliset esiintymistilaisuudet	- verkostoyhteistyö - edustaja kulttuurisen vanhustyön kentällä, tunnettuus, lisääntyneet vierailut - tuotantokulujen jakaminen - hankeyhteistyön mahdollisuudet - rahoitusmahdollisuudet

Taulukko 4. Myrskyryhmän ja Helsingin Seniorisäätiön yhteistyön eduista.

Yhteistyön etujen ja hyötyjen pohjalta on ideoitu ja kuvattu työtapoja ja – muotoja, jotka sopivat vanhustyöhön sekä mahdollisuuksia joita ei ole kenties vielä täysin työssä hyödynnetty. Osa työtavoista ja -muodoista perustuu mallille, jossa taiteilija on pidempiaikaisessa työsuhteessa vanhustyön yksikköön tai toimii muutoin osana yksikön organisaatiota.

1. Residenssityöskentely osastoilla

Tiivis työkakso osastolla 2-3 pv viikossa yhden kuukauden ajan, jolloin taiteilija pystyy tutustumaan asukkaisiin ja henkilökuntaan. Kuukauden jälkeen voi jatkaa lyhyemmällä vierailulla ja ylläpitää käynnistynyttä toimintaa. Residenssi voi myös olla uuden teoksen materiaalin keräämistä, jolloin residenssin jälkeen taiteilijat työstävät aihetta eteenpäin. Residenssi toteutetaan työparina toisen tanssijan tai taiteilijan kanssa. Residenssitoimintaa on mahdollista räätälöidä yksikön ja osaston mukaan keston, intensiteetin ja tavoitteiden osalta.

2. Koulutus ja työhyvinvointia tukeva toiminta

Koulutusta läheisille, vapaaehtoisille ja henkilöstölle tanssin, liikkeen ja kosketuksen käytöstä. Uusien yhdessä olemisen ja tekemisen tapojen löytämistä tilanteessa, jossa vanhuksen totut vuorovaikutustavat muuttuvat. Työhyvinvointia tukeva toiminta niin tanssin, kehollisuuden kuin luovuudenkin tarjoaminen mahdollisuuksin.

A. Ammattilaisten tanssikurssit

Tanssitaiteilijoille suunnattujen kurssien järjestäminen vanhustyön yksikössä ruokkii tanssijan ammattitaitoa ja uusiutumista, tutustuttaa hoitolaitosympäristöön sekä uusiin mahdollisiin työpareihin. Kurseilla avoimia osuuksia, joihin henkilöstö ja asukkaat voivat osallistua.

3. Esitystoiminta, tilojen jakaminen

Yksikön tiloja voi käyttää tanssiteosten valmistamiseen ja esittämiseen sekä tanssijoiden harjoitteluun.

Taiteilijoiden työskentely mahdollistaa avoimen prosessin, jolloin yksikön asukkaat ja työntekijät voivat seurata mahdollisen teoksen valmistumista, osallistua avoimiin harjoituksiin ja toimia koeyleisönä.

Esitystoiminta vanhustyön yksikössä laajentaa yleisöpohjaa ja pidentää esityksen elinkaarta, samalla taiteen saavutettavuus paranee ja asukkaiden kulttuuriset oikeudet toteutuvat.

4. Työtapojen kehittäminen ja kokeilu, ammatillinen kehittyminen

Uusien taiteellisten työtapojen ja –muotojen kehittäminen asiakkaiden tarpeiden ja yksikön puitteiden mukaan sekä taiteilijoiden havaintojen pohjalta. Taiteilijat voivat herättää uusia näkökulmia sekä rohkaista ja ruokkia henkilöstön luovuutta. Taiteilija voi toimia em. näkökulmasta myös hoivatyön kehittäjänä, arjen resurssina.

5. Viestintä ja vaikuttaminen, vanhustyön arvo- ja asennemuutos

Taiteilijan tehtäviin kuuluu tiedottaminen työn tuloksista muille vanhustyön toimijoille, taidealalla ja vaikuttaminen päätöksentekoon kulttuurisen vanhustyön ja taiteen merkityksellisyydestä. Taide voi olla myös tapa lisätä vanhustyön vetovoimaisuutta ja yksikön hyvää mainetta.

6. Työllisyys

Yhteistyö oppilaitosten ja työvoimahallinnon kanssa, joka mahdollistaa mm. työssäoppimisjaksot, työkokeilut ja kehittämisprojektit. Yhteistyön avulla saadaan taiteilijoiden työvoimaa hetkellisesti lisää yksikköön, mahdollistaa tutustumisen kulttuuriseen vanhustyöhön ja syventää eri alojen yhteistyötä.

Taidetarjotin 3.0

Kahden Taidetarjotin – tapahtuman kokemuksen ja palautteen pohjalta syntyi idea Taidetarjotin 3.0 – tapahtumasta. Taiteilijoiden työmahdollisuuksien edistämiseksi varsinkin esittävän ja hoivaympäristöön suunnatun taiteen osalta on luotu vuosien varrella useita digitaalisia ympäristöjä. Yleistietoa taide- ja kulttuuripalveluista ja niiden hankinnasta löytyy Kulttuuria kaikille – palvelusta, joka on keskittynyt kulttuurin saavutettavuuteen. Osassa sivustoja myös ostajat voivat esitellä toimintaansa ja ilmoittautua tilaajiksi, jolloin taiteilijalla on tilaisuus aktiivisuuteen eli kohdentaa palveluitaan ja kontaktoida potentiaalisia tilaajia.

Palveluita, joissa on listattu ja esitelty taiteen toimijoita (tilanne 1.2.2016):

- Tekijä, <http://www.tekija.info/>
- Työtä kaikille -palvelu, <http://tyotakaikille.fi>
- Esitystori, <http://www.esitystori.fi>
- Sovella taidetta, <http://www.sovellataidetta.fi/>
- Tanssin aluekeskukset: Zodiak pääkaupunkiseudulla
- Tanssin tiedotuskeskus, dance.fi, Tanka-tietokanta
- Teatterin tiedotuskeskus, [Tinfo, tinfo.fi](http://tinfo.fi)

Valtakunnallisten foorumeiden lisäksi kunnilla on omia palveluitaan alojen kohtaamiseen, esim. Jyväskylän kunnan kulttuuripalveluilla on Taideapteekki, jonne taiteilija voi ilmoittaa tarjoamansa palvelut ja tuotteet.

Digitaalisten sivustojen haasteena on, miten ne löytävät asiakkaansa eli palvelujen tarjoajat, mutta myös potentiaaliset ostajat. Haaste on myös miten tarjonta vastaa kysyntään, hinnoittelun julkisuus ja ostajan mahdollisuus tutustua tuotteeseen.

Taidetarjotin 3.0 -tapahtuma on yksi väline tuotteeseen tutustumisen mahdollisuuksiin aidossa asiakastilanteessa. Olennaista on tarjota kohtamispaikka taiteen ja kulttuurin kentälle, jossa on läsnä talouden näkökulma, ja joka yhdistää konkreettisella tavalla taiteen ja hoivan toimijat. Tapahtuman tärkeä elementti on välitön asiakaspalaute.

Edellisten tarjotin- tapahtumien pohjalta tulee kehittää omaisten ja läheisten tavoittamista. Omaisia ja läheisiä tulee tässä yhteydessä ajatella ennen kaikkea potentiaalisina ostajina, mitä he haluaisivat tarjota ikääntyneille läheisilleen. Tapahtuman tulee lisätä heidän mahdollisuuksiaan läheisensä kulttuurisen tahdon toteuttajina ja mahdollistajina, sekä tarjota konkreettisia ja yksinkertaisia tapoja toteuttaa tätä tahtoa. Tapahtuman tulee olla

saavutettava, eli toteuttaa sopivana ajankohtana, riittävän usein ja tutussa ympäristössä tai tarjota mahdollisuus osallistua esim. yhteiskuljetukseen.

Taiteilijoiden tuottamat esitykset, työpajat tai niiden demot tapahtumassa tarjoavat konkreettisia ideoita hoivahenkilöstölle asukkaiden kanssa toteutettavaksi, mahdollistavat tutustumisen työtapaan ja taiteilijaan sekä toimivat yhteistyön virittäjänä. Henkilöstöllä on mitä soveltuvin ammattitaito toimia suosittelijana ja kehittäjänä. Taiteilijan työskentely muistuttaa myös omasta luovasta potentiaalista. Tapahtumassa tulee keskustelulle varata riittävästi aikaa, yksipäiväisen tapahtuman sijasta vastaava voidaan toteuttaa esim. viikon mittaisena.

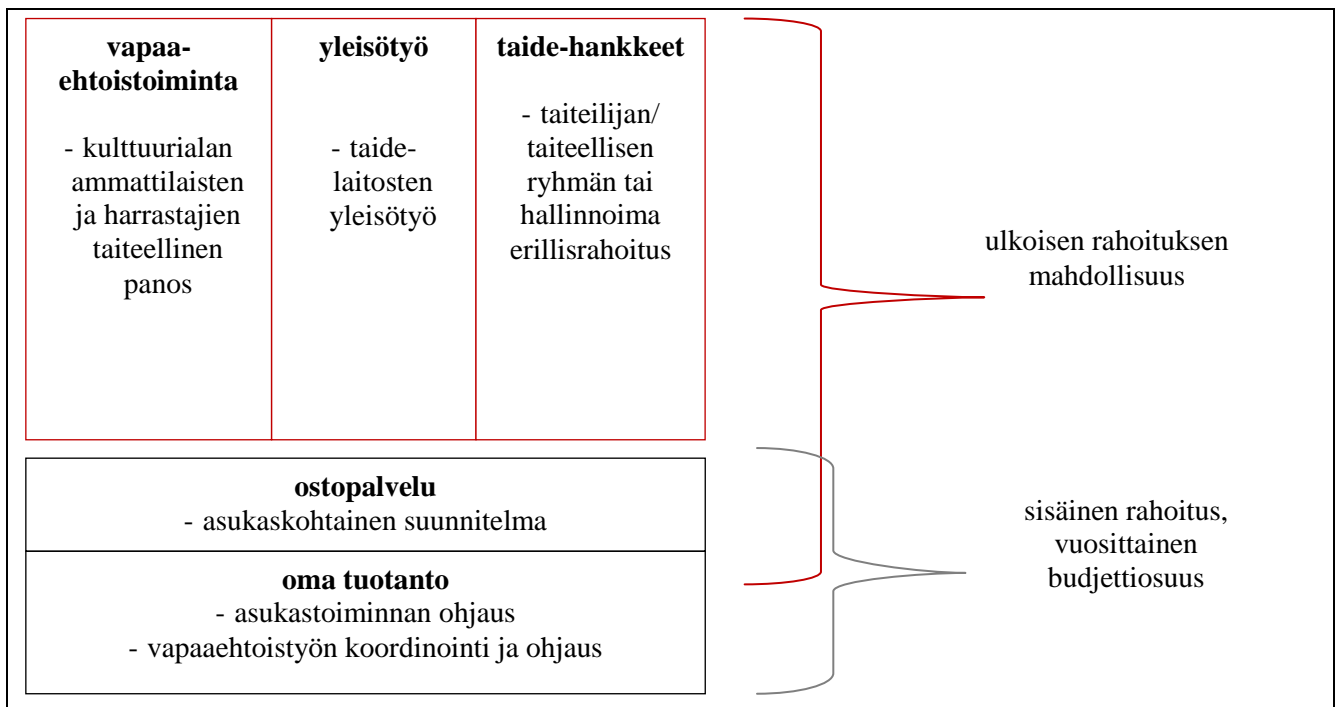
Taidetarjotin koostuu seuraavista elementeistä tai niiden yhdistelmästä:

- taide-esitykset, työpajat tai niiden demot aidossa asiakastilanteessa
- keskustelu- ja verkostoitumismahdollisuus
- asiantuntijapuheenvuoro

Tapahtumaan liittyy olennaisesti arviointi palautemahdollisuuksineen. Tapahtumalla edistetään konkreettisen tilauksen syntymistä, jolloin se on ymmärrettävä ostotilanteena. Taidetarjotin mahdollistaa myös loppukäyttäjien eli vanhustyön yksikön asiakkaiden palautteen ja mielipiteen kuulumisen. Onnistuakseen parhaalla mahdollisella tavalla, tapahtuman markkinointi on tehtävä huolella, toteutusyksikön henkilöstö perehdytettävä ja taiteilijat sitoutettava tilanteen tavoitteisiin.

TALOUDELLISET VAIHTOEHDOT MAHDOLLISUUKSIEN TOTEUTTAMISELLE

Hankeessa on keskusteltu reunaehdoista ja vaihtoehdoista, joilla kulttuurista vanhustyötä tulevaisuudessa voidaan vanhustyön yksikössä toteuttaa olemassa olevien ja toimivien tapojen lisäksi. Helsingin Seniorisäätiössä pelkästään viriketoimintaan laskettujen tapahtumien ja tilaisuuksien määrä yksikköä kohden on n. 500–600 vuodessa, joten mikään ratkaisu ei yksinään ratkaise tulevaisuutta, vaan tarvitaan kokonaisuutta, joka rakennetaan toisiaan täydentävistä vaihtoehdoista. Osa vaihtoehdoista edellyttää toteutuakseen jatkotyöskentelyä ja – kehittelyä, kuten taiteilijan pitkäkestoinen työskentely yksikössä ja uudenlainen toiminnan rahoitus osana vanhustyön yksikön arkea. Osa vaihtoehdoista on jo kokeilun asteella, kuten kulttuurilahjat, osa kohtuullisen vakiintunutta toimintaa.

Kuvio 5. Taloudelliset vaihtoehdot (Leivo 2015).

1. Sisäinen rahoitus, vuosittainen budjettiosuus

- oma tuotanto
  - asukastoiminnan ohjaus
  - vapaaehtoistyön koordinointi ja ohjaus
- ostopalvelu

Helsingin Seniorisäätiöllä (HSS) on vahva kiinnostus kulttuuriseen vanhustyöhön ja se on kuvattu säätiön strategisiin painopisteisiin. Toiminnan tasolla tavoitteet toteutuvat mm. asukkaan oikeutena kulttuuriin, viriketoimintaan panostamisena ja henkilöstön työtehtävinä. Monipuolisen kulttuuri- ja taidetoiminnan toteuttaminen, asukkaalle aktiivisen arjen mahdollistaminen ja laaja verkostoyhteistyö ovat kuitenkin asioita, joita ei painoteta hoivapalveluiden arvioinnissa, hankinnassa ja rahoituspäätöksissä. Näihin asioihin tulee jatkossakin vaikuttaa. Asukkaalla on myös oikeus ammattitaiteseen, korkeaan laatuun ja omien mieltymysten mukaiseen taidetarjontaan.

Kulttuurinen vanhustyö on HSS:n yksiköissä tulevaisuudessakin osa merkityksellistä arkea, mutta taloudellinen resursointi on todennäköisesti yhä haastavampaa. Kuten Mäensivu ja Siponkoski omassa puheenvuorossaan toteavat, vanhustyössä tapahtunut muutos aiheuttaa painetta myös asumispalveluihin. Taloudellisen niukkuuden tulevaisuudessa osaan kulttuurisen vanhustyön perustyötä ja omaa rahoitusta lienee realistista hakea myös ulkoista resurssia. Kyse on täydentävästä rahoituksesta, siitä miten taide ja kulttuuri mahdollistetaan yhä useammalle, taataan toiminnan säännöllisyys ja jatkuvuus. Ulkoinen rahoitus on myös tilaisuus uusiin avauksiin, käyttämättömien potentiaalien hyödyntämiseen. Taloudellisen tuen lisäksi panostusta tulee ajatella myös henkisenä pääomana. Henkilöstön osaamista hyödyntämällä ja vapaaehtoistyön muotojen vahvistamisella luodaan merkityksellistä arkea. Molemmat asioita joista HSS:llä on jo vankkaa kokemusta ja osaamista.

CASE-KUVAUS MAHDOLLISUUDESTA; taiteellinen toiminta osana työntekijän työnkuvaa

Helsingin seniorisäätiöllä työskentelee osaavaa henkilöstöä, joiden luovaa potentiaalia voi jatkossakin hyödyntää. Yksiköissä työntekijälle tarjottava mahdollisuus taiteellisen projektin toteuttamiseen tuottaa taidetta ja kulttuuria asukkaiden arkeen, mutta samalla lisää henkilöstön hyvinvointia ja kokeilukulttuurin syntymistä. Mahdollisuus oman luovuuden ja taiteellisen kyvykkyyden käyttöön on potentiaalinen tilaisuus työntekijälle tulla nähdyksi muustakin kuin vakiintuneesta ammattiroolista ja tehtäväkuvasta käsin. Taiteelliset jaksot turvatuun työsuhteen rakenteessa ja ydintehtävän ohella kiinnittävät henkilöstöä organisaatioon, joka tarjoaa jaksolla perustyöhön kuuluvat edut ja hyödyt, mutta antaa vapauden toimia toisin.

Käytännössä työntekijä vapautetaan määrääjäksi omasta ydin-/perustehtävästään taiteelliseen työskentelyyn. Taiteellisesta työskentelystä voidaan laatia erillinen sopimus, jossa määritellään yhteiset tavoitteet ja toimintatavat sekä miten työskentelyssä tai lopputuloksessa asiakasnäkökulma toteutuu. Sopia voidaan myös työn mielekkästä jaksottamisesta, eli määräaikaisuus voi toteutua yhtenäisenä jaksoneuna, lyhyempinä osina tai em. yhdistelmänä. Toteutuksen sisältöön vaikuttavat mm. taiteenlaji ja henkilökohtainen tapa työskennellä. Työntekijä on jakson ajan perustehtävänsä perusteella määräytyvän tiimin/työyhteisön jäsen ja työskentelee ko. esimiehen alaisena. Samanaikaisesti hän saa taiteelliseen työhönsä tukea muilta vastaavalla jaksolla työskenteleviltä tai taiteesta ja virkistystoiminnasta vastaavilta työntekijöiltä.

Etuna taiteellisen työskentelyn erillisyydessä perustehtävästä on kohottaa taiteen ja kulttuurin, mutta myös henkilökohtaisen osaamisen merkitystä, tuottaa yksilölle kokemuksellista tietoa taiteen tekemisestä vanhustyön yksikössä ja mahdollisuus oman työn kehittämiseen. Osana työsuhdetta toteutettava kokeilujakso tarjoaa taloudellisen turvan lisäksi työyhteisön jäsenyyden ja tuen säilymisen, samalla kun tarjoutuu tilaisuus tutustua muihin yksikön työtapoihin ja työntekijöiden työtehtäviin olemalla osa muita tiimejä. Taiteellinen työskentely on organisaation työnkiertoa ja sisäinen ”vuorotteluvapaa”, työn kehittämisen väline. Työskentely on yhdistelmä henkilöstön osaamisen kehittämistä ja asiakkaiden merkityksellisen arjen vahvistamista.

HSS:n yksiköissä on tulevaisuudessa entistä hauraampia asukkaita, tärkeä tehtävä on myös vastata heidän kulttuurisista ja esteettisistä oikeuksistaan. Hoitoisuuden kasvaessa vaatimukset hoitotyölle muuttuvat, samaan aikaan yhteiskunnallinen tilanne on muutoksessa sote-uudistuksineen ja hoitajamitoituksineen.

2. Yhteistyö ja ulkopuolinen rahoitus

- o ostopalvelu
- o vapaaehtoistyö
- o kulttuuriyhteisöjen ja taidelaitosten yleisötyö
- o hankerahoitus/taidehankkeet

Yhteistyö tuottaa paitsi sisältöä kulttuuriseen vanhustyöhön, myös mahdollisuuksia taloudelliseen tukeen ja rahoituksen muodostamiseen. Helsingin seniorisäätiössä (HSS) jo laajasti käytössä olevat toimintatavat, kuten ostopalvelu, vapaaehtoistyö ja yleisötyö ovat kuvattu tarkemmin aiemmin (s. 20 ja 32), joten tässä kohdin esitellään vain niitä vaihtoehtoja, joita hankkeen aikana ideoitiin ja osin kokeiltiin. Kaikki vaihtoehdot edellyttävät vanhustyön yksiköltä aktiivista otetta kulttuuriseen vanhustyöhön ja taiteilijoilta oman työnsä tuotteistamista ja hinnoittelua.

a) Asukkaiden ja läheisten mahdollisuudet toimia rahoittajina, kulttuurilahjat

Suorahankinnat

Taide-elämyksiä voidaan hankkia suoraan taiteilijoilta, joko yksilölle tai isommalle asiakasryhmälle. Ostaja hankkii tuotteen (taiteellinen tuotos) suoraan taiteilijalta, ilman välikäsiä, jolloin laskutus on ko. henkilöiden/ tahojen välinen.

Lahjoitus yhteisölle

Yksityishenkilön lahjoitus osoitetaan yhteisölle, joka vastaa taidehankinnan käytännöistä, kuten yhteistyöstä taiteilijan kanssa, laskutuksesta ja käytännön järjestelyistä. Yhteisö voi tarjota lahjoituskohteiksi valmiita tuotteita tai tuotepaketteja, joihin lahjoitus suunnataan tai lahjoittaja voi ehdottaa kohdetta, mihin varoja kerätään. Rahoitus voi olla osittainen, useamman henkilön tai lahjoittajan osuuksista koostuva tai eri rahoituslähteiden kokonaisuus. Esimerkkien euromäärät ovat viitteellisiä.

I Lahjoita omaiselle ”10 €”

Vaihtoehdossa on kyse tuotteesta, jossa on määritelty yksittäisen katsojan/kuuntelijan osuus tarjolla olevan tuotteen kokonaishinnasta ja johon on mahdollista lunastaa yksittäisiä osuuksia, ”pääsylippuja”. Kyse voi olla myös tilanteesta, jossa ostetaan koko tuote vain omaan käyttöön, yksilölahjana.

II Lahjoita omaiselle ja muille ”100 €”

Vaihtoehto sisältää paitsi määrällisesti suuremman lahjoittajakohdaisen lahjoitusosuuden, myös mahdollisuuden laajemman taiteellisen kokonaisuuden hankintaan, kuten konserttien sarjaan. Samalla tarjotaan mahdollisuutta tuottaa taide-elämyksiä isommalle asiakasjoukolla, ryhmälahjana. Lahjoittajat muodostavat verkoston, joka mahdollistaa taiteen tuottamisen.

III Lahjoita koko esitys ”1000 €”

Taiteellinen tuote tai tuotekokonaisuus voidaan rahoittaa myös useista rahoituslähteistä, eli yhdistelemällä yhteisön omaa rahoitusta, lahjoitusvaroja ja pääsylipputuloloja. Lahjoittaja voi halutessaan lahjoittaa myös koko tarjolla olevan kokonaisuuden, jolloin puhutaan jo melko mittavista määrällisistä lahjoituksista.

b) Ystävähdistykset

Ystävähdistys kokoaa lahjoituksia tai jäsenmaksua yksikössä asuvilta ja muilta kiinnostuneilta. Yhdistys voi vastaanottaa testamentattuja varoja tai muistamisia taloudellisessa muodossa. Yhdistys voi järjestää arpajaisia, myyjäisiä ja luvalla myös rahankeräystä. Yhdistyksellä yleishyödyllisyys -status, jolloin testamenttilahjoitukset ovat verottomia. Yhdistyksellä on vanhustyön yksiköstä erillinen ja itsenäinen taloushallinto. Ystävähdistyksellä voi olla merkittävä rooli paitsi yksikön kulttuurisen vanhustyön mahdollistajana ja vahvistajana, myös kulttuurisen vanhustyön puolestapuhujana ja vapaaehtoistoiminnan kanavana.

c) Joukko- ja yritysrahoitus, muut lahjoitusvarat (kohdennettuna kulttuuriin)

Esimerkkinä Mesenaatti.me- palvelu: Yleishyödylliset yhdistykset, joilla on poliisihallituksen myöntämä rahankeräyslupa, voivat hakea rahoitusta luvan turvin ja sen asettamin ehdoin. Mikäli hakijataholla ei ole rahankeräyslupaa, tulee sen tarjota rahoitukselle vastike. Vastikkeeksi tarjotaan usein projektin luonteelle ominaisia asioita. Vastike voi olla tavara, palvelu, elämys, jäsenyys tai osuus. Vastike voi olla myös osuus hankkeen tuotosta. Toteutettua rahoitushakua voidaan verrata ennakkomyyntiin tai sijoittamiseen. Vastikkeen tulee aina olla luontevassa suhteessa annettuun rahasummaan. Vastikkeen toimittamiselle tulee myös asettaa aikaraja. Kerätty rahoitus on aina joko saajatahon henkilökohtaista tai yhteisön tuloa tai sijoituksia yritykseen. Jokaisen rahoitusta saaneen tulee ilmoittaa siitä omassa kirjanpidossaan ja verotuksessaan sen mukaisesti. Yleishyödylliset yhteisöt ovat pääsääntöisesti verovapaita hankkimastaan

rahoituksesta, mikäli rahoitettava toiminta on verovapaata. Rahoitushaku voidaan suunnata suurelle yleisölle, kapealle segmentille tai vain läheiselle sidosryhmälle. Projektiesittely on kuitenkin aina avoin kaikille ja rahoitusta saa tarjota kuka tahansa. (Mesenaatti 2015.)
Helsingin kaupungin linjauksia mukaillen Seniorisäätiö on tulkinut, että Helsingin Seniorisäätiö ei voi tällä hetkellä tehdä joukkorahoituskampanjaa.

Yritysyhteistyö

Yritysten kanssa tehtävän yhteistyön muotoja voivat olla niin konkreettiset taloudelliset panostukset kuin henkilökohtaisetkin panostukset esim. vapaaehtoistoiminnan muodossa. Kulttuuri ja taide ovat selkeitä valintoja mihin suuntaan organisaatio yhteistyötä haluaa yritysten kanssa kehitettävän.

Testamenttilahjoitukset

Testamenttilahjoitukset voidaan tarvittaessa suunnata taiteen ja kulttuurin tarjontaan.

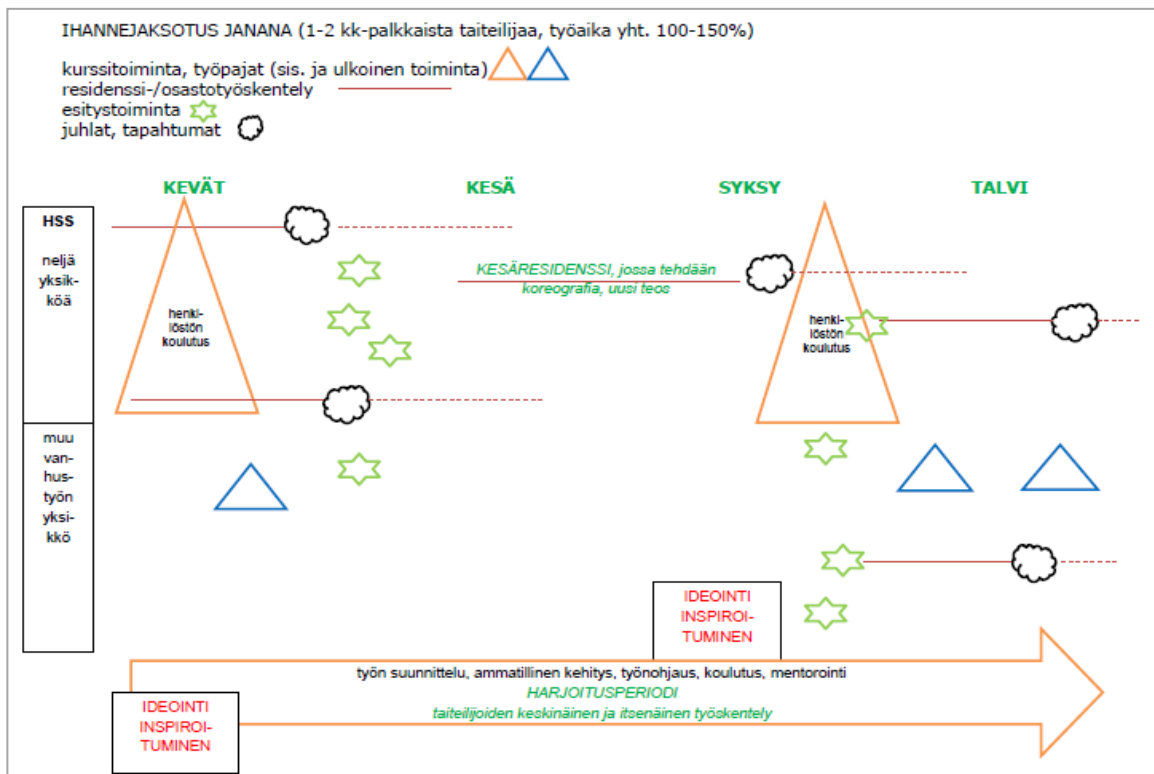
d) Yritysmalli

Toimijoiden osaamisen yhdistäminen, miten yhdistetään vanhustyö ja taide, kulttuurin mahdollisuudet hoivatyössä. Tätä osaamisen kokonaisuutta ja ammattitaidon yhdistelmää voisi tuotteistaa ja kehittää liikeideaksi, konseptiksi, jolla on tulevaisuus.

CASE-KUVAUS MAHDOLLISUUDESTA; Taiteilija osana yksikön organisaatiota

Taiteilijoiden pysyvä toiminta vanhustyön yksikössä edellyttää monia tekijöitä toteutuakseen ja onnistuakseen. Tavoitteena on jatkuvuus, joka tuottaa toiminnan kehittämismahdollisuuksia ja yksilölle taloudellista turvaa, mutta samalla mahdollistaa tiiviimmän yhteistyön ja työtapojen ja – muotojen juurtumisen osaksi yksikön arkea. Haasteena on, miten samalla säilytetään taiteelle tyypillinen tuoreus ja yllätyksellisyys. Hankkeessa taiteellisen työn toteutumista ja mahdollisuuksia on pohdittu ja arvioitu Myrskyryhmän kokemusten, havaintojen ja haastattelujen pohjalta.

”Kokonaistoimintaa niin että pystyy keskittymään yhteen asiaan jonkin aikaa, että toiminta ei mene liian sirpaleiseksi. Työn jaksotus niin että yhdessä jaksossa residenssiä, seuraavassa jaksossa työpajoja, sitten esitysharjoituksia, sitten esityksiä. Ei samana päivänä tai viikkona kaikkea.”
 – Elli Isokoski

Kuvio 6. Taiteilijan vuodenkierto ja työnjaksotus (Leivo, Isokoski, 2015).

Mallissa on vahva taiteilijan ammatillisen toiminnan ja taiteen reunaehdot huomioiva näkökulma. Näkökulmalla halutaan viestittää, että taiteilijuuden ja taiteilijan vakanssin sisällyttäminen vanhustyön yksikköön osaksi henkilöstörakennetta voisi olla mahdollista tai ainakin kokeilemisen arvoista. Toistaiseksi

voimassa oleva tai vähintään vuoden mittainen työsuhde tuo työntekijän osaksi työyhteisöä, tarjoaa riittävät edellytykset tutustua asiakkaisiin ja mahdollistaa työn kehittämisen.

Taiteilijan palkkaamisella ei korvata muuta kulttuuriseen vanhustyöhön suunnattua panostusta, vaan rikastetaan ja muokataan olemassa olevaa henkilöstörakennetta. Taiteilijan tehtävänkuva rakentuu intensiivisestä asiakastyöskentelystä, taiteellisista harjoitusprosesseista, esitystoiminnasta ja koulutus- ja perehdytysjaksoista. Osioiden keskinäinen suhde on joustava, jota voidaan muotoilla rahoituksen ja tilanteen mukaan. Olennaista on, että taiteilijan ammattiin kuuluvalle luovalle työlle jää tilaa ja aikaa. Toisaalta taiteilija voi osallistua aktiivisesti rahoituksen hankkimiseen ja osa rahoituksesta mallissa perustuukin taiteilijan työpanoksen myyntiin, osaamisen ja taiteellisen tuotoksen muodossa. Tavoitteena kuitenkin on, että taiteilija ei vastaa yksin tai itsenäisesti oman vakanssinsa rahoittamisesta, vaan yksiköllä ja organisaatiolla on päävastuu työsuhteen jatkumisen edellytyksistä.

Taulukko 6.

Mallilaskelma taiteilijoiden palkkauksesta (Leivo, Isokoski 2015).

KULUT	VUOSIBUDJETTI	
HENKILÖSTÖKULUT (palkat) €		
TAITEILIJAJA	12,5 kk	30000,00
TAITEILIJAJA 50%	6,5 kk	15000,00
MATKAT		800,00
TYÖTERVEYS		1000,00
LOMAKORVAUKSET 12,0%		5400,00
PALKKOJEN SIVUKULUT 27%		13608,00
Palkkakulut yhteensä		64008,00
HENKILÖSTÖKULUT YHTEENSÄ €		
MUUT KULUT		€
Tilavuokrat		450,00
Matkakulut (muut taiteilijat)		250,00
Materiaalit		300,00
Tarjoilut (kokous, tapahtumat)		200,00
Markkinointi ja viestintä (tiedotus, esittelymateriaalit)		250,00
Hallinto- ja toimistokulut, tietoliikenne		400,00
Ulkopuoliset palvelut		800,00
MUUT KULUT YHTEENSÄ		2450,00
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ:		68058,00
TUOTOT		
Koulutusmyynti		744,00
Esitysmyynti		2804,00
Projektirahoitus (avustukset, apurahat)		8000,00
Muu tuotto (lahjoitus, pääsyliput)		5000,00
TUOTOT YHTEENSÄ		16348,00
(Vanhustvön yksikkö)		-51710,00

Taiteilijan toimiessa osana yhteisöä hän on samojen työn reunaehtojen ja lainalaisuuksien puitteissa toimiva työntekijä kuin muutkin saman tiimin tai yksikön työntekijät, samoin velvoittein ja oikeuksin. Hän ei ole hoivatyön ammattilainen, joten hoivatoon hän osallistuu samoin rajoittein kuin muutkin alalle kouluttamattomat työntekijät. Toisaalta hän pystyy omasta ammatillisesta orientaatiostaan tuomaan yhteisöön uudenlaista näkökulmaa ja osallistumaan esim. kulttuurisen vanhustyön kokonaisuuden toteutumiseen. Taiteilijan palkkasuhteisessa sitoutumisessa vanhustyön yksikköön mahdollistuu myös suunnitteluvaiheen osallisuus ja aito dialogi hoivan ja taiteen välillä. Usein hankkeet suunnitellaan, joko taiteen tai hoivan toimesta, siten, että varsinainen toteuttaja ei ole mukana prosessissa. Läsnäolo jo alkuvaiheen suunnittelussa tuottaa paremmin tarpeita huomioivaa toimintaa.

POHDINTAA

Hankkeen tavoitteena oli synnyttää kestävä kulttuurisen vanhustyön yhteistyömalli, johon kirjataan niin taide- kuin hoiva-alan reunaehdot palvelevat taloudelliset laskentamallit, kulttuurista vanhustyötä toteuttavan yksikön kriteerit kuin vanhustyöhön soveltuvan taiteen edellytyksetkin. Malliin kuvattavissa yhteistyövaihtoehtoisissa oli tarkoitus huomioida niin ammattiliittojen suositukset, alan lainsäädäntö ja henkilöstömitoitukset, kuin myös taiteellisen työn ominaispiirteet ja haasteet.

Mallin ja sen sisältämien vaihtoehtojen tuli toimia pohjana HSS:n kulttuurisen vanhustyön kriteeristölle, Kuten kehittämis- ja hanketyössä usein käy, prosessissa syntyykin jotain muuta, joka parhaimmillaan palvelee varsinaista toimintaa ja osoittaa todellisia kehittämistarpeita.

Yhden mallin kirjaaminen olisi ollut toki mahdollista, mutta ei olisi antanut oikeutta sille moninaisuudelle, jota kulttuurinen vanhustyö sisältää nyt, mutta realistisesti ajatellen myös tulevaisuudessa. Useiden, joskus vastakkaistenkin näkökulmien sisällyttäminen yhteen malliin olisi luonut teoreettisen toimintatavan, joka ei olisi tuonut mitään uutta kulttuuriseen vanhustyöhön, saati taiteen ja hoivan yhteistyön kentälle. Tiivistetyn mallin sijasta koimme hyödylliseksi kirjata ne moninaiset tavat, jotka ovat jo käytössä. Kirjaaminen mahdollisti paitsi toiminnan avaamisen muillekin kuin sitä toteuttaville myös ko. tavan ja käytännön arvioimisen ja kehittämisen. Esimerkkeinä tästä ovat erilaiset toiminnan tavat ja ohjeet. Dokumentointi on yksi perehdyttämisen väline mutta myös tapa sanoa: ”näin meillä tehdään”. Jolloin käytännöt juurtuvat ja leviävät.

Käytäntöjen lisäksi tärkeää oli kirjata kulttuurisen vanhustyön reunaehdot ja tavoitteita taiteen ja taiteilijan näkökulmasta. Tarve kirjaamiselle vahvistui hankkeen loppupuolella, jolloin taiteen ja hoivan liitosta alettiin keskustella julkisuudessa aiempaa enemmän. Oli aika julkilausua ne arvot ja periaatteet, joilla työtä on tähän saakka tehty.

Toiminnallisen hankkeen aikana myös toimijat pääsivät tarkastelemaan omaa toimintaansa kriittisesti. Yksi keskeisistä pohdinnoista liittyi tanssiryhmän ydintoiminnan eli tanssiesitysten, yhteisötyön ja pedagogisen toiminnan markkinointiin ja myyntiin. Miten tuotteistaa hetken taidetta, työtapaa, joka perustuu kohtaamiseen ja tilanteessa elämiseen? Miten hinnoitella niin, että kustannukset ovat kohtuulliset, mutta ryhmän toiminta on kestäväällä pohjalla? Myrskyryhmässä Elli Isokoski on jo vuonna 2013 laatinut konseptisuunnitelman, jossa on arvioitu ryhmän liiketaloudellisia perusteita, joten aivan tyhjästä ei ole tarvinnut ponnistaa. Pitkä kokemus yhteistyöstä hoiva-alan kanssa on myös kasvattanut osaamista, mutta myös realiteettitajua yhteistyön mahdollisuuksiin.

Residenssityöskentely on yksi Myrskyryhmän työtavoista, jota osaltaan tulee kehittää edelleen. Myrskyryhmän residenssitoiminta ei sitoudu seiniin, vaan toteutuu kulloisessakin yhteisössä. Residenssi vanhustyön yksikössä mahdollistaa tanssitaiteilijan yhteisön arjessa elämisen ja kokemisen, mutta mahdollistaa taiteellisen työskentelyn. Työtavassa toteutuu valinnan vapaus ja tila uudelle, tilannetta voi verrata vanhuksen mahdollisuudessa valita hoitopaikkansa, eli raha seuraa asumista. Samoin Myrskyryhmä hakee rahoituksen ja sijoittaa sen vanhustyön yksikköön. Tätä mahdollisuutta tulee laajentaa entisestään, sen sijaan, että residenssi toteutetaan vanhustyön ehdoilla, etusijalle asetetaankin taide ja luova prosessi.

Taiteen rahoituksen pirstaleisuuden jatkuessa vaihtoehtoinen malli, jossa taiteilija on osa hoivan rakenteita ja hoivayhteisöä, kuulostaa houkuttelevalta. Osana yhteisöä taiteilijalle mahdollistuu työntekijäaseman myötä mm. työterveyshuolto, säännöllinen tulonmuodostus ja esimiespalvelut. Legitimoitu asema tarjoaa roolin työyhteisön jäsenenä. Palkkasuhteessa työskentely vähentää taiteilijan ennakoimatonta taloudellista tilannetta, riippuvuutta apurahapäätöksistä ja taiteellisen talkootyön osuutta. Toisaalta yksilöllinen elämäntilanne ja oma tapa tehdä taiteellista työtä vaikuttavat käytännön toimivuuteen, kuten myös miten järjestelmä ja työtehtävä rakennetaan. Miten taide huomioidaan osana työaikajärjestelyjä ja työnkuvaa, miten varmistetaan että taiteilijalle mahdollistuu myös taiteellinen vertaistuki, miten kokonaistyö suunnitellaan. Monien avointen kysymysten lisäksi malli tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia. Mallissa taiteilijalle maksetaan tuotannosta, kuten esitysten tuottamisesta, ja työnkuvaan on mahdollista sisällyttää rahoitussuunnittelua, avustushakua ja kartoitustyötä. Kaikki em. tehtäviä, joita tällä hetkellä tehdään joko oman toimen ohella tai puhtaasti talkootyönä. Vanhustyössä ei ko. tehtäviin laajassa mitassa paneuduta, joten parhaimmillaan työ ruokkii molempia aloja ja lisää vaihtoehtoja asiakkaan merkityksellisen arjen toteuttamiseen.

Mallia olisi tarpeen kokeilla suunnitelmallisesti, riittävän pitkäkestoisesti, eri taiteenalojen ja yksiköiden rakenteissa, jolloin saataisiin samanaikaista, vertailukelpoista tietoa kokeilujen toimivuudesta ja lupaavista käytännöistä. Kattavat kokeilut, joissa taiteilijat ovat jo suunnitteluvaiheessa mukana, olisivat paremmin juurrutettavissa kun ne testattaisiin olemassa olevissa rakenteissa, budjettiraameissa olevissa vakanssimitoituksissa.

Taiteilijan vakanssit hoivassa ja osana järjestelmää saattaisivat muuttaa tilannetta, joka perustuu kokemuksiin ja havaintoihin hoitohenkilöstön suhtautumisesta taiteen mahdollisuuksiin. Taiteilija vakituisena osana työyhteisöä voi vaikuttaa sekä kollegoihinsa että organisaatiokulttuuriin toisin kuin yhteisössä lyhyesti pistäytyessään, vierailevana taiteilijana. Hoivahenkilöstöllä on mahdollisuus tietoisuuden lisäämiseen ja positiivisiin kokemuksiin, kun on tilaisuus keskustella asiasta kollegan kanssa, vaihtaa aidosti ja vuorovaikutuksessa näkemyksiä, kuten muustakin työn sisällöstä. Taiteen merkitys toisaalta kasvaa, toisaalta taide arkipäiväistyy. Asiakkaan kohtaamisessa taiteella on osoitettu olevan positiivista vaikutusta ja varsinkin muistisairaana asiakkaan kanssa riittävä aika tuottaa tuloksia.

Hankkeen aikana Myrskyryhmä on tehnyt useita uusia yhteistyön avauksia, joihin hankkeella on ollut ilmeisiä vaikutuksia. Avoimiin hakuihin yhteisötaiteen alalla on laadittu hakemuksia entistä aktiivisemmin, samalla kun on haettu uusia yhteistyökumppaneita. Yhteisöhakujen suunnitelmat ovat kummunneet hankkeen aikana käydyistä keskusteluista, osin niistä ideoista, joita ei ole ollut mahdollista toteuttaa tai testata hankkeessa. Esimerkkeinä mainittakoon sukupolvinen työ, jossa taide toimii eri-ikäisten kohtaamisen mahdollistajana ja eri tanssimuotojen yhdistäminen ja taiteiden välinen yhteistyö, jossa kannustimena on toiminut asiakastarpeisiin vastaaminen, mutta myös taiteilijoiden keskinäinen mentorointi ja osaamisen kehittäminen.

Hanke on tuottanut myös tietoa ja kokemusta tanssin ja taiteen tuottamiselle, jota on hyödynnetty kehitettäessä uusia tuotanto- ja yhteistyömalleja. Useissa raporteissa ja selvityksissä on ehdotettu välittäjäporrasta, toimijaa hoivan ja taiteen välille. Tätä tietoa ja syntynyttä kokemusta on käytetty pohjana useissa hankkeen aikana laadituissa kehittämishankesuunnitelmissa ja avustushakemuksissa. Kehittämistyö jatkuu Humakin Hyvinvoinnin välitystoimisto- hankkeessa, Elli Isokoski on kouluttanut Turun ryhmän valmennukseen osallistuvia ja Mervi Leivo osallistuu Jyväskylän ryhmään, jossa kehitetään taidetuotteita hoiva-alalle. Sekä vanhustyössä, taidealalla että näiden yhdistelmissä piilee käyttämätöntä liiketaloudellista potentiaalia. Samaan aikaan molemmilla aloilla on runsaasti osaamisen vajetta, esim. hoivayksiköiden hankintaprosesseissa ja tilaajataidoissa riittää kehitettävää ja taiteilijoiden tulee mm. ymmärtää, että hyvinvointiyksikössä työskentely edellyttää erityistaitoja.

Tanssin talo ry on luonut osaltaan toiminta-areenan hankkeen kehittämistyön jatkamiselle, tanssin ammattilaisten verkostossa on keskusteltu kiertuetoiminnasta ja sen organisoinnista, tanssin viemisestä mm. vanhustyön yksiköihin. Vireillä on yhteistyö Helsingin kaupungin kanssa, jota Tanssin talo ry koordinoi. Lisäksi Elli Isokoski osallistuu Tanssin talo ry:n mentorointiohjelmaan. Jatkossa Tanssin talo ry, mutta myös Zodiak- uuden tanssin keskus ovat mitä olennaisimpia yhteistyötahoja hankkeen tulosten levittämiseksi. Puhumattakaan niistä lukuisista foorumeista, joissa taiteen mahdollisuuksia osana ihmisen hyvinvointia pohditaan ja kehitetään.

”toista ei voi ehkä täysin ymmärtää, mutta hienointa on dialogi joka voi syntyä yksilöiden tai asioiden välille”

LÄHTEET

- Aaltonen, Suvi: Kohtaamisia 2013. Ikäihmisten elämänlaadun parantamiseen tähtäävä teatterihanke. Loppuraportti. 2013. Helsingin Seniorisäätiö.
- Heimonen, Kirsi 2012: Koska olet. Taidetoiminta muistisairaitten hoitokodissa. Helsingin Diakonissalaitos, Helsinki.
- Heimonen Kirsi 2013: Ruumiillisuus tutkimusmenetelmien keskiössä, Askellus joustavuudesta jatkumoon? Teoksessa: Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. 2013. Pälvi Rantala & Satu-Mari Johansson (toim.).
- Huhtinen-Hildén, Laura ja Vilkuna Anna-Maria (toim.): Kulttuurinen vanhustyö – Taide kumppanina läpi elämän. 2013. Metropolia Ammattikorkeakoulu Kulttuuri ja luova ala. Metropolian digipaino 2013.
- Kosonen, Hanna: Johan nyt on markkinat - vai onko? Taide- ja kulttuurilähtöisten palveluiden markkinat sosiaali- ja terveysalalla. Loppuraportti. 2013. Luovien alojen liiketoiminnan Kehittämisyhdistys Diges ry.
- Kukkonen, Kaisa: Tuotannollisten prosessien koetut haasteet osallistavissa taideprojekteissa. Esiselvitys Mediakulttuuriyhdistys m-cultille. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kulttuurituottaja AMK. Kulttuurintuotanto. Opinnäytetyö. 5.3.2015
- Opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – työryhmän loppuraportti, 2014.
- Rantala, Pälvi: Taidelähtöinen toiminta katalysaattorina ja näkyväksi tekijänä. Teoksessa: Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. 2013. Pälvi Rantala & Satu-Mari Johansson (toim.)
- Rosenlöf, Anna-Mari: Rakenteita ratkomassa – kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja. 2014. Taiteen edistämiskeskus.
- SKR, Rahan kosketus. Miten taidetta Suomessa rahoitetaan? 2015.
- Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17.
- Tanssin yhteisötaiteilija. Saatavuus <http://www.itak.fi/pages/suomeksi/projektit/tanssin-yhteisötaiteilija.php>
- Mesenaatti. Verkkodokumentti. Mesenaatti. Saatavuus <http://mesenaatti.me/onnistunut-joukkorahoituskampanja> (luettu 13.3.2015).
- Anniina Aunolan malli (STST tilaisuus 09/2014 ja tapaaminen 2014).
- Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry (STST) Tanssi ja sirkus erilaisissa ympäristöissä – tapaamiset, Toni Keski-Liikalan haastattelu (09/2014 ja 2015).
- Anna-Maria Väisänen, haastattelu 2015.
- Kulttuurisen vanhustyön toimijoiden tapaaminen 27.10.2015.
- Tanssin talo ry, vapaan tanssin kentän hankesuunnittelutapaamiset, 2015.

LIITE

TYÖKALU KULTTUURISEEN VANHUSTYÖHÖN	
Tavoitetaso (Asteikolla 5-1 = korkein 5)	
taiteellinen ohjelma / sisältö	korkeatasoista ja ammattimaista
muistisairaahan kohtaaminen	saa kontaktin asukkaisiin, puhuu kunnioittavasti, on luonteva, asettuu samalle tasolle, ymmärtää eri aikojen ja paikkojen sekoittumisen asukkaan mielessä
uutuusarvo / harvinaisuus	taiteenlaji / menetelmä / sisältö ovat kulttuurisen vanhustyön kentällä uusia tai harvoin tarjolla olevia
kyky tunnistaa paikalla olevien ihmisten roolit	ymmärtää mitä vanhusten asumisyksikössä asukas, omainen, hoitohenkilökunta, sijainen, opiskelija, vapaaehtoinen, ohjaaja ja päättävässä asemassa oleva tarvitsevat onnistuneen taideintervention toteutumiseen. Mitä heidän tulee tietää ja miten he voivat tukea taiteilijaa onnistumaan työssään.
rooli soveltavan taiteen toteuttajana	on pohtinut omaa suhdettaan soveltavaan taiteeseen. Tietää haluaako toteuttaa omista lähtökohdistaan taiteellista työskentelyä vai ovatko asukkaat yhteisen työskentelyn kumppaneina. On pohtinut ovatko asukkaat tekijöitä vai teosta taustoittavia. Osaa toimia valitsemansa lähestymistavan mukaisesti itsenäisesti.
tiedottaminen	tiedottaminen suunnitelmallista ja selkeää, ottaa huomioon eri toimijat vanhustyön yksikössä, on ajantasaista, laatii itse mainokset omasta toiminnastaan
tuottaminen	selkeä laskutus / ymmärrys taloudesta, osaa eritellä tarvitsemansa tila- ja aikaresurssit
palautteen kerääminen ja / tai kokemuksen jakaminen yleisön kanssa	palautteen kerääminen suunnitelmallista ja sujuvaa, kokemuksen jakaminen kohderyhmän huomioiva, jäsennelty ja luonteva
luotettavuus	pitää kiinni tehdyistä sopimuksista ja aikatauluista, ilmoittaa muutoksista
tekninen osaaminen	osaa käyttää paikalla olevaa av-laitteistoa tai tuo omat laitteistot mukanaan
kirjaaminen	ymmärtää kirjaamisen perusteet ja osaa tuottaa havainnoivaa tekstiä sellaiseen muotoon, että sitä voidaan käyttää asukkaan tilanteen päivittäisessä kirjaamisessa